

ІШОЎ КНЫР З КНЫРАНЯТАМІ...

Яўген РАГІН: "Якой быць Беларусі?
Здаецца, сэнсу пытанне не мае.
Якімі павінны быць мы?!
Каб вярнуцца, дайсі да Беларусі...
Ісціна нараджаецца паступова.
І не ў спрэчках, пасля якіх —
адны гузакі і сукравіца. А, відаць,
у асабістым пакутлівым выцісканні
з уласных душ статкавага рабства.
А шанц "людзьмі звацца"
заўжды напегатове".

5

СКРЫПКА І РАПІРА

Абрыс творчага партрэта
Алеся КАСКО

6—7

"І ВЕЧНАСЦЬ ЗНІКАЕ..."

Вершы Віктара ШНІПА

8

ТРЫ НАВЕЛЫ

Алеся ДЗЯТЛАВА

9, 12

ТАМ САЛАЎІ ПЯЮЦЬ ПА-БЕЛАРУСКУ

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ
пра літаратурную польска-беларускую
сустрэчу ў Гайнаўцы

14—15

ЖЫЦЦЁ З РАЗДВОЕНАЙ ДУШОЙ

Тамара СТАГАНОВІЧ:
"Мая беларускасць дапамагла
мне выжыць у чужым свеце,
за яе мяне палюбіла Амерыка.
Мой талент ад беларускай зямлі
і я заўсёды гэтым ганаруся".

16

НИКОЛИ НЕ ПОЗНА!

Шаноўныя чытачы! На наш штотыднёвік
падпісання ніколі не позна — падпіска пры-
маецца ў любым паштовым аддзяленні. Кошт
на адзін месяц — 15 тысяч рублёў; на
два — 30 тысяч рублёў.

Наш індекс — 63856.

Здымак Княжскай вежы зроблены ў пачатку XX ст. Друкеўца ўпершыню.

НОВЫ ЗДЫМАК Крэўскага замка

9 кастрычніка 1998 г. на старажытнай Крэўскай зямлі быў заснаваны міжнародны фонд "Крэва" і праведзена міжнародная навуковая канферэнцыя "Крэва: гісторыя і сучаснасць".

На гэтай канферэнцыі я змог упершыню паказаць новы здымак Крэўскага замка, які ўбачыў некалькі год назад на фотавыставе, якую зрабіў Гродзенскі гісторыка-археалагічны музей з нагоды юбілею заснавальніка гэтага музея Юзафа Ядкоўскага.

У сувязі з магчымай рэстаўрацыяй Княжацкай вежы Крэўскага замка гэты здымак, зроблены вядомым віленскім фатографам Янам Булгакам, мае важнае значэнне, бо на ім добра бачны арачны праём на стыку замкавага мура і бакавой сцяны Княжацкай вежы. Такім чынам, можна выказаць

меркаванне, што ўваход у вежу быў толькі з баявой галерэі замкавага мура і асвятляўся праз арачнае вакно на стыку дзвюх сцен. Значыць, Княжацкая вежа была сапраўднай вежай-данжонам, на першыя паверхі якой можна было трапіць толькі зверху, з баявой галерэі замкавага мура. І менавіта па гэтай галерэі прайшоў князь Вітаўт у жаночым адзенні, калі ўцёк з палону, бо знаходзіўся ён не ў турме ў сутарэннях вежы, дзе загінуў Кейстут, а ў спецыяльным пакоі на верхнім паверсе вежы ("комнаце" — як сведчыць летапісец).

Такім чынам, чытачы "ЛіМа" могуць убачыць выяву Княжацкай вежы і замкавага мура, злучаных спецыяльным праходам — сведкаў гістарычных падзей XIV ст.

Алег ТРУСАЎ,
кандыдат гістарычных навук

Пацяплела. Растаў першы кастрычніцкі снег, які было на нейкі час схаваў пад сабою і нашы поспехі (вырашчаны ўраджай), і нашы недаробкі, і вось зноў усё наша перад намі. Белага аркуша няма, каб хоць нешта пачаць занова. Трэба працягваць тое, што пачата. У кожнага пачата сваё. Кожны па-свойму разумее гэта сваё. І кожны спадзяецца на Вынік і тым больш, што хутка сапраўды пойдзе снег, які высвеціць нас і тое, хто і што мы ёсць на гэтай зямлі. А цэны, нягледзячы ні на што, растуць сабе і растуць...

КАНФЕРЭНЦЫЯ ТЫДНЯ

Сёння ў Варшаве заканчвае сваю працу 3-я Міжнародная канферэнцыя па правах чалавека, у якой удзельнічае каля 700 гасцей з усяго свету. Сярод удзельнікаў канферэнцыі ёсць і такія вядомыя палітычныя і грамадскія дзеячы, як расійскі праваабаронца Сяргей Кавалёў, прэзідэнт Чачні Аслан Масхадаў, былы Старшыня ВС Беларусі Станіслаў Шушкевіч і інш. Канферэнцыя, канферэнцыя, канферэнцыя...

ПАГАДНЕННЕ ТЫДНЯ

Пагадненне паміж урадам Рэспублікі Беларусь і Кабінетам Міністраў Украіны аб супрацоўніцтве ў галіне інфармацыі падпісана ў Міністэрстве замежных спраў нашай краіны. Ад імя беларускага ўрада свой подпіс пад дакументам паставіў старшыня Дзяржкамдруку Міхаіл Падгайны, які ў час падпісання пагаднення сказаў: "Цяпер у абедзвюх краінах будзе значна больш магчымасцяў данесці праўдзівую інфармацыю аб жыцці сваіх народаў". Дай то Бог!

АБВЯРЖЭННЕ ТЫДНЯ

У друку з'явіліся чуткі, што наш вядомы кампазітар Эдуард Ханок збіраецца з'ехаць у Ізраіль. Аднак яго жонка Ляля Іванаўна абвергла гэта: "Наконт таго, што Эдуард Сямёнавіч збіраецца прыняць ізраільскае грамадзянства — поўная лухта. Іншая справа, што, мяркую, "вусны растуць" з-за нашай дачкі Святланы. Яна ж на самай справе збіраецца з'ехаць у Ізраіль, але на вучобу". Ці вернецца Святлана пасля вучобы назад — гэта ўжо іншае пытанне, і тым больш, што Святлана — дарослы чалавек.

ТЭЛЕГРАМА ТЫДНЯ

Прэм'ер-міністр Беларусі Сяргей Лінг накіраваў урадавую тэлеграму старшым абласных і раённых выканкамаў, а таксама кіраўнікам гаспадарак з патрабаваннем тэрмінова завяршыць уборку ўраджаю. Тэлеграма — справа сур'ёзная, толькі шкада, што на тэлеграме, нават урадавай, буракоў з поля не вывезеш...

ПУБЛІКАЦЫЯ ТЫДНЯ

Газета "Наша Ніва" за 12 кастрычніка пачала друкаваць новую аповесць народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава "Ваўчыная яма", якую ён напісаў у Фінляндыі. Ці стане гэты твор падзеяй у беларускай літаратуры — цяжка адразу сказаць, бо апошнім часам, часцей за ўсё, і дрэннае, і добрае праходзіць праз многіх з нас, як праз мёртвых.

ЛАЎРЭАТ ТЫДНЯ

Як паведаміла Шведская акадэмія, лаўрэатам Нобелеўскай прэміі па літаратуры за 1998 год стаў 75-гадовы партугальскі пісьменнік Жазэ Сарамэга "за багатую фантазію і іронію". А многія ў нашай краіне спадзяваліся, што лаўрэатам стане Васіль Быкаў...

ПРАЕКТ ТЫДНЯ

Хоць наша Беларусь і багатая на рэкі і азёры, але, як і большасць краін свету, мы ўжо не можам пахваліцца, што нашы водныя рэсурсы невычарпальныя і чыстыя. І вось ужо эксперыментальная ўстаноўка па ачыстцы пітной вады зманціравана ў Полацку з дапамогай спецыялістаў нямецкага горада Фрыдрыхсхафена. Расходы па падрыхтоўцы канцэпцыі і вырабу ўстаноўкі ў памеры 400 тысяч марак нямецкія сябры Полацка ўзялі на сябе. Чыстая пітная вада, якая будзе кантралявацца па нямецкіх нарматывах, паступіць у кватэры палачан у наступным годзе. Тэхналогія ачысткі і кантролем якасці пітной вады зацікавіліся ў "Белкамунпраекце". Так што, глядзіш, і ў іншых гарадах нашай краіны будзе што паліць са смакам...

СУЦЫЦЭННЕ ТЫДНЯ

Радыеактыўныя элементы на тэрыторыі Беларусі і еўрапейскай частцы Расіі з'явіліся задоўга да аварыі на Чарнобыльскай атамнай станцыі. Да такой навукова абгрунтаванай высновы прыйшлі вучоныя Гомельскага дзяржаўнага медыцынскага інстытута. Імі падчас дыягнастычнага абследавання дзяцей у Гродне былі знойдзены ў дзіцячых арганізмах радыеактыўныя рэчывы, якія не адносяцца да чарнобыльскіх. Такое апраменьванне стала вынікам празмерных выпрабаванняў ядзернай зброі ў былым Савецкім Саюзе.

ЛІЧБЫ ТЫДНЯ

Насельніцтва працаздольнага ўзросту нашай краіны складае каля 5 млн. 580 тыс. чалавек, эканамічна актыўных — 4 млн. 724 тыс.; 52 працэнты працаздольнага насельніцтва — жанчыны. І, на жаль, колькасць эканамічна актыўных людзей з кожным годам усё менш і менш...

ПАВЕЛІЧЭННЕ ТЫДНЯ

З сённяшняга дня падняліся цэны на праезд у прыгарадных і міжгародніх аўтобусах. Цяпер за кожны кіламетр дарогі ў звычайным прыгарадным аўтобусе трэба плаціць 700 рублёў, замест былых 540. З 1 лістапада адбудзецца павелічэнне тарыфаў і ў Мінскім упраўленні гарадскога транспарту. Так што, рыхтуйма грошы!

ДАТА ТЫДНЯ

Споўнілася 60 гадоў, як урад БССР прыняў пастанову аб пераўтварэнні Інстытута беларускай культуры (Інбелкульту) ў Беларускаю Акадэмію навук. Напачатку яна мела 6 навукова-даследчых інстытутаў, цяпер — амаль чатыры дзесяткі. Віншuem!

Юбілей і падарунак

Музею сучаснага мастацтва Беларусі споўніўся год. У гэтую ўрачыстую дату народны мастак Беларусі Леанід Шчамялёў падараваў музею свой новы жывапісны твор "Лістапад", была наладжана прэзентацыя твора і прэс-канферэнцыя, у якой прынялі ўдзел Л. Шчамялёў, дырэктар музея сучаснага мастацтва народны мастак Беларусі В. Шаранговіч і міністр культуры Беларусі А. Сасноўскі.

Свой падарунак Леанід Дзмітрыевіч назваў невыпадковым, хаця спецыяльна да юбілею яго не рыхтаваў. "Мае работы былі прадстаўлены на першай выставе музея, і яшчэ тады я быў прыемна здзіўлены актыўным удзелам у ёй мастакоў сярэдняга пакалення. Музей, як новая структура, заяўлены, і мне падумалася, што для мяне будзе гонарам удзельнічаць у яго выставах. Я добра ведаю Васіля Пятровіча, яго намаганні па стварэнні музея, бачу значнасць яго працы. І кожны з нас абавязаны ўнесці свой уклад у фарміраванне экспазіцыі такога важнага і доўгачаканага для Беларусі музея".

На прэс-канферэнцыі ізноў паўстала пытанне, што лічыць сучасным мастацтвам. Меркаванняў многа, і музей мае намер у бліжэйшы час правесці канферэнцыю па ўдакладненні тэрміналогіі і абмеркаванні канцэпцыі экспазіцыі. Але асноўнае, чым кіруецца на сённяшні дзень рада музея пры адборы работ для калекцыі — аб'ектыўнае развіццё сучаснага мастацтва ад рэалізму да канцэптуальнасці. Як адзначыў Л. Шчамялёў, для яго "ніколі не было пытання, што такое сучаснае. Сучаснае — гэта створанае намі, рознае па стылі, духу, па поглядзе, формах, змесце. Але галоўнае, каб яно было высокапрафесійнае па майстэр-

стве". І гэтую прафесійную планку, як лічыць міністр культуры А. Сасноўскі, ужо ўстанавіў сам Л. Шчамялёў выдатнай падаранай работай.

Узнікла гаворка і пра стан рэстаўрацыі будынка былога кінатэатра "Беларусь", дзе плануе размясціцца музей. Днямі адбыўся горадабудаўнічы савет, на якім разглядаўся прадстаўлены эскізы праект архітэктурна-планіровачнага рашэння будынка музея разам са скверам, распрацаваны архітэктурнай майстэрняй Л. Маскалєвіча. Прадугледжваецца карэнная рэканструкцыя сквера і навакольных зялёных насаджэнняў. Як зазначыў В. Шаранговіч, музей прэтэндуе стаць сінтэзам розных відаў мастацтва. У ім мяркуецца мець раздзелы жывапісу, графікі, скульптуры, дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва, а таксама архітэктуры і дызайну. Таму прастора сквера стане часткай экспазіцыі музея. Таму праектам зацікавілася і Міністэрства архітэктуры і будаўніцтва Беларусі, якое мае намер разам з Міністэрствам культуры Беларусі і Мінгарвыканкамам даламагчы ў фінансаванні будаўніцтва.

Праект рэканструкцыі былога кінатэатра "Беларусь" скіраваны

на тое, каб у Мінску з'явіўся сучасны будынак, які б цалкам адпавядаў мэтам і задачам Музея сучаснага мастацтва. Сам знешні выгляд будынка павінен быць творам мастацтва. Ён павінен быць зручным для стварэння экспазіцыі, а таксама шэрагу лёгкаазменных выстаў, сумесных культурных акцый, у якіх бы бралі ўдзел выяўленчае мастацтва, музыка, паззія, для правядзення канферэнцый, перформенсаў і г.д.

Праект рэканструкцыі знаходзіцца ў стадыі дапрацоўкі. Але асноўныя параметры будучага музея намечаны. Кінатэатр "Беларусь", пабудаваны ў 60-я гады па тыповым праекце (такіх у Мінску яшчэ два — кінатэатр "Мір" і "Камсамолец"), набудзе еўрапейскі выгляд, які павінен будзе "трымаць" прастору навакольных досыць хаатычных збудаванняў. Гэтым удзельнічаць і памеры — чатыры разы большы за кінатэатр "Беларусь".

Пачатак будаўніцтва плануецца на другое паўгоддзе 1999 г. А дзверы свае новы музей расчыніць, як мяркуецца, у наступным стагоддзі — у 2003 годзе.

Н. ЖОГЛА

Час збіраць камяні

Крэва — адна з найбольш знакамітых і ў той жа час найбольш таямнічых і загадкавых старонак эпохі сярэднявечча. З пачатку XIV стагоддзя падзеі, што адбываліся ў Крэве, найперш у Крэўскім замку, збудаваным на паўночным захадзе Вялікага княства Літоўскага для абароны ад наступу рыцараў Тэўтонскага ордэна, станавіліся вызначальнымі для лёсу народаў, якія ўтваралі на той час адзіную магутную дзяржаву.

Праз шэсць стагоддзяў прадстаўнікі гэтых народаў — беларусаў, літоўцаў, палякаў — практычна ўпершыню сабраліся разам у Крэве, каб задумацца над яго сівымі камянямі, над расцягнутымі руінамі сваёй гісторыі.

Прышоў час збіраць камяні — і па ініцыятыве Беларускага фонду культуры была арганізавана ў колішняй сталіцы Крэўскага княства, а зараз проста ў мястэчку Крэва Смаргонскага раёна міжнародная навуковая канферэнцыя "Крэва: гісторыя і сучаснасць". З выступленняў яе ўдзельнікаў — прафесара А. Грыцкевіча (Беларусь), прафесара Іонаса Глямжы (Літва), прафесара Тадэвуша Поляка (Польшча) — як

найгалоўнае вынікала адно: дастаткова ўжо разбірацца, чый тут больш камення, гэта наша агульная спадчына, якую абавязаны мы захаваць для нашчадкаў.

Дзеля гэтага ўдзельнікі канферэнцыі разам з гаспадарамі правялі арганізацыйны сход па стварэнні міжнароднага фонду "Крэва". Першачарговымі задачамі фонду вызначаны акумуляцыя навуковых ведаў па гісторыі Крэва, стварэнне музея, збор сродкаў на археалагічныя даследаванні і кансервацыю

Крэўскага замка з перспектывай яго рэстаўрацыі. Хай сабе на сённяшні дзень перспектыва гэтая ўяўляецца фантастычнай, але тры дзяржавы пры наяўнасці жадання і волі, безумоўна, здольныя яе ажыццявіць.

У склад праўлення фонду ўвайшло 15 чалавек, старшынёй яго абраны Уладзімір Някляеў, для якога Крэва — крэўная зямля, на якой пазт нарадзіўся.

Сямён ТАТУН

Пошук вяпчаюць дасягненні

Творчасць нашага вядомага кампазітара, аднаго са старэйшых музыкі, народнага артыста Беларусі, прафесара Генрыха Матушавіча Вагнера заўсёды вызначалася і вызначаецца высокай плёнай актыўнасцю, нястомнымі пошукамі новых выяўленчых сродкаў, музычных форм і жанраў.

Ён знаў аўтар опер, балетаў, сімфоній, канцэртаў, пазм. Чацвёртая сімфонія Г. Вагнера — яркі прыклад сінтэзу глыбокіх традыцый са смелым наватарствам і ўзорамі высокага кампазітарскага майстэрства. Гэты твор з'яўляецца, на мой погляд, несумненна значным дасягненнем беларускай кампазітарскай школы.

Музыка сімфоніі прываблівае сур'эзанасцю, яркасцю эмацыянальнага выяўлення, маляўнічым валоданнем аркестравымі тэмбрамі. Дзівосны твор! Але галоўнай яго адметнасцю з'яўляецца выкарыстанне народнага хору, які ўдзельнічае ў асобных частках сімфоніі, быццам самім гучаннем акцэнтнае галоўную тэматычную канцэпцыю: прарастанне ўсяго музычнага матэрыялу з першачарковага зерня — вядомай беларускай песні "Люблю наш край".

Чацвёртая сімфонія з вялікім поспехам выконвалася ў філарманічных канцэртах і запісана ў фонд Нацыянальнага радыё.

Кампазітар Г. Вагнер у сваёй

творчасці неаднаразова звяртаўся да багатага беларускага фальклору. Многія яго харавыя партытуры і песні натхнёныя вершамі беларускіх паэтаў. Музыка кампазітара гучала далёка за межамі нашай краіны, некаторыя творы выконваліся ў Польшчы, Аўстрыі, Румыніі, Балгарыі, Германіі, Чэхаславакіі.

Лічу, што новая праца кампазітара — Чацвёртая сімфонія — вартая высокага прызнання — Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь у галіне музычнага мастацтва.

Ігар АЛОЎНІКАЎ, народны артыст Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі, прафесар

ТЭАТР і вечнасць

Генадзь Аўсяннікаў і Валерыя Філатаў, знакамітыя купалаўскія зоркі, сутыкнуліся з нечуванай праблемай: маральна танчыць на роду "камарынскага" або не?! Генадзь Сцяпанавіч кляміце ўсялякія скокі, а Валерыя Мікалаевіч для "камарынскага" мо і зрабіў бы выключэнне...

Сутыкнёў купалаўцаў у гэтай амарылі "рэжысёр Уладзімір Савіцкі. Натуральна, у ролях — Фамы Апіскіна ды Ягора Ільча Растанева з "Сяла Сцяпанчыкава..." Фёдара Дастаеўскага. У пазнавальна-жыццёвым ды падкрэслена тэатральным супрацьстаянні-яднанні гэтых неадназначных герояў класічнай літаратуры.

Аўтар п'есы — Уладзімір Бутрамеў. Ён і даў спектаклю купалаўцаў назоў "Вечны Фам". Той і на праўду мае вечную — адметна артыстычную натуру: пераўзыхадзіць ад звычайнага быцця шчырым і няшчырым, подлым і адданым, жорсткім і спагадлівым — адначасова.

"Вечны Фам" яшчэ перажывае сваю прэм'ерную часіну: 8, 9, 10 кастрычніка адбыліся ягонія першыя выходы на патрабавальныя вочы мінскай публікі. Рэжысёр У. Савіцкаму яшчэ выпадае ператлумачваць журналістам ды крытыкам свае думкі на падставе драматургіі. Мастаку Барысу Герлавану — яшчэ даводзіць да належнага кшталту адмысловае тэатраль-

нае асвятленне і пляцоўку. Генадзь Аўсяннікаву, Валерыю Філатаву, Ігару Дзянісаву, Сяргею Краўчанку, Алегу Гарбузу з палпечнікамі — таксама працягваць сваё разуменне з нагоды скакання "камарынскага", маральнасці, спагадлівасці ды артыстычнасці.

Ж. Л.
Фота А. ПРУПАСА

Ладзіцца канферэнцыя

22—23 кастрычніка 1998 года Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь, Федэрацыяй прафсаюзаў Беларускай і Беларускай інстытутаў праблем культуры ладзіцца рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя на тэму: "Аматарская творчасць: устойлівая і новыя тэндэнцыі". Да ўдзелу ў канферэнцыі запрашаюцца вядучыя навукоўцы, кіраўнікі самадзейных калектываў, адміністратывыя работнікі.

Месцам правядзення канферэнцыі вызначаны Рэспубліканскі Палац культуры ветэранаў (вул. Янкі Купалы, 21). У першы дзень адбудзецца пленарнае пасяджэнне, у другі — работа па секцыях.

23 кастрычніка ў 16 гадзін усе ўдзельнікі канферэнцыі прымуць удзел у адкрыцці выставы "Беларускі ручнік" у Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі па адрасе: г. Мінск, вул. К. Маркса, 12.

Л. СІВУРАВА,
навуковы супрацоўнік БелПІК

Марцін КОЎЗКІ

Доля праўды

З размахам, па-заліхвацку сем дзесяцігоддзяў запар прыватніцкую ўласнасць ператваралі ў грамадскую. Цяпер грамадскія ў нас галоўным чынам туалеты, ды і тыя здымаюцца з бюджэту і перадаюцца прыватным. Ці грамадскае ўжо тое жабрацкае, дзе ўваход платны?

— Вывучаць жыццё недзе за гарамі? — здзівілася курыца. — Вывучаць трэба тое, што пад нагамі варушыцца і курыца.

— Алё, гэта магазін? — Сам ты магазін, крэцін, каб на цябе хаўтуры, гэта — Інстытут культуры.

Як мяняюцца рэкламныя абвесткі! Раней прапаноўвалі тавары, а цяпер паездкі. Курорты Германіі, Італіі, Францыі. А ў нас такая сітуацыя, што нам не да санацыі. Адзіны выхад са становішча — адпачынак у Ждановічах. Яно і для французцаў, немцаў, італьянцаў не страчаны шанцы. Нясеце толькі шпарка ліры, франкі, маркі. Дык жа не, няма ў сродках масавай інфармацыі абвестак аб нашым месцы санацыі.

Кот, які не адчувае ў мышках смаку? Гэта ўжо не кот, а сабака. Сабака, які разваліўся ў гаспадарскім ложку? Гэта ўжо не сабака, а кошка. Адно чалавек зрабіць не ў стане: перарабіць таракана.

АНОНС У чаканні "польскага цуду"

Пяць гадоў таму ў Мінску, Варшаве ды Гданьску адбылося некалькі канцэртаў, паяднаных агульнай ідэяй, агульнай назвай: "Беларуска-польскія музычныя сустрэчы". Мы пісалі пра іх падрабязна і з захапленнем, бо захаплення было чым: майстэрствам гасцей (ансамблі "Ars nova", "Collegium vocale"), годнасцю нашых таленавітых суайчыннікаў (Ансамбль салістаў "Класік-Авангард", гітарыст Валерыя Жывалеўскі, спявак Віктар Скоробагатаў), гарманічнасцю канцэртных праграм, гасціннасцю і разуменнем, якімі сустрэлі нашых музыкантаў у Польшчы, узроўнем арганізатарскай працы творчага аб'яднання "Беларуская Капэла" ды польскіх дыпламатаў...

Шкада, што тая прыгожая і сур'ёзная міжнародная культурніцкая акцыя не атрымала чаканага развіцця. Аднак перапыніць музычныя стасункі суседзяў, у чый гісторыі багата агульнага, немагчыма. Калі-нікалі адбываюцца ў Мінску адметныя канцэрты, дзе нашы выканаўцы граюць польскую музыку; а бывае ж, і музыка беларускіх кампазітараў гучыць у праграмах польскіх гасцей. Сёлета прадстаўнікі нашай краіны годна паказалі сябе на міжнародным фестывалі новай музыкі ў Кракаве...

І вось — годны працяг беларуска-польскіх музычных сустрэч: 20 кастрычніка ў Мінску адбудзецца першы канцэрт з новага цыкла "Сілуэты польскіх кампазітараў XX стагоддзя". Яго рытуе Польшкі інстытут у Мінску пры ўдзеле Ансамбля салістаў "Класік-Авангард" пад кіраўніцтвам Уладзіміра Байдава, Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

На стварэнне гэтага цыкла канцэртаў, тлумачыць У. Байдаў, пад-

штурхнула тое, што ў складанай музычнай атмасферы XX стагоддзя польская кампазітарская школа заваявала найвялікі аўтарытэт ва ўсім свеце. Сусветную вядомасць набылі В. Лютаслаўскі, Г. Бацэвіч, Т. Бёрда, К. Пендэрэцкі, К. Сяроцкі, Р. Твардоўскі, Х. Гурэцкі — кампазітары са сваім непаўторным почыркам, розных стылявых арыентацыяў. Апошнім часам у перыёдычны часта ўжываецца выраз "польскія музычныя цуды". Высокая змястоўнасць, яскравая вобразная прырода музычнай мовы і яе эмацыянальная выразнасць, клопат пра ўзаемадзеянне музыкі са слухачом, яе камунікатыўнасць, — удалае спалучэнне гэтых аспектаў і сталася прычынай сусветнай вядомасці твораў некаторых польскіх кампазітараў. Аднак мы не маем дастаткова інфармацыі пра стан музычнай культуры нашых бліжэйшых суседзяў, можам назваць толькі 2-3 прозвішчы яе вядучых прадстаўнікоў.

Стваральнікі цыкла маюць на мэце пазнаёміць слухачоў з кампазітарамі розных напрамкаў і стыляў, не прэтэндуючы на вычарпальнасць, даць першае, самае агульнае ўражанне пра музычную культуру сучаснай Польшчы і найбольш адметных яе прадстаўнікоў. У першым канцэрте прагучаць творы Мацея Малецкага, Паўла Бучыньскага, Яна Аляхавіча ды Хенрыка Мікалая Гурэцкага. Наведнікі Залы камернай музыкі змогуць набыць праграму з падрабязным анатацыйным матэрыялам.

С. БЕРАСЦЕНЬ
На здымку: "Класік-Авангард"
пад кіраўніцтвам У. Байдава.
Фота М. ШМЕРЛІНГА

АБСЯГІ

ГРОДНА...

Дзень маці

14 кастрычніка ў Гародні прайшоў Дзень маці. Мерапрыемствы ладзіцца гарвыканкамамі і адміністрацыямі двух гарадскіх раёнаў. Светлы вобраз маці ў чарговы раз будзе ўшанаваны ў арганізацый і на прадыемствах. А ў гарвыканкаме ў гэты дзень пройдзе сустрэча з маці, дзеці якіх заўчасна загінулі выконваючы вайсковы інтэрнацыянальны абавязак, пры іншых абставінах. Жанчынам будзе выдзелена матэрыяльная дапамога.

Ірына ІВАНОВІЧ

ВІЦЕБСК...

Прывітанне рускага пісьменніка

У Верхнядзвінску ствараецца літаратурны музей. Дапамагае сабраць цікавыя матэрыялы пра землякоў-літаратараў пазт Сяргей Палінін, які сам нарадзіўся на берагах Дзвіны.

— У нас створана літаратурная карта, а пазычаныя вечарыны сталі ўжо традыцыйнымі, — гаворыць дырэктар бібліятэчнай сістэмы Верхнядзвінскага раёна Валянціна Крук. — Праходзілі цікавыя сустрэчы з творчасцю нашых землякоў Эдуарда Самуйленка, Генадзя Геродніка, Ігнація Храпавіцкага. І вось апошняе вечарына "Лёсам

далучаныя..."

У Верхнядзвінск прыехала дачка расійскага пісьменніка Сяргея Сартакова — Таццяна. Справа ў тым, што ў вёсцы Мушына нарадзілася яго маці — Ганна Якаўлеўна Нарубіна. На пачатку XX стагоддзя яна паехала ў Сібір і выйшла замуж за Сартакова. Самі Сартаковы на Верхнядзвіншчыне не былі. І вось дачка пісьменніка прывезла ў будучы літаратурны музей шасцітомны збор сачыненняў бацькі, а таксама пісьмо-прывітанне да яго. Сёлета пісьменніку споўнілася 90 год.

3 аднаго фестывалю на другі

На гэтым тыдні Беларускі тэатр "Лялька" адкрывае свой 14-ы сезон. Днямі віцебскія лялечнікі прывезлі Гран-пры міжнароднага фестывалю "Белая вежа", які праходзіў у Брэсце, а ў верасні ўдзельнічалі ў фестывалі ў Тэгеране, які сабраў тэатры лялек з 21 краіны.

— Наш тэатр — новая старонка гэтага фестывалю, — гаворыць мастацкі кіраўнік Віктар Клімчук. — І нашым акцёрам было чаму павучыцца, калі мы глядзелі пастаноўкі в'етнамскага тэатра лялек на вадзе, традыцыйнага кітайскага тэатра.

У лістападзе "Лялька" павязе "Брэменскіх музыкаў" у Гродна, дзе будучы паказаны лепшыя спектаклі рэспублікі.

Святлана ГУК

МАГІЛЁЎ...

Сустрэча з героямі "Памяці"

Сустрэчу з героямі кнігі "Памяць", якая прысвечана Магілёву, правёў гарадскі цэнтр культуры і вольнага часу. Пра гераічнае падполле ў гады Вялікай Айчыннай вайны расказаў яго ўдзельнік муж і жонка Валянцін Яўменавіч Готвальд і Аза Мікалаеўна Жывалісцава. Ад імя тых, хто будаваў Магілёў, выступілі былы кіраўнік знакамітай

у свой час брыгады, заслужаны будаўнік Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы Аляксандр Паўлавіч Старавойтаў. Воінаў-афганцаў на сустрэчы прадстаўляў Уладзімір Тоісцёў. На вечары гучалі песні ў выкананні камернага хору горада і фальклорнага ансамбля "Пацеркі" клуба камбіната сілікатных вырабаў.

"Ад усяе душы"

Так называўся чарговы канцэрт членаў клуба бардаўскай песні "Новы горад", які дзейнічае пры Магілёўскім гарадскім цэнтры культуры і вольнага часу. Клуб узнік у 1993 годзе як секцыя Беларускай культурна-асветнай суполкі "Машэка". У ім 27 чалавек. На яго рахунок шмат цікавых імпрэз: праграмы "Калядныя дзівацтвы", "Лампада сноў", "Сцежкамі Янкі Купалы", "Калі вам не да смеху" і іншыя. Прэзідэнт клуба Сяргей Кулягін і яго сябры Алесь Берднікава, Уладзіслаў Галубінскі, Марыя Яскубоўская, Наталія Коршакава, Аляксандр Баль, Наталля Зайцава і іншыя прапагандуюць бардаўскую песню. Сярод іх ёсць і аўтары такіх твораў.

Іван ПЕХЦЕРАЎ

БРЭСТ...

Першая пастаўка

Яшчэ адным важным унёскам у станаўленне Брэсцкага дзяржаўна-версітэта як акадэмічнае ўстановы вышэйшага тыпу з'яўляецца выхад першага нумара новага навукова-зварэцьняга часопіса "Веснік Брэсцкага ўніверсітэта". Маладыя даследчыкі, выкладчыкі і супрацоўнікі ВДУ атрымалі добрае магчымасць для публікацыі вынікаў сваіх даследа-

ванняў. Новае выданне, як падкрэсліваецца ў вітальным слове рэдкалегіі, запрашае да супрацоўніцтва не толькі ўніверсітэтаўцаў, але і вучоных з іншых ВНУ горада, краіны, замежжа. У першыя жадуючыя сустрэнуцца з артыкуламі па псіхалогіі, літаратуры і мовазнаўстве, гісторыі, этнаграфіі. Ёсць раздзел "Хроніка. Інфармацыя".

Чысты калодзеж

Толькі што, дзякуючы ўпраўленню інфармацыі Брэсцкага аблвыканкама, выйшаў з друку новы зборнік вершаў Ніны Мацяш "Я вас люблю...", у якім змешчаны ўсе вершы-прысвячэнні, напісаныя пазткай да гэтага часу.

Своеасабліва адгукнулася на такую падзею абласная беларускамоўная газета "Народная трыбуна", якая на сваіх старонках змясціла побач анатацыю на зборнік і артыкул пра творчасць Ніны Мацяш берасцейскага прафесара Веры Ляшук "...Адзіна праца і каханне". Усё ў сукупнасці з'явілася важкім падарункам Ніне Іосіфаўне да яе 55-годдзя.

А што да новага выдання, то анансаваць вершы Ніны Мацяш — справа, як вядома, няўдзячная. Новую кніжку паззіі трэба чытаць, спакваля ўваходзячы тым самым у свет, дзе пануюць гармонія і суладдзе, наталючы пры гэтым сваю душу і чэрпаючы жыццёвыя сілы.

Уладзімір ТАРАСЮК

ГОМЕЛЬ...

Яднала сэрцы музыка...

Мясцовы сімфанічны аркестр (мастацкі кіраўнік — Валянцін Краўцоў) даў канцэрт у вялікай зале Гомельскага каледжа мастацтваў імя Н. Сакалоўскага. У ім прыняў удзел скрыпач з сусветным імем, прафесар і акадэмік музыкі Майкл Грубз з Эквадора. Ён выконваў творы Шуберта, Мендэль-

сона і іншых аўтараў.

З вялікім поспехам прайшлі выступленні і заслужанага артыста Беларусі, лаўрэата міжнароднага конкурсу баяніста Мікалая Сердзюкова. У яго бліскучым выкананні гучала музыка рускіх, беларускіх і замежных кампазітараў.

Аляксея ШНЫПАРКОЎ

Апошняя восень напаткала Леаніда Марчанку нечакана і вельмі рана, калі яшчэ кіпелі задумы і штодзень пісаліся глыбокія, пранікнёныя творы. Персанальная выстава мастака ў Нацыянальным мастацкім музеі, прымеркаваная яго памяці, адбылася ў снежні 1997 года, на жаль, ужо пасля яго смерці. Выстава, што праходзіла ў ліпені гэтага года ў Магілёўскім мастацкім музеі, а пасля ў Бабруйскім краязнаўчым музеі (на радзіме Леаніда Максімавіча), мела вялікі поспех. У кнізе водгукаў наведвальнікі пакінулі шчырыя словы ўдзячнасці майстру. Вось некалькі з іх: "Які элегантны, чуйны і прасты Мастак. Яго мастацтва мяжуе з музыкай, самай чыстай і мілагучнай. Мінорныя і мажорныя творы Мастака "гучаць" — успрымаюцца як санаты, як гімны, яны зачароўваюць, клічуць да характава..."; "Можа быць, Вам пашчасціла: ад Вас застаўся доўгі, яркі і моцны след. Нехта гаварыў, што любімцы Бога паміраюць маладымі"...

Леанід Марчанка раптоўна, толькі на сваіх пасмяротных выставах, раскрыўся як шматгранны талент. Заварожвае патаемная сімвалічнасць яго графічных лістоў, маляўнічасць і мяккасць штрыха, умённе знайсці сапраўдную паэтыку ў будаўнічых тэмах, гарадскіх пейзажах (цыклы "Лета ў Залаціцы", "Зямля і людзі", "Мой край азёрны", "Горад Мінск", "Палярны круг" і іншыя). Непаўторнай сакавітасцю вылучаюцца і акварэлі мастака, гарманічныя, жывыя, сапраўдныя лірычныя сюіты ("Нарач", "Цішыня", "Туман"). І паўсюль скрозь валёрнасць таноў, праз багацце штрыхоў, праз спакойны сюжэт прарываецца вобраз працавітага чалавека, нястомнага вандроўніка і цікавага мастака.

Галіна ФАТЫХАВА

Наша кніга — дзецям, пацярпелым ад Чарнобыля

Вось ужо дзесяць год на базе былога санаторыя "Аксакаўшчына" працуе клініка НДІ радыяцыйнай медыцыны і эндарыналогіі. Тут праходзяць планавыя аздараўленне пацярпелых ад наступстваў чарнобыльскай катастрофы, лечацца дзеці ліквідатараў і тыя, каму выпала жыць на забруджанай радыенуклідамі тэрыторыі.

Разам з клопатам пра фізічнае здароўе падростаючага пакалення дбаюць тут і пра здароўе духоўнае: праводзяцца шматлікія мерапрыемствы культурнага кшталту, створана пакуль што невялікая бібліятэка.

Саюз беларускіх пісьменнікаў прапанаваў на шэфскіх пачатках паспрыць палаўненню гэтай бібліятэкі новымі творамі айчынай літаратуры. Просьба ахвяраваць на гэтую высакародную справу свае кнігі (пажадана з аўтографамі), а таксама кнігі з асабістых збораў. Яны так патрэбны маленькім пацыентам клінікі — дзецям, што шукаюць надзею ў жыцці.

Запачаткуем і падтрымаем акцыю "Беларуская кніга — дзецям, пацярпелым ад Чарнобыля".

Кнігі можна здаваць па адрасе: Мінск, вул. Фрунзе, 5, пакой 307 або непасрэдна ў НДІ радыяцыйнай медыцыны і эндарыналогіі ў Аксакаўшчыне.

САЮЗ БЕЛАРУСКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ

Сямёра — з Беларусі

3 15 ПА 20 КАСТРЫЧНІКА МІНСК ПРЫМАЕ
III МІЖНАРОДНЫ ФЕСТЫВАЛЬ МОНАСПЕКТАКЛЯЎ "Я"

Падтрымку і патранаж ЮНЕСКА наш фестываль атрымаў ад свайго пачатку тры гады таму. Дзякуючы гэтай міжнароднай арганізацыі, а таксама Беларускаму нацыянальнаму центру Міжнароднага інстытута тэатра (генеральны сакратар — Антаніна Міхальцова) фестываль не страціў ні вядомасці, ні геаграфічнай размаістасці. Ёсць пэўнасць, што і ўзровень фестывальных прапаноў зольшага застаецца высокім.

Гэтым разам Беларусь са сваімі творчымі "я" прадстаўлена багата. Галіна Бальнэўская, адна з самых сталых актрыс першай драматычнай сцэны рэспублікі, Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, — спектаклем "Дагарэла свечка" А. Пётрашквіча. Як мяркуе сама актрыса, гэты спектакль у рэжысуры Рыгора Баравіка — натуральны працяг таго, што яна ўжо паспяхова ўвасабляла на купалаўскай сцэне.

Ларыса Антосева і Фёдар Шамакаў, акцёры акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа, прывезлі спектакль у рэжысуры Валерыя Маслюка "Размова ў доме Штайн..." П. Хакса ды "Лебядзіны спеў" паводле А. Чэхава ў пастаноўцы Уладзіміра Матросова.

Дэбют Антосевай у знакамітых дударайскіх "Радавых" яшчэ памятаюць заўзятыя тэатралы. Сама актрыса марыць выявіць беларускі нацыянальны характар праз асаблівае тэатра інтэлектуальнай драмы, якому даўно аддае перавагу, і спасылкаецца на досвед рэжысёраў Барыса Эрына, Валерыя Мазынскага, Віталія Баркоўскага.

Рэпертуару, які пераіграў Фёдар Іванавіч Шамакаў з дня свайго першага выхаду на сцэну ў 1939 годзе, хапіла б на добрых паўтузіна тэатраў. Тым цікавей пабачыць ацэра... на поўнай адзіноце ў начныя тэатры пасля бенефісу. Шамакаўскі герой Светлавідаў разважае пра хвіліннае глядацкае здавальненне ды пра адвечнае мастацтва, якое непаддадна марнасці й мітусні.

Галіна Дзягілева, чыімі намаганнямі ў 1989 годзе ў Мінску з'явіўся тэатр аднаго акцёра "Зніч", другі раз прапанаваў на фестывальны конкурс плынь успамінаў ды пацудзіў Рагнеды, пераасэнсаванне ёю чужых ды ўласных учынкаў, развагі пра хуткаплыннае ды адвечнае, — "Выгненне ў рай" у рэжысуры

Віргініі Тарнаўскайтэ (паказ спектакля тры гады таму няможна лічыць удалым). "Зніч" прапанаваў таксама дзіцячы спектакль у выкананні Вячаслава Шакаліды і рэжысуры Галіны Карбаўнічай "Дзівосныя авантуры паноў Кубліцкага ды Заблоцкага" П. Васючанкі і С. Кавалёва.

Эмілія Пранскутэ, актрыса Дзяржаўнага маладзёжнага тэатра Беларусі, падставаю для свайго спектакля "Пацукалоў" абрала аднайменную паэму Марыны Цвяткавай, — пераствораную старажытнагерманскую легенду пра музыку, які вызваліў горад ад пацучынага нашэсця, але не атрымаў абяцанай гараджанамі ўзнагароды. Тады музыка звёў з сабою ўсіх дзіцячых горада...

Віктар Сінайскі, адзін з тых, хто яшчэ ў шасцідзсятыя гады абраў полем свайёй творчай дзейнасці беларускую эстраду, распавядае "Гісторыю каханьня" паводле "Маленькага прынца" Антуана дэ Сента-Экзюперы.

Бірутэ Марцінківічутэ (Літоўскі нацыянальны драматычны тэатр) звярнулася да вядомай п'есы Сэмюэля Бекета "Шчаслівыя дні", ператварыўшы іх у "Словы ў пяску". Мяркуючы па тым, наколькі шырокавядомы змест Бекетавай п'есы, можна чакаць вытанчанага, нават эстэцкага яе вырашэння.

Ласма Кугрэна, паводле латышскай крытыкі, з тых актрыс, якім немагчыма адшукаць роўню або замену. Яе ўдзел у любой імпрэзе гарантуе цікавасць. Спектакль Ласмы "Маленькая Бойе" апавядае пра адну з самых улюбёных шведскіх паэтак Карын Бойе (нарадзілася ў 1900, учыніла самагубства ў 1941) і базуецца не толькі на дзіцячых вершах Карын, але і на сапраўдных падзеях дзіцяцтва паэткі.

Шмат арганізацый, — фондаў, фестываляў, — прадстаўляюць расійскія удзельніцы Ніну Добрыкаву (дарэчы, вучаніцу нашага Канстанціна Саннікава, выпуск 1962 года) ды Ніку Касянку, занага спецыяліста па тэхніцы маўлення, рэжысёра, педагога, прэзідэнта фонду "Метамарфозы — XXI стагоддзе". Добрыкава прапанаваў спектакль "Баба на пераправе", Касянкава — "Фенікс" ("Канец Казановы") паводле Марыны Цвяткавай.

Знаны малдаўскі акцёр Думітру Фусу,

стваральнік тэатра аднаго акцёра ў Кішыніве, рэжысёр тэатра і кіно, падзеліцца з публікаю сім-тым "З гісторыі чалавека і чалавецтва" паводле шмат якіх класікаў і некласікаў паэзіі ды драматургіі.

Дамір Шабан з Маладзёжнага тэатра Загрэба (Харватыя) у сваім прадстаўленні "Гастсалон" распавядае аб прыгодах вядомага харвацкага пісьменніка, журналіста, паэта А. Маташа (1877—1914). Клоунам-бадзягам ён сноўдае па ўсім свеце, яго можна заспець то ў Парыжы, то ў Каіры...

Два спектаклі Іяланта Козак (Кіль, Германія), вучаніцы занага Ежы Гратоўскага, перадусім дадуць магчымасць пачуць... лацінскую мову. "Пігмаліён" паводле Б. Шоу Іяланта як мага наблізіла да Авідзія, а "Апакаліпсіс" складаюць аўтэнтыкі першай нямецкай паэткі Харцвіты з Гандэрхайма (у раннім сярэднявеччы яна, натуральна, аддавала перавагу лаціне).

Алекс Лэтам, англічанін па паходжанні, абраў сабе Будапешт і тэатр "Калібры". Ягоная сцэнічная гісторыя, выкладзеная паводле Бары Грэхема (Шатландыя), спалучае сабою дзве культуры, англійскую (англамоўную) ды венгерскую.

Манік Шнайдар са швейцарскага Берна, гімнастка, акрабатка, актрыса, падставовай ідэяй свайго спектакля "Паяча" назвала... тэатральны касцюм клаўнэсы. Вялікага памеру камбінезон-мех з доўгімі калашынамі і рукавамі. Яе Паяча (жанчына-клоун) расцарамае са сваім клоунскага строём, перажывае ўсе перыяды чалавечага жыцця і канае, але не скідае свайёй апранахі.

Караліна Хэрээ з Чылі ў Мінску адкрыта назавецца сваім імем, між тым яе калектыў у Санцыяга мянуе сябе "Ананімым калектывам". З дапамогаю драматурга Марсела Мелады і рэжысёра Рыкарда Баліса актрыса прадстаўляе колькі эпизодаў з жыцця былой тэатральнай зоркі, якая ладзіць парадыйна-крытычную праверку свайму жыццю.

Застаецца дадаць хіба адно: на чале фестывальнага журы стане доктар мастацтвазнаўства Рычард Смольскі, а ў склад, акрамя прадстаўнікоў Беларусі, увойдуць спадары з Германіі, ЗША, Швейцарыі ды Расіі.

Жана ЛАШКЕВІЧ

ІМПРЭЗЫ

У новы сезон — з беларускай ідэяй

Цяпер і ў нас ёсць музычны калектыў, ганараваны званнем "заслужаны". Як мы паведамлялі, у гэтым новым статусе пачаў свой чарговы сезон Дзяржаўны канцэртны аркестр Беларусі пад кіраўніцтвам народнага артыста краіны Міхала Фінберга. Нядаўна маэстра правёў прэс-канферэнцыю, падчас якой падзяліўся з журналістамі і першымі набыткамі новага сезона, і творчымі планами аркестра.

Такім чынам, заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь, знаны і папулярны аркестр сваю добрую славу пацвердзіў ужо на пачатку восені. Ён удзельнічаў у вялікай музычнай імпрэзе, што адбылася ў Італіі і складалася з фестывальных выступленняў ды творчых спаборніцтваў паводле розных намінацый. Камерны аркестр, якім кіруе заслужаны артыст Беларусі Валерыя Сарока і які ўваходзіць у структуру Дзяржаўнага канцэртнага, меў выключны поспех і быў адзначаны і прэміяй. Да таго ж, атрымаў запрашэнні зноў выступіць у Італіі, а таксама ў Турцыі і Германіі.

А "дома"? Праца ў разгары! Прайшлі канцэрты ў Салігорску, у Жодзіне (з нагоды юбілею БелАЗа), у Мінску — аўтарская вечарына кампазітара Алега Елісеева. Па-ранейшаму стратэгію мастацкай працы маэстра М. Фінберга і яго аркестра вызначае ўвага да нацыянальнай адметнасці беларускай культуры, і таму пачалася падрыхтоўка "фірмовых" фестываляў — "Музы Нясвіжа" ды "Спяваем з аркестрам..."

На балу ў некаранаваную беларускую сталіцу — Нясвіж збіраюцца музы зных у розныя часы культурных асяродкаў: Вены, Вільні, Парыжа, Пецярбурга, Слоніма... Планаецца, што ў вялікай канцэртнай праграме ўпершыню возьме ўдзел Акадэмічны хор Белтэлерадыі пад кіраўніцтвам прафесара Віктара Роуды, што адзін фестывальны вечар будзе прысвечаны маладым талентам краіны

— навучэнцам Рэспубліканскага каледжа пры Акадэміі музыкі, сярод якіх і музыканты Камернага аркестра пад кіраўніцтвам Уладзіміра Перліна. З новай праграмай выступяць і калектывы Дзяржаўнага канцэртнага аркестра: Камерны на чале з Валерыяем Сарокам ды Актэт драўляных духавых інструментаў пад кіраўніцтвам Барыса Нічкова. Як і заўсёды, адбудзецца навуковая канферэнцыя.

Фестываль "Спяваем з аркестрам..." надаецца асабліва ўвага, бо гэта адзіная музычная імпрэза, дзе ў выкананні дзіцячых гучаць эстрадныя песні, створаныя на беларускай тэксты, прытым спяваюць юныя салісты без выкарыстання фанэграмы і ў суправаджэнні сапраўднага вялікага аркестра.

Прэстыжу айчыннага джазавага выканальніцтва спрыяе Міжнародны фестываль джаза, які праводзіцца ў Мінску па ініцыятыве аркестра. Ён мае адбыцца ў лютым і сабраць поруч з беларускімі джазменамі гасцей з Летувы, Польшчы, Расіі, Украіны. А на БТ рыхтуецца новая штомесячная праграма Дзяржаўнага канцэртнага аркестра "Джаз апоўначы", якая будзе ісці ў "жывым" эфіры.

Папулярнасць творчасці нацыянальных кампазітараў і паэтаў, бенефісы салістаў аркестра — аснова яго бліжэйшых і перспектывных планаў. Напрыклад, сёлетні "Залаты шлягер" уключае два канцэрты (2 і 3 лістапада, у Мінску і ў Магілёве), прысвечаныя 60-годдзю вядомага джазавага музыканта Аркадзя Эскіна, які за тры дзесяткі гадоў працы на беларускай эстрадзе ўдзельнічаў у розных фестывалях і неаднаразова станаўлюся лаўрэатам. Рыхтуецца праграма з твораў Ігара Лучанка, прысвечаная яго юбілею.

Што да паэтаў, чыя творчасць натхняла і натхняе нашых кампазітараў на песні, — аркестр не абмінуў увагай, здаецца, ніводную значную асобу. І, каб не паўтараць колішнія

аўтарскія праграмы, вырашана кампанаваць на іх аснове новыя — з лепшых песень на вершы трох-чатырох паэтаў. Такім чынам у канцэртах аркестра з'явіцца адметныя песенныя партрэты Максіма Багдановіча, Янкі Купалы, Аркадзя Куляшова, Ніла Гілевіча, Рыгора Барадуліна ды ўсіх іншых майстроў крылатага радка, што паяднаўся з музыкай.

Пад гэтую ўмоўную пакуль рубрыку "Творчыя партрэты" цалкам падпадае імя Уладзіміра Някляева, але песням на ягоныя вершы будзе прысвечана асобная аўтарская вечарына — спеасабліва ацыя ў падтрымку паэта, вылучанага на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Беларусі. Паводле слоў М. Фінберга, рыхтаваць аўтарскі канцэрт У. Някляева і лёгка, і няпроста. Ёсць паўтары сотні самых розных песень на ягоныя вершы, запісаных на радыё, з іх у рэпертуары салістаў аркестра — каля ста. Значыць, не трэба ствараць штошчы "да нагоды", трэба проста выбраць "самае-самае". Але ж выбраць — няпроста!

"Я прышоў з беларускай ідэяй..." — казаў у колішнім лімаўскім інтэр'ю маэстра М. Фінберг, разважаючы пра свой чын мастацкага кіраўніка аркестра. Наколькі слушнай застаецца для яго гэтая ідэя, сведчаць планы новага сезона. І перадусім — бліжэйшая прэм'ера, што мае адбыцца 16 лістапада ў Вялікай зале сталічнай філармоніі.

Прэм'ера прысвечана 200-годдзю Адама Міцкевіча і аб'ячае стацца сур'ёзнай культурнай падзеяй. Дзяржаўны канцэртны аркестр, яго салісты рыхтавалі яе на працягу года, у садружнасці з Саюзам пісьменнікаў. Аснова новай працы — 14 песень Эдуарда Зарыцкага на вершы Адама Міцкевіча ў перакладзе Васіля Жуковіча. Гэта будзе не проста канцэрт, гэта будзе сугучная нашаму часу імпрэза з удзелам драматычных акцёраў, у адмысловым сцэнічным афармленні (рэжысёр-пастаноўшчык Ніна Осіпава).

Міцкевіч на эстрадзе... Інтрыгуе? А чаму ж не быць яму ў сённяшнім песенным свеце, дзе жывуць, пачуваючы сябе нашымі сучаснікамі, лірычныя вобразы Купалы, Коласа, Багдановіча... Да прэм'еры — месяц зацікаўленага чакання.

С. БЕРАСЦЕНЬ

НІЯК НЕ СПРАЎЛЮСА з гэтай дзіцячай скоргаворкай. Ішоў кныр з кныранятамі... Які ўжо час не атрымліваецца. З дыкцыяй штосьці. А, можа, яшчэ ў чым справа? Вымавіць па людску не магу, але карцінку ўяўляю цудоўна. Ідзе свіная сям'я хвост у хвост, лычамі ў зямлю, глыбакадумна парохкае і павіскае. Ідзе напралом, не зважаючы па кнырынай канстытуцыі сваёй, што паўзверх галоў робіцца. Ідзе мэтанакіравана, пераўтвараючы роўнядзь у калдобіны і пакідаючы пасля сябе зусім не водарныя выдаткі свіначага жыццёснавання. Не бяспольны істыты, фіналам якіх — смажаніна на шчодрай патэльні, а зацятыя ў сваіх натуральных жаданнях ічачністыя зьяры. Не мяккацельны і лёгкаранімы творцы, а самаўпэўненыя ды самалюбёныя вытворнікі...

Словам, карцінка яшчэ тая. Нібы з-пад пэндзля Босха цымяным пахмелным ранкам, у асобе якога пачаргова і Усявышні і Люцыфер. Усё гэта, здаецца, і называецца публіцыстыкай...

Розуму няк не дабярэ наконт высноў Льва Талстога: "Няма ў свеце вінаватых. Хто шчаслівы, таго й праўда!" Згаджаюся з бліскучым у бязлітаснай шчырасці Васілём Розанавым: "Чым я больш за ўсё ўражаны ў жыцці? Невысакароднасцю. І — высакароднасцю. І тым, што высакароднае заўжды ў прыніжэнні. Свінства амаль заўжды бярэ верх. Зневажальнае свінства..." Так, так. Мамантавы свінні, свіначыя маманты, старажытныя выкапні і сучасныя паліцарнобыльскія ўтварэнні-мутанты... Як бы хто ні круціў незадаволенна носам — а гэта ж нашае, амаль класічнае, нацыянальнае і спрадвечнае бясконцае. Арганічнае зліццё (у часіну бяздумных перамен) нораваў жыццёвых з норавамі чалавечымі. Вялікі эксперыментальны заапарк пасярод Еўропы. І поўны набор інстынктаў, рэфлексаў і рэфлексій.

Звярнем ад усведамлення ўласнай бездапаможнасці. Каго з вас, да прыкладу, не выклікаў у кабінет кіраўнік (калгаса, фабрыкі, канторы...) і не кідаў катэгарычна, калі не ў вочы, дык празрыстым намёкам: "Я — начальнік, ты — дурань!" І колькі начальніцкага шчасця ў праявах такога, амаль бязмежнага ўладарання над вініцкамі-людзьмі! Няўжо патастоўску сапраўднага? Зноў-такі, каго з вас не спыняў на дарозе жвавы даішнік з "нестатутнай" цыгарэтай у зубах і непрыханай прагай амаль планавага хабару? Каго з вас не прыніжалі і не абражалі пад высакароднымі, здавалася б, лозунгамі ўмацавання ўсеагульнага дабрабыту і дзяржаўнай непахіснасці? У крамах, бальніцах, дамах бытавога абслугоўвання. Вялікі і дробныя кіраўнікі-выканаўцы нашых жыццёвых жаданняў і памкненняў, чаму вас так шмат? "Начальніку нашаму палец у рот не кладзі — усю руку адхопіць, — расказвае абурана адзін з працаўнікоў немалаважнага для сталіцы прадпрыемства. — За тое, што шмат патрабуем, на адным з апошніх прафсаюзных сходаў быдлам нас назваў не прыхоўваючыся..."

Ці мае рацыю доўжыць несучыя прыклады далей? Хопіць рытарычных пытанняў. Няма сэнсу. Бо не ў начальніках і начальніцках справа Бог з імі. Справа ў нас саміх. Гэта ж мы іх выбіраем, вылучаем, падтрымліваем, галасуем за іх абераць і з гатоўнасцю ідзем пад іхнімі бюракратычнымі штандарамі ў чарговы бой за сваё, кроўнае. А ў выніку змагаемся з самімі сабой, і ў баі гэтым ніколі не бывае перамог. Адны беззваротныя і бялючыя страты. Пасля чарговага паражэння з законапаслухмянай гатоўнасцю абвінавачваем ва ўсім Запад з яго нахабнымі доларам і ўпартымі падкопамі па рассакрэчванні таямніц нашай калгаснай вытворчасці, ківаем на народны фронт з яго крыважэрным жаданнем штосьці там адрадыць... Абвінавачваем усіх, толькі не сябе. Своеасаблівы інстынкт захавання знешняй прыстойнасці пры поўным няўменні рэальна ацэньваць тое, што робіцца наўкола. Таму пра сумленне сарамліва не ўспамінаем. Ад праёў хоць нейкага здаровага сэнсу адмахваемся, як ад надакучлівай восенскай мухі. Сабе даражэй. Паступова, але ўпэўнена становімся ідэальнымі жыхарамі

сённяшняй Беларусі — сляпымі, глухімі і нямымі. Поўная адсутнасць памяці ў спалучэнні з нежаданнем планаваць будучыню канчаткова замацоўваюць жадаемы эффект. Пагалоўе аматараў зневажальнага ўласнага свінства павялічваецца амаль штодня.

Калі эканамічныя і прававыя законы не дзейнічаюць, верх бяруць істэрыйныя эмоцыі, жыццёльныя інстынкты. Усё роўна як статак без пастуха ператвараецца ў зграю. Калгаснік, співаючыся, абкрадвае ўласны калгас, рабочы, упарта не цверазеючы таксама, па выхадных шукае чарговую "шабашку". "Быдла!" — крычыць начальнік. "Натоўп!" — іранізуе інтэлігент. Народ, шалеючы ад абодвух, не паспяваючы за імклівым ростам цэн, бязлітасна змагаецца сам з сабою. Прагназваюць трагічны вынік гэтай барацьбы — усё роўна як прадказваць, што пасля вясялай нядзелі прыйдзе млосны панядзелак.

Пры адсутнасці духоўнай еднасці паміж бюракратамі, інтэлігентамі і народам высакароднае застаецца ў лозунгах, абяцаннях, працягвае няўпэўнена цепліцца на старонках літаратурных твораў, на тэатральных падмостках, на злітарных экранах кінатэатраў

пайкі. Рожкаем і вішчым, абступіўшы карыта. Б'ём, сыта ікаючы, у набат, ратуем невядома ад каго радзіма, не зважаем, што — ад сябе. І паглядваем пераможна на тых, якія ўнізе і па-ранейшаму галодныя: "Для нас, прадбачлівых, вяршыні ўжо скарыліся, шчаслівае жыццё ўдалося!"

Народ у абцугах дзяржаўнасці ўтрымліваецца надта лёгка на інстынктыўна-фізіялагічным узроўні. Напрыклад, так: "Ветэраны! Пра якую будучыню гаворка, калі ўсё ваша светлае — маладосць баявая, першае і апошняе каханне — у мінулым. Наперад да мінулага!" Альбо гэтак: "Патрыятычная моладзь! Няўжо не падтрымаем ветэранаў? З баявым задорам, юнацкай няўрымслівасцю і непрымірымасцю да ворагаў радзімы!" Молдаць, стомленая барацьбой за бяспечны секс, з недаверам пазірае на Малады фронт, з практычнай цікаўнасцю пачынае прыглядацца да тых жыццёвых прынцыпаў, якія "заўжды бяруць верх".

Усе мы, замбіраваныя абяцаннямі ўлад, што крызіс Расіі няк не паўздзейнічае на беларускую эканоміку, асалавела вышукваем адказы на жыццёвыя пытанні ў навязлівых

самавыжывання, дык за родную глебу чапляемся. Не скавнымі рукамі, дрыжачымі ў прадчуванні чарговай пажывы, а духоўнымі каранямі. Каб сябе як нацыю, а не як зграю захаваць. І на роднай глебе гэтай не шыкоўныя катэджы-замчышчы невядома за чый кошт узводзіць, а з руінаў па крупінках падымаць сваё асабістае "Я".

Аднак — не. На першым месцы — страўнік. Хоць мары аб прыстойным дабрабыце ў выглядзе таннай каўбасы — не больш чым фікцыя. Адкуль узятца той таннай каўбасе, калі так прыскаюць рэфлексы з інстынктамі: чым больш абьякавы да ўсяго, тым большы шанц выжыць, навошта карпатліва наладжваць вытворчасць, калі "прыкарміцца" і пракарміцца можна элементарным махлярствам — духоўным, валютным, гаспадарчым... Выжывае той, хто больш нахрапісты — перад такой статкавай высновай пакутліва пасуюць "скрыпачы і пазы", якіх больш, "як у краіне маёй каласоў"... Змаганне за беларускую душу і ідэю ўсё больш нагадвае спрэчку з асабістым ценем. Расійскі эканамічны крызіс, накладваючыся на беларускую духоўную нішчыліцу, пагражае далёка іду-

Ішоў кныр з кныранятамі...

ЯШЧЭ РАЗ АБ ПРЫРОДЗЕ ЧАЛАВЕЧЫХ ІНСТЫНКТАЎ

больш слухаць і, калі Бог дае, больш пісаць. Пра жыццё, у якім так шмат бруду, пра бруд, без якога ўжо не ўяўляеш жыцця, пра чалавечы і не кідаў катэгарычна і Усявышні і Люцыфер. Усё гэта, здаецца, і называецца публіцыстыкай...

і на палотнах жывалісцаў. У высакароднае паступова перастаюць верыць самі мастакі. Духоўнае, чалавечэе не дае ўпэўненасці нават у сённяшнім дні. Жыццё рэальнае і жыццё, штучна расфарбаванае прафесіяналамі-эстэтатамі, паступова кангламеруюцца ў адзінае непрагляднае існаванне. Яшчэ раз на практыцы пацярджанае колішняе класічнае: "Мысль изречённая — есть ложь".

На сваёй кніжцы Віктар Стрыжак пакінуў мне шчырае пажаданне: "Шчаслівага табе бяссоння..." Бяссоння хапае, але ці шчаслівае яно? Зайздросчу пазтам. Яны нястомна будуюць уласную дзяржаву ў межах непаўторна асабістай свядомасці, уздымаюцца высока над побытам, п'янеюць у гэтым бязважкім палёце, адчуваючы душой зямную чалавечую еднасць. Ідэалісты! Яны з гатоўнасцю, дадзенай Богам, будуюць гэты свет для усіх, а атрымліваецца часцей за ўсё — толькі для сябе. Колькі ў выніку неажыццёўленых спадзяванняў, колькі асабістых трагедый. Для нас, затлупленых побытам, зразумець не тое што бліжняга, самога сябе — за мяжой матчынага. Кіруемся толькі інстынктам: "Ты куды пабег? А я!" І ўслед, займаючы месца, выпрошваючы і штосьці выбіваючы. Прыслухоўваемся толькі да эмоцый: "Ну паганці! Ну хапуці!" І зноў услед, з кроку пераходзячы на імклівы мэтанакіраваны бег. За сваім, за кроўным, дзеля якога не шкада ні сіл, ні здароўя, ні сумлення з добрапрыстойнасцю.

Ваяўнічае, зневажальнае свінства... У чым яго прырода? У нежаданні ці няўменні застацца самім сабой? У спрадвечным жыццёвым зграю перад няпэўнасцю, перад нечаканай згубай шчаслівага ўладарання хоць над кім-небудзь? Відца, так. Сапраўды, каго вабіць няпэўнасць? Заўжды, хочацца канкрэтнага: хлеба, да прыкладу, і відовішчаў. Гарантаванай хлебнай пайкі (пажадана з маслацям, выпечанай на вогнішчы, раскладзеным у якасці відовішча, скажам, з "апазіцыйных" беларускамоўных кніг... І якім па-інтэлігентску недавальна мяккім выглядае на фоне ўсяго гэтага колішняе мележаўскае: "Горш за ўсё ў жыцці — няпэўнасць. Адаю перавагу яснасці. Няхай цяжкай. На жаль, жыццё складаецца амаль заўжды з няпэўнасцей. І людзі нярэдка садзейнічаюць няпэўнасцям: ухільваюцца ад адкрытых рашэнняў, дзейнічаюць няшчыра..."

Мы, якія пастаянна "ухіляемся ад адкрытых рашэнняў, дзейнічаем няшчыра", каб дагадзіць начальству, падлашчыцца, падмацуць сумленне, да занябанага жыцця! Давайце прыслухаемся да сябе! Ці не ўзводзім мы зневажальнае да ўсяго свінства — невуцтва ды абьякавасць — у ранг асабістай добрапрыстойнасці? Ідзе кныр з кныранятамі... Ці не мы гэта з вамі? Па чужых галовах, лёсах, марах? Няўжо не мы? Але з якой хваравітай прагаю (ці не праўда, спадары?) хочацца іншым разам уліцца ў гэты шэры, не надта прыемна пахнучы шэрагі! Ісці немаледама куды, па загадзе, хвост у хвост, лычамі ў зямлю, раз ад разу прыпадаючы да кармушкі. Надзейнай, гарантаванай, заўжды поўнай (няхай сабе долар ужо і за сто беларускіх тысяч). Груба, неэстэтычна? Але па законах слаўтага сацэрэлізму. Тым больш, што сапраўды ўліваема, прыстройваема, прыкарміваема, становімся ручнымі, выдзяляем сліну па загадзе зверху і ў чаканні

тэлевізійных рэкламах; часовае супакаенне для заўжды напружаных нерваў знаходзім у мексіканскіх серыялах; шануючы ворагаў, паступова забываем сяброў; нястомна падлічваем грошы, якіх няма і, відаць, ужо не будзе; маўкліва згаджаемся з тымі "шчаслівымі", што ледзь не кожны дзень здзекуюцца з нас; прызвычаемся, як мележаўскі Васіль Дзяцел, трываць; не заўважаем сарамліва, што ператвараемся ў гарлахвацкіх і скуратоваў; нястомна шукаем у жыцці доказы таму, што чалавек чалавеку — воўк; цягнемся ў прыцемкі мінулага маўклівай, сляпой і панурай чарадой. Хвост у хвост... А праявы чалавечага (радасці, што камусьці ў свеце добра, смутку ад таго, што нехта заплакаў) — як рэдкія проблескі сонейка ў бясконца пахмурны дзень...

Пры поўнай адсутнасці хоць нейкіх ідэалаў імкліва мяняюцца фармулёўкі інтэлігентнасці. Тэрміналагічная каэфэцыя займаюцца, натуральна, толькі тых, хто лічыць сябе "сумленнем нацыі". Працэс працаёмкі і пакутлівы. У чым, сапраўды, сутнасць інтэлігентнасці? Безумоўна, не ў адукацыі. Безумоўна, не ў капелюшы з акулерамі, не ў прадстаўнічым гальштуку. "А ў чым жа тады?" — аздачна чухае патыліцу сярэднестатычны жыхар Беларусі, які так і не здолеў стаць сапраўдным яе грамадзянінам. Пытанне бездапаможна завісае ў паветры. У чаканні летуценных "дзекабрыстаў" пустуюць "сенація" плошчы, і па-ранейшаму баль правіць долар, і штосьці няўлоўна беларускае беззваротна вылятае ў газпрамаўскую трубу, і бойка па жорсткіх жыццёвых законах выжывання ўпарта працягваецца. Бойка з самімі сабой...

Як мала сярод нас сапраўдных купалаўскіх "музыкаў"! Якія ні на хвілю не забываюць на тое, "што хоць мною кожны пагарджае, я буду жыць — бо я музык". Музыкаў з сялянскай прадбачлівасцю, дзяржаўнай непахіснасцю ў думках і ўчынках, падарэвалюцыйнаму сумленным і адкрытым, з пажыццёвай здольнасцю не вышукваць ворагаў побач, а знаходзіць "іх" унутры сябе: "Так, гэта мая памылка! Так, я бяру на сябе ўсю адказнасць! Прэч інстынкты! Я — за Беларусь!" Мала музыкаў, шмат асоб мужчынскага полу. Высакароднае застаецца дзесьці ззаду, ледзьве не ў часінах Вялікага княства Літоўскага. Спробы рэанімацыі не вельмі ўдалыя, бо грашовыя прыбыткі не гарантуюць... Збіўшыся ў натоўп, адштурхваючы адзін аднаго локцамі, мы не збіраемся жыць, мы рыхтуемся бясслаўна выжываць. З уласнай дзіравай кішэнні адчайна-высакародна кормім калгасы, так і не знайшоўшы "новай" зямлі, забіваем пырнікам і асотам старую, удасканальваем "трасянку", цешым і гадуем зневажальнае ўласнае свінства...

З Вайсковых могілак пазіраюць з горычу на Беларусь гранітныя Купала з Коласам. У колішніх беларускамоўных першых класах новавыпечаныя вучні для паляпшэння дыкцыі і ўмацавання моўнага апарату спрабуюць засвоіць рускую скоргаворку: "Карл у Клары украл кораллы..." Спрабуюць засвоіць, як інструкцыю для будучага выжывання? Чаму б і не? Справа для нас заўжды актуальная. А Купала з Коласам нават пасля ўласнае смерці спрабуюць зазірнуць нам у вочы. Маўляў, калі ўжо так пестуецца інстынкт

чымі разбуральнымі наступствамі.

Дык, мабыць, ужо і не існуе беларускай нацыі?! Народ без еднасці ў межах безасабовай дзяржавы, народ, які думае і размаўляе па-руску, а жыць імкнецца (нягледзячы на хісткую і непрадказальную эканоміку) толькі па-беларуску добра. Якая нязграбная рознакіраванасць у памкненнях! І ўсё па прычыне той самай прадвызначанасці "заапаркавага" існавання.

Мы — унікальны народ! Адсутнасць нацыянальнага ў свядомасці дакладна адлюстроўвае нашу сённяшнюю ментальнасць, высвятляе да самых непрыемных драбніц наш характар. Абьякавы, няўпэўнены, самаразбуральны. Пакінуўшы мінулае высакароднае ў музеі, мы "склаліся" і працягваем (вось ужо больш за 70 год) "складацца" на падставе сацыялістычнага спосабу вытворчасці (чытай — планавага калгаснага самазнішчэння), "уаніцілі" на базе "двухмоўя". Адаінае, што нас зараз злучае — псіхічны склад розуму, уяўленняў, рэфлексаў і інстынктаў. Той самы слаўты "беларускі характар", хоць, згадзіцца, спалучэнне "беларус з характарам" гучыць сёння больш чым здзеўліва. Гэта вам не старажытны свядомы грамадзянін Літоўска-Беларускай дзяржавы з мовай (па Усеваладу Ігнаціўскаму) "культурнай і дзяржаўнай", з дакладна вызначаным у "Статуте..." беларускім правам, з еднасцю, збудаванай "больш шляхам згоды, чыміся шляхам удзіску і вайны..." Дык, мабыць, і не беларусы мы сёння, а проста жыхары невядома якой дзяржавы? Не ўчарашняй высакароднай барацьбы за Бацькаўшчыну, штохвілінна гатовыя ў пагоню-выратаванне за кожным яе сынам, а сённяшняй абьякі, не вартыя нават жалю. І які нам, збяднелым на Беларуччыну, клопат да таго, што сыны нашы, унукі ці праўнукі будуць піць з калодзежа, у які мы так старанна плявалі і працягваем пляваць.

А што будучы піць, смагу не спаталючы, і сумневу няма. Усё ў гісторыі вяртаецца на кругі свае. І банальна гэта ў сваёй прастаце. Толькі кошт такому вяртанню занадта вялікі. А выплываць па гэтым жорсткім рахунку даводзіцца, як бачна, ужо сёння. Згубленыя ды даведзеныя да інстынктаў уласным сумленнем.

Якой быць Беларусі? Здаецца, сэнсу пытанне не мае. Якімі павінны быць мы?! Каб вярнуцца, дайці да Беларусі... Ісціна нараджаецца паступова. І не ў спрэчках, пасля якіх — адны гузакі і сукравіца. А, відаць, у асабістым пакутлівым выцісканні з уласных душ статкавага рабства. А шанец "людзям звацца" заўжды налагатовае. І мова родная, як бы мы ні адбіваліся ад яе ў пошуках таннай каўбасы, пануе ў падсвядомасці генетычна. І як ні стараемся "ачалавечыцца" ды "падрасііцца", усё роўна цэкаем, дзэкаем, чэкаем. І зямля наша, хацелі б мы таго ці не, у старасвецкіх дубровах, азёрах і палатках, у старых паўразбураных замчышчах ашчадна і дальнабачна захоўвае магучую энергію менавіта беларускага духу. І грамадзян, якія сілкуюцца штодня гэтым гаючым водарам, яшчэ, дзякуй Богу, хапае. І не жадаюць яны быць ні глухімі, ні нямымі, ні невідучымі.

Ішоў кныр з кныранятамі...

Ішоў і будзе ісці? Яўген РАГІН

"Па шляхах старажытных родаў"

"Па шляхах старажытных родаў" прайшла навуковая экспедыцыя, якую правялі работнікі Веткаўскага музея народнай творчасці. Мэтай яе было абследаванне берагоў ракі Бяседа, пачынаючы з самага вусця ў Смаленскай вобласці да ўпадзення ў Сож у Веткаўскім раёне. У час экспедыцыі, шлях якой пралягаў па Смаленскай, Магілёўскай, Бранскай абласцях, удалося прасачыць распаўсюджанне традыцый, абрадаў, сабраць унікальныя прадметы адзення, упрыгожвання, запісаць фальклорныя творы, абрадавыя песні. Цяпер у музеі вядзецца апрацоўка гэтага матэрыялу.

На здымку: загадчыца Цэнтра па захаванні рамёстваў Людміла Новікава і навуковыя супрацоўнікі Ларыса Мазейка і Генадзь Лапацін — члены экспедыцыі даследуюць сабраны матэрыял.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БЕЛТА

"Вольнаму птаху" — вольнага лёту!

Імя Леаніда Пранчака добра ведаюць нават ты, хто асабліва не цікавіцца літаратурай. Больш за тое — сустракаюцца з ім ці не штодня. Дастаткова ўключыць радыёпрыёмнік і з рэпрадуктара абавязкова загучыць адна з песень, што апошнім часам сталі сапраўднымі шлягерамі — "Каханая", "Даставай, Язеп, гармонік", "Сумы саксафон", "Паклонніца", "Найлепшая ў свеце жанчына", "Цёмнавокая пані" і іншыя. Аўтарам вершаў, якія пакладзены ў аснову гэтых музычных твораў, і з'яўляецца Леанід Іванавіч. Усяго з-пад яго пера з'явілася больш за 200 тэкстаў, якія прываблілі ўвагу кампазітараў Леаніда Захлеўнага, Эдуарда Ханка, Валерыя Іванова і іншых. Ды і выканаўцы не менш знакамітыя — Іна Афанасьева, Валерыя Дайнека, Анатоль Ярмоленка, Якаў Навуменка, ансамблі "Верасы", "Сябры", Дзяржаўны канцэртны аркестр Беларусі.

Толькі што "Бібліятэка часопіса "Маладосць" папоўнілася кнігай Л. Пранчака "Вольны птах", змест якой якрэз і склалі вершы, што сталі песнямі. Свайго роду эпіграфам да зборніка гучаць гэтыя радкі:

*Жыву, як вольны птах,
Між небам і зямлёй.
Зубіў усёкі страх,
Ды не знайшоў спакой.*

*Вось так: ні там, ні тут.
Здаецца яа сном.
У Менску родны кут,
На небе родны дом.*

У кнігу ўвайшлі творы розных гадоў (дагэтуль, дарэчы, Л. Пранчак быў прадстаўлены падборкай "Ясак любові" ў калектыўным зборніку "Лагодныя прамень", мае кніжку "Першапутак", выдаў аўдыёальбом песень "Талака" і кампакт-дыск "Галоўныя словы", а таксама кнігу публіцыстыкі, нарысаў "Беларуская Амерыка"), але ўсе яны, — як слухна піша ў прадмове "З богам гаварыў на роднай мове..." Віктар Гардзей, — аб'яднаны гарачай любоўю да свайго роднага беларускага краю і таму вельмі прыемна, што даўні паэтычны радок, вынесены ў заглавак гэтай нататкі, не стаўся для творцы толькі гучнай дэкларацыяй".

Талент Л. Пранчака — лірычны па сваім складзе. І ў гэтым упэўніваюць нават тыя творы, у якіх унутрана прысутнічаюць публіцыстычныя матывы. Яны ўсё адно не поклічна-бунтарныя, а засяроджана разважлівыя. Ды нездарма кажуць, што ціхім голасам можна сказаць куды больш, чым узяць крыкам. І таму так блізка кладзецца на сэрца паэтава пажаданне, якім напоўнены верш "Закліканне":

*Любоўю Беларусь мы здолеем сагрэць
У аднасці людзей, а не ў зацятай змове.
Каб не намерці нам і каб не анямець,
Давайце гаварыць на беларускай мове!*

А. М.

Скрыпка і рапіра

АБРЫС ТВОРЧАГА ПАРТРЭТА Алеся КАСКО

"Той вечар скрыпкі пачыналі, той вечар скончылі рапіры". Такім антынамічным спалучэннем заканчваецца "Старадаўні раманс" Алеся Каско — верш, у якім на працягу многіх строф пануе скрыпка, гучыць зладжаная мелодыя і ў мяккую інструментуюку якога — "былі тут возера і востраў, прыліў пад месяца на святлыню", — раптоўна ўторгваюцца жорсткія гукі: "...і зводдаль позіркі два воі перакрываювалі варожа". Ці выпадковасць гэта? Калі ўважліва прыгледзецца да паэзіі Алеся Каско ў цэлым, дык няцяжка заўважыць, што і ўся яна пранізана антытэзісамі: скрыпкі і рапіры, росквіт і аддвітанне, чарната асфальту і чыстыя фарбы на карціне мастака... такія супрацьпастаўленні складаюць дамінанту творчасці А. Каско, надаюць ёй жыццёвасць і сілу. І не толькі паэтыка ўвогуле, але і паэтыка душы грунтуецца на антыямі, антытэзе, імі кіруецца: "...мой прагны радок здатны падыхаць чаромхай так, каб бялюткі пылок лёг на прадымленых бронхах". Тут мне прыгадваецца ясенінскае: "Если черти в душе селились, значит, ангелы жили в ней". І сапраўды: скразнымі ў творчасці берасцейскага паэта з'яўляюцца вобразы слаты, холаду, снегу і да т.п., але яны амаль заўсёды суседнічаюць з чысцінёю, святлом, шчымілівымі гукамі ў цішы. Пошук святла ў цемры — гэтае імкненне-імпульс выразна або падтэкстава прысутнічае ў большасці твораў, з'яўляецца стваральным: "Няхай не была непазбежнаю бездань — я нешта світальнае вынес з яе".

У канцэпцыі душы лірычнага героя А. Каско з яго дваістасцю, імкненнем да пераадолення хаосу, чарнаты і бруды, выказанай пры гэтым простымі і звышымі словамі, скрыпка і рапіра вылучаюцца як канстанта. Яна можа мець шмат тлумачэнняў, але сутнасць зводзіцца да наступнага: скрыпка — увасабленне чуйнасці і чуласці, рапіра — цвёрдасць і суровасць. Гэтыя палярныя сімвалы ўгадваюцца нават тады, калі няма і намёку на іх у змесце. Яны прысутныя ў самой пабудове радкоў, строф, прарастаюць у гука-

вым ладзе вершаў, як, напрыклад, у "Беларускай элегіі":

*Быццам прожылак рукі —
след зімовае ракі,
ледзь відно, як над стагамі
снег снуецца трапяткі.*

Рытміка гэтай страфы пластычная і зменлівая, як у народнай песні. Тэмп, мерны і цяжкваты ў першых двух радках, раптоўна паскараецца, драбнее — адлаведна зместу. А ўжо ў наступнай страфе, праз кароткую паўзу, на поўную моц гучыць асноўная тэма: *Белы край, ды светлай гамы не стае яму, на жал, вечно ён — між берагамі, доля па-над ім — кругамі, і не бачна, дзе мяжа.*

Паэт не раз намякае на сувязь сваёй творчасці з музычным мастацтвам ("усё пра тое ж і пра тое ж струна танюць звоніць"), зноў і зноў у яго вершах паўстае вобраз скрыпача: "Скрыпку выпушціць з рукі, і заціхне пульс ракі..." Музіца, і сам аўтар адчувае сябе гэтакім жа скрыпачом, ад музыкі якога залежыць нешта значнае. І таму не выпускае скрыпку з рук яго лірычны герой, не выпускае нават тады, калі навокал цемра і морак, а відаць толькі "снег, як бінт на хворым" ды "дрэва мерзлага шклет". Жаданне "зламаць пяро" (скрыпку) успрымаецца як часовае, нябытнае. Бо яна паклікана і ўмее гучаць, скрыпка Алеся Каско! Не толькі рэфлексійна і элегічна. Для кожнага настрою паэт знаходзіць адлаведныя гукавыя колеры, стварае аб'ёмныя малюнкi, насычаныя алігэрацыямі і асанансамі: "цёрпкі прыцемак, трымценне чашы скрушанае, а ў ёй ледзь улоўны, пльвікі цень мой ды мінулае маё"; "залапаталі, ажно зазвінелі лістота прысадаў і лісце капусты, забульката-ла вада пад бульбоўнікам". Часам вершаваныя радкі нагадваюць кароткія "піцьвіката" скрыпак: "Блянцунь ліхтары: белы холад. Лапкі дагары — мёртвы голуб". Ёсць і такія прыклады віртуознага валодання паэтычным майстэрствам, калі ўся страфа — гэта адзін су-

цэльны сказ, а гук, як пры гранні на скрыпцы, доўжыцца і доўжыцца, дакуль хапае смячка. І што ні страфа, дык усё больш працяглае гучанне, узростанне змацыйнага напалу: *Няхай бы вярбіна-віталіца так і пагойдвала голле ля крайня хаты, даруючы і караючы дотыкам*

мякказламень
за нячэстасць вяртанню маіх.

*Няхай бы дарога, што вуліцай стала,
так і набліскала золатам жвіру,
не падавалася ветру, спякоце, наводкам
ды ўправа дарожнай, якой даспадобы
чорны жалобны асфальт...*

Верш "Няхай бы...", як і многія іншыя творы паэта, прысвечаны роднаму дому. Матыву радзімы, дзяцінства кутка — адзін з галоўных у А. Каско. Дом — увасабленне бяспекі, утульнасці, родны дом — гэта вяртанне ў далёкае мінулае, да светлых жыццядайных вытокаў, якія часам бываюць адзіным суцяшэннем у дарослым жыцці, поўным "грэшных дум і сумятні". Сягае неспакойнаю думкаю паэт і да перадвытокаў сваёй лубові да айчыны — звяртаецца да нацыянальнай міфалогіі, стварае цэлыя нізкі вершаў на гістарычную тэматыку, якія склалі, у прыватнасці, адметныя раздзелы зборнікаў "Набліжэнне" (1989) і "Час прысутнасці" (1994). Ён то выклікае "бязважкія і адзінокія" духі безыменных продкаў, то спрабуе ўзнавіць рэальныя моманты з трагічных лёсаў Кастуся Каліноўскага і Ігната Грыньвіцка Багдановіча і Купалы, то нярэдка і ў любовную ды пейзажную лірыку ўводзіць матывы мінуўшчыны — скрыпкі "крыўскіх страдывары", храмы "над цёмнай роўнядзю" вады, куткі "былём парослага жыцця" і інш.

У інтымнай лірыцы А. Каско сустракаемся найчасцей з змяным каханнем, не пабаўленым цялеснай пачуццёвасці. Некаторыя вершы занадта заземленыя, разам з іроніяй аўтар дазваляе сабе пэўную фрывольнасць. І ўсё ж ягоны лірычны герой не

Кнігарня "Глядзі ў радаслоўны карань!"

"Калі не ведаеш, адкуль прыйшоў, то не ведаеш, куды пойдзеш", — гэтым народным выслоўем, вынесеным у эпіграф, адкрываецца кніга Уладзіміра Ліпскага "Я: Праўдзівыя аповед пра твой і мой радавод" (Мінск, "Беларусь", 1998). Відавочна, гэтая ісціна даўно адкрыта пісьменнікам. Болей таго — правярана жыццёвым вопытам, асэнсавана значным адрэзкам жыцця. У Ліпскі зрабіў тое, чаго дагэтуль у такім аб'ёме, з такім размахам не рабіў ніхто. Ён, пісьменнік, актыўны грамадскі дзеяч, рэдактар папулярнага дзіцячага часопіса, адважыўся на працу, каду, здаецца, не кожнаму навуковадаследчыму інстытуту пад сілу. Аўтар кнігі "Я", выправіўшыся ў вялікую дарогу пошукаў, сабраў разам, пад адну кніжную страху сваіх самых блізкіх суродзічаў: "Шмат гадоў збіраў па зярнятку радавод людзей, якія носяць прозвішча Ліпскі. Карані іх адшукаў амаль ва ўсіх раёнах Беларусі, у Польшчы, Літве, Германіі, Амерыцы, Канадзе, Аўстраліі..." І далей: "Адразу агаварыце: не дзеля свайго Я вывучаў розныя дрэвы Ліпскіх. Мне цікава было вывучаць усіх людзей пад дахам гэтага прозвішча. Яны, аказваецца, здаўна атабарыліся на Беларусі, жывуць, самі таго не ведаючы, пад шматлікімі гербамі. Сотні іншых прозвішчаў уведзены ў гэту радаводную планету, парадніліся з Ліпскімі. Цэлы пласт людзей закрэпаў сваім даследаваннем. І здабытыя "на-гара" навіны спяшаюся перадаць цікавым і дасціпным чытачам".

У Ліпскі кропля за кропляй насычае фактамі, імёнамі кніжную прастору. Суродзічы збіраюцца разам. У першым раздзеле — "Цюхай" — пра Цюхаёў-Ліпскіх. Першаўтуршом сталася знаходка ў Нацыянальным архіве Беларусі "Справы N 53" Мінскага дваранскага дэпутатскага сходу аб дваранскім паходжанні роду Цюхаёў-Ліпскіх. На вокладцы — выразная пазнака пячаткі: "Снежня 23 дня 1802 года". Займалася, з адступленнямі на развагі, на расповед, як праходзіў пошук, падае пісьменнік радавод Ліпскіх. Часам досыць лаканічна, інфармацыйна. Але аўтара можна зразумець. Скорапіс — не з-за адсутнасці матэрыялу, а з-за багачыня імёнаў, людзей, якіх адкрывае літаратар. І ўжо з першых старонак кнігі разумееш, што дарэмна палярэдкаванне

аўтара, дарэмныя прабачэнні яго, "Даруй, чытач, што стамляю такой дакладнасцю пра невядомыя табе асобы. Якая, урэшце, розніца, хто калі нарадзіўся. Але ж радасць у іншым. Зірні, як даўно жылі тыя Цюхай. А метрыкі іх захаваліся. І праз столькі гадоў мы варушым памерлых у сваёй памяці. Такое ўражанне, што яны ажываюць і вось-вось загавораць, раскажуць пра сваю эпоху, пра што думалі, клапаціліся". Наадварот — цікавасць уяўляе кожная драбнічка, кожная дэталь.

І правільна робіць У. Ліпскі, падкрэсліваючы ў сваіх расповедах, каментарыях да архіўных адкрыццяў маральныя, чалавечыя якасці сваіх прашчурцаў! Чаго варта адна толькі гісторыя пра Фларыяна Юзэфавіча Цюхая-Ліпскага, пра чалавека, які дзесяцігоддзямі цару, сьвіноўнікам, суседзям, усаму свету даказаваў, чыноўнікам прыналежнасць да дваранскага роду. І даказаў. Выпрабаваў справядлівасць не толькі для сябе, але і для блізкіх людзей, для сваіх наступнікаў.

Кніга "Я" цікавая, чытабельная і таму, што ў адначасе аўтарскі тэкст раскрывае працу не толькі архівіста-шукальніка, але і публіцыста, празаіка. Дзякуючы гэтаму, услед за У. Ліпскім чытач судакранаецца з трагедыямі, драмамі, з рэальным жыццём, з рэальным каханнем Ліпскіх. Услед за пісьменнікам мы трапляем у вёску-радзініцу Цюхаёў-Ліпскіх — у Альпень. "Вёска адметная хіба тым, што ў ёй — ажно пятнаццаць вуліц і завулкаў. Яны так пераплецены, што амаль усе сядзібы маюць індывідуальную, незалежную забудову. У Альпені кожны ўладар "маёнтка" імкнецца нечым адметным вылучыцца ад свайго суседа. Адсюль — непаўторнасць..."

Альпень, якую адкрывае пісьменнік, ужо маючы за плячыма багатую архіўную інфармацыю, — гэта і сучасныя Ліпскія. Простыя, звычайныя, радавыя людзі, ужо не дваранскага племені. Але не меней цікавыя і сімпатычныя гэтыя Ліпскія, і ім месца знаходзіцца ў кнізе.

Сярод асобных старонак "энцыклапедыі аднаго прозвішча", альбо "энцыклапедыі Ліпскіх" — самы грунтоўны і, відаць, самы важкі раздзел "Дунін-Марцінкевіч і "Пінская шляхта". Старшыня Камітэта па архівах і справаводстве Рэспублікі Беларусь, сустаршыня Беларускага генеалагічнага таварыства, кан-

дыдат гістарычных навук Аляксандр Міхальчанка заўважыў у пасляслоўі да кнігі: "Кожны літаратуразнаўца можа пазайздросціць У. С. Ліпскаму. Літаратурнае адкрыццё! Знойдзены архіўныя справы, якія раскрываюць вытокі "Пінскай шляхты" Дуніна-Марцінкевіча. Такім чынам, персанаж шляхты Цюхай-Ліпскі дапамог нам пазнаць прата-тыпы бессмяротнай камедыі".

Уважлівае прачытанне старонак, звязаных з Дуніным-Марцінкевічам, пераконвае, што даследаванне напісана на мяккі спалучэння розных жанраў — літаратуразнаўства, гісторыі літаратуры, літаратуранага і гістарычнага краязнаўства, гістарыяграфіі, публіцыстыкі. У Ліпскі ў сваіх пошуках, што датычацца згаданага раздзела, працягвае лепшыя традыцыі беларускіх шукальнікаў гісторыка-літаратурнай памяці — Генадзя Кісялёва, Адама Мальдзіса, Язэпа Янушкевіча...

Вядучы размову пра зробленае У. Ліпскім, нельга абйсці без высокіх і гучных слоў. Шмат хто ў апошнія гады займаўся вывучэннем радаводных галін, стварэннем радаводных дрэў. Але, відаць, ніхто не прарабіў працу, роўную зробленаму пісьменнікам, у дачыненні да аднаго прозвішча. І з'яўленне на свет кнігі "Я" важна яшчэ тым, што ў яе — работа У. Ліпскага і астатніх цікавых людзей справакуе на падобную працу, на стварэнне іншых "энцыклапедыяў аднаго прозвішча". Слушна заўважыў у згаданым ужо пасляслоўі "Усе мы — аднакроўцы" і А. Міхальчанка: "Мне здаецца, што гэта кніга даць пачатак пэўнаму руху сярод дзяцей. Ужо кожны школьнік Ізраіля абавязкова піша сачыненне па гісторыі сваёй сям'і. Чаму б у нас не распаўсюдзіць такую высакародную мэту? Грамадская арганізацыя "Беларускае генеалагічнае таварыства", якая створана з архівістаў устаноў Камітэта па архівах і справаводстве Рэспублікі Беларусь, вядзе тлумачальную работу, метадычна дапамагае ў напісанні радаслоўнай. Дык, можа, паспрабуем? Даведземся пра свой род хаця б "да чацвёртага калена". Паслухаемся закліку Казьмы Пруцкава "Глядзі ў карань!", крыху перайначышы яго: "Глядзі ў радаслоўны карань!", як гэта зрабіў Уладзімір Сцяпанавіч Ліпскі".

Дык, можа, паспрабуем?

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

абдзелены рамантычнымі ўяўленнямі пра каханне, здатны лавіць "шчымы гук" у цішы, бачыць светлыню, якая прагне прабіцца скрозь "палыновы дол", "шэрую тугу" і "цяжар віны".
Я хутка пайду...
Затрымай на хвіліну,
такія спагадныя рукі ў цябе!
Такімі, напэўна, замешвалі гліну
на першай любові, на першым цяпле.

Айчына, паэзія, самакаштоўнасць чалавечага існавання, краса прыроды і жаночая краса — тыя святыні, пра якія і дзеля якіх не стамляецца спяваць скрыпка Алесь Каско. Дзе-калі яе гучанне набірае такую вышыню, што, здаецца, не вытрымае душа, суперажываючы з аўтарам: "Целам жыў — і шкадаваў душы, і маліўся над духмянай пожняй: дай зялёным крыкам даражыць да апошняй зямлі, да апошняй!" (верш "Травакос"). Варункі нашага недасканаласці жыцця і грамадства час ад часу прымушаюць паэта адкласці і скрыпку, і сялянскую касу, каб узяцца за рапіру. У пераносным і прамым сэнсе. "Потым суддзя Сіману павёў допыт паэта Алесь Каско..." — чытаем у артыкуле У. Калесніка "Калі суду не трэба сведак" (кніга "Усё чалавечы") пра паэта як аднаго з арганізатараў берасцейскага Дзядоўнапрыканцы панавання камуністычна-атэістычнай ідэалогіі. У ролі ваяроў пабывалі, напэўна, усе беларускія паэты — на гэта правакуе складанае становішча ў нашай культуры, якая ўвесь час знаходзілася пад ціскам і была падуладная разбуральным працэсам. Але паэт павінен заставацца паэтам, пра што ён ні пісаў. Колькі ўжо створана плакатна-публіцыстычных вершаў, якім акурат было б ператварыцца ў газетныя артыкулы. Ды мала хто змог выказаць свае думкі і сваю грамадзянскую пазіцыю дакладна і метафарычна, без зніжэння мастацкай вартасці паэзіі. Рыгор Барадулін, Ніл Гілевіч, Уладзімір Някляеў... Сярод гэтых выдатных, як мне здаецца, Алесь Каско: "Гідка мне: герб — уласны горб, а не нечы ці вечны нейкі". Або: "Пад рабром меч Пагоні — лепш, чым вянок, як пяцля, на глотцы". І ўжо зусім аглушальна: "Гідка думаць, што я паэт — на айчыне, ды без айчыны". Усё гэта радкі аднаго верша — "Можна ў дождж абмакнуць паро..." Маўчыць скрыпка — пануе рапіра ў вершы "Двубой". Набывае фантазмагарычнае, жахлівае гучанне верш "Тут..."

Тут, дзе жыю, —
у кожнага чалавек
сядзіць па-за каркам
пачвара —
павойныя лапы,
кіндзюк расцягучы
ды пашча,
адна толькі пашча —
няма галавы...

Твор працягвае традыцыі еўрапейскага белага верша, але сапраўднае яго карані трэба шукаць у старажытных уяўленнях нашых продкаў пра добрых і ліхіх духаў. Паганскія вобразы дасюль трывалыя ў беларускай паэзіі, аднак напаяюцца сучасным зместам, выкарыстоўваюцца як узмацненая метафара. Мне здаецца, што і далейшая творчасць Алесь Каско будзе развівацца ў скіраванасці да метафізічнага, сакральнага і таямнічага, у пошуку новых форм мастацкага ўвасаблення якраз на нацыянальным міфалагічным грунце, прыдатным для агульнаеўрапейскай традыцыі і мадэрна. Пра гэта засведчылі апошні яго зборнік "45" (выйшаў у 1996 годзе ў Брэсце), публікацыі ў "Крыніцы", "ЛіМе", іншых выданнях, і асабліва ярка — вершы "Садоўнік", "Старац", "Чорны вір і жоўты месяц...", "Шкарлупіна", "Слушчы ўніз, да крайняе прыступкі...", "Пераменнасць". Вось заключныя дзве строфы з апошняга:

Святла шукаю ў чарніце,
якая хіжа ікы шчырыць.
Баюся, гладжу ноч, бы звер, а
шарцінкі страху на руцэ.

Свой час я мушу прычыкаць...
Ну, а пакуль што вочы ў вочы
стаю насупраць чорнай ночы,
як звер, гатовы да скачка.

А. Блок некалі гаварыў: "Першай і галоўнай адзнакай таго, што гэты пісьменнік велічыня невыпадковая і значная, з'яўляецца пануцце шляху". Архетып шляху, споўнены духоўнымі згрызотамі, сумненнямі і стратамі, пралягае праз многія паэтычныя творы А. Каско: "Шчэ іду — безвыходнасць людская шчэ пранізвае, не абцякае". Вось таму, што "не абцякае", не перастае адчуваць музыку паэт, пераадолюючы безвыходнасць то мілагучнасцю скрыпкі, то пазвонваннем рапіры, у якім таксама ёсць і мелодыка, і сэнс.

Галіна ГЕДЗІК

г. Брэст

...І ў сябе ўслухацца

Мы паведамлялі ўжо, што ў час афіцыйнага візіту генеральнага дырэктара ЮНЕСКА Федэрыка Маёра на Беларусь яму была падарана кніга ягоных вершаў "Быць чалавекам", выпушчаная выдавецтвам "Мастацкая літаратура" ў перакладзе на беларускую мову Зміцера Коласа і Алесь Істоміна. Наклад зборніка — усяго 500 экзэмпляраў. Тым не менш, думаецца, з ім змогуць пазнаёміцца сапраўдныя аматары паэзіі. І адкрыюць для сябе яшчэ аднаго цікавага паэта.

А які ён, паэт Федэрыка Маёра? Пра гэта можна даведацца і з невялікай прадмовы "Слова пра навукоўца, барацьбіта і паэта", напісанай міністрам замежных спраў Рэспублікі Беларусь І. Антановічам. Разважаючы аб паэзіі Ф. Маёра, ён паказвае сябе неаблігым знаўцам літаратуры. Ва ўсякім разе яго асноўныя вывады, калі ўважліва пазнаёміцца з кніжкай, добра падмацоўваюцца самімі творами: "Гэтыя іпастасі (маецца на ўвазе шчырына абсягаў міжнароднай і навуковай дзейнасці Ф. Маёра. — Я. Л.), безумоўна, уплываюць на адну, уздзейнічаюць на светапогляд, лад мыслення, тэматыку творчасці, таму ў паэзіі Федэрыка Маёра адлюстраваны і інтэлектуальныя пошукі асэнсавання чалавечай існасці і шляхоў чалавечства, рэльефна акрэсленае значнасць чалавечай годнасці, і ўсюды — буяная квецень палкасці пацучыў, глыбіня любові да чалавек, бязмежнага каханні і павягі да жанчыны".

Быць чалавекам для лірычнага героя Ф. Маёра — перш-наперш быць самім сабой: **І задумацца,**
і ў сябе ўслухацца,
каб даведацца,
ці кажу я,
што думаю,
і ці думаю,
што кажу.

І патрабуючы многа ад іншых, ён спачатку прад'яўляе высокія патрабаванні сабе, задумваючыся над светам і людзьмі ў гэтым свеце, асэнсоўваючы іх учынкі, паводзіны, жадаючы зразумець сутнасць чалавечага індывідуума, каб праз гэта спасцігнуць і тое глабальнае, што сведчыць аб людскім родзе ўвогуле. Творы Ф. Маёра філасафічныя ў сваёй аснове. Ды гэта не ўскладнёнасць паняццяў, якія закранаюцца, а тая напоўненасць радка, калі непазбежна нараджаецца жаданне глыбей пранікнуць у сэнс сказанага. Тады ж, калі пераканаешся, што хацеў сказаць паэт, нанава адкрыеш для сябе ісціну, што ўсё складаецца разам з тым і простае:

Няважна,
што нашыя крокі —
гэта сляды на пяску.
Іншыя крокі
і іншыя,
іншыя таксама пакінуць,
свой след
і ўтвораць дарогу.

Дарэчы, першы радок кожнага верша з'яўляецца і яго назвай, таму адпаведна і выдзяляецца.

Арыгінальныя ў Ф. Маёра вершы пра каханне. Лірычны герой у іх паўстае гэтак жа, як, бадай, і ўсе, да каго прыходзіць усепаглынальнае пацучце, але адначасова ён і непадобны на іншых. Ды непадобны не толькі тым, што кожны чалавек, у дадзеным выпадку кожны закаханы, індывідуальнасць. Непадобнасць і іншага кшталту. Перажываючы сваё каханне, свае пацучці, лірычны герой Ф. Маёра як быццам думае і за іншых. Ва ўсякім разе верш "Любіць" хоць у пэўнай ступені і дэкларацыйны, але і роздумна-засяроджаны і, зноў жа, па-філасофску напоўнены:

Любіць —
гэта адкрываць
і адкрываць ізноў
і вынаходзіць
кожны ранак.
Гэта — адчуваць сабе
няшчасным за іншых,
гэта — падаваць руку
як мага далей
кожны дзень,
і прыслухоўвацца,
і саступаць месца,
даваць прытулак.
Гэта — ведаць,
што нічога не мяняецца
ніколі
ў спакойнай вадзе;
што нічога не спараджаецца
без чалавечых намаганняў
і адвагі.
Гэта — перадусім ведаць,
што забыццё мусіць быць
толькі адно:
сябе самога.

У кнігу ўвайшлі вершы, напісаныя паэтам у 1990—1997 гадах. Частка з напісанага Ф. Маёрам. І частка, якая дае ўяўленне аб творчасці паэта, якога дагэтуль беларускі чытач не ведаў.

Язэп ЛІТВІНОВІЧ

Чытач, які набыў і прачытаў хоць адзін з першых сямі тамоў 200-томнай — у перспектыве — бібліятэкі, выданнем якой займаецца "Беларускі кнігазбор", напэўна, шукае кожную наступную кніжку, бо ўжо не сумняваецца ў тым, што яна, як і папярэднія кнігі, акажацца вайкава прывабнай і абавязкова змястоўнаю. Тым жа, хто пакуль не адчуў такой чытацкай асалоды і радасці ад усведамлення таго, што яго асабістая бібліятэка папаўняецца па-сапраўднаму прэстыжнымі на Беларусі выданнямі, хачу сказаць: цяпер яшчэ можна набыць два апошнія па часе выданні серыі "Мастацкая літаратура" — "Выбраныя творы" Яна Баршчэўскага, а таксама "Філаматы і філарэты". Апошняя хачу прадставіць увазе чытачоў "ЛіМа".

Кніга "Філаматы і філарэты" пры накладе 10 тысяч асобнікаў даволі хутка разыходзіцца, бо не магла не зацікавіць шырокія колы не толькі літаратараў, журналістаў, філалагаў, а і ўсіх інтэлігентных людзей. Яна цікавая як людзям сталага веку, так і моладзі, дужа карысная як вучням і студэнтам, так і школьным настаўнікам ды выкладчыкам рознага рангу вышэйшых навучальных устаноў. Хачу папярэдзіць юных аматараў мастацкага слова, каб не блыталіся перад незнаёмымі словамі на вокладцы, хай гэтыя "незнаёмы" інтрыгуюць іх і вабяць, абуджаюць у душах дапытлівасць.

Філаматы (ад грэцкага philomathes — той, хто імкнецца да ведаў, да пазнання, да навук, іх адданы прыхільнік) — тайнае патрыятычнае таварыства ў Віленскім універсітэце, якое дзейнічала ў 1817—1823 гг. Філарэты (ад грэцкага philaretos — той, хто любіць дабрачыннасць, шчыры яе прыхільнік) — нелегальнае таварыства віленскіх студэнтаў у 1820—1823 гг., арганізаванае ў складзе філаматаў.

Тут гаворка — пра згуртаванні прагрэсіўнай, інтэлектуальна багатай моладзі. Хто ж былі арганізатары і сябры гэтых аўтарытэтных таварыстваў? Якія мэты і заданы яны ставілі і ў якіх умовах іх вырашалі? І чаму такі непрацяглы аказаўся неардынарны маладзёжны рух? На такія пытанні ды мноства іншых адказвае кніга.

Як і ў папярэдніх выданнях серыі "Мастацкая літаратура", у "Філаматах і філарэтах" змешчаны мастацкія творы, публіцыстыка, каментарыі, пісьмы, ды, у адрозненне ад папярэдніх, тут змешчаны і цэлы шэраг надзвычай цікавых біяграфічных даведак, аўтарам якіх, як і аўтарам прадмовы і каментарыяў, а таксама перакладаў з польскай мовы, з'яўляецца Кастусь Цвірка. Названыя матэрыялы маюць найперш пазнавальнае значэнне. У кнізе распавядаецца пра лёсы, творчую і грамадскую дзейнасць дзесяці слаўтасцяў. Хто яны? Творца з сусветным імем, палыямыя патрыёт-ліцвін Адам Міцкевіч, паэты Ян Чачот і Тамаш Зан, вучоны і пісьменнік Ігнат Дамейка, які стаў нацыянальным героем Чылі, вучоны, даследчык у галіне старажытнай літаратуры, заснавальнік манголазнаўства ў Расіі Юзаф Кавалеўскі, грамадскі дзеяч і пісьменнік, знаўца сямі еўрапейскіх моў Францішак Малеўскі, дэкабрыст, аўтар верша "З пагоняй наш сцяг" (1821) Міхал Рукевіч, паэт, усходназнаўца Аляксандр Ходзька, які стаў расійскім консулам у Іране, паэт і драматург, аўтар драматычнай пазмы "Барбара Радзівіл, ці Пачатак панавання Жыгімонта Аўгуста", ён жа спадарожнік Адама Міцкевіча па Еўропе, аўтар "Лістоў з падарожжа" і кнігі "Успаміны з мінулага" Антоні Эдвард Адынец, паэт і пакутнік за Бацькаўшчыну, змагар супраць царскага самадзяржаўя Ануфрыя Петрашкевіч, які быў асуджаны на смерць, замененую на пажыццёвую высылку ў Сібір.

Тут можна прачытаць іх творы, дзённікі і падарожжныя запісы некаторых з іх, а таксама пісьмы. Усе яны сябравалі між сабой, былі хто арганізатарамі, хто актыўнымі ўдзельнікамі вышэйпамянёных віленскіх згуртаванняў беларускай моладзі. Напачатку філаматы дэкларавалі творчае ўдасканаленне і ўзаемадапамогу ў набыцці ведаў, пазней імкнуліся садзейнічаць усеагульнай асвете, праз якую намерваліся рыхтаваць грамадства да змагання за вызваленне ад царскай імперыі, выступалі за адмену прыгоннага права і нацыянальную незалежнасць народаў. Іх дзейнасць не паспела разгарнуцца, была раскрыта царскімі ўладамі, многія ўдзельнікі маладзёжных таварыстваў былі арыштаваны і пакараны высылкай на чужыну.

Але і раскіданыя па свеце былыя філаматаў і філарэтаў засталіся верныя сваім ідэалам, стараліся не парываць сувязяў між сабой, пра што сведчаць змешчаныя ў кнізе лісты. Дарэчы, яны дужа цікавыя, асабліва, думаю, літаратарам. Найбольш цікавыя, натуральна, лісты Адама Міцкевіча, на жаль, нешматлікія, у іх так і ззяюць брыльянты пацучыў і думак. Звяртаю ўвагу зацікаўленага чытача на тры лісты маладога, сталага і, калі можна так сказаць, пажылога паэта, больш дакладна — на выбраныя радкі з ягонага ліставання. Вось якое, да прыкладу, шчырае прызнанне адрасаваў 22-гадовы Адам сябру Яну Чачоту: "Кавальская не рабіла на мяне аніякага ўражання да таго часу, пакуль

я не заглядзеўся на яе, калі яна дзьмухала на жар пад кававым чайнікам! Адкуль жа гэта? Румянец, а хутэй нагрэты жарам твар, які іншаму воку не здаўся б нечым сентыментальным, прывабным, мяне ж прымусіў убачыць у яе асобе анёла, Венеру..." А хіба можа не ўразіць досціп 40-гадовага паэта на адрас знакамітай Жорж Санд, дзе ён называе яе заўвагі на дасланым ёй рукапісе "...ганаровымі слядамі чароўных пазноццяў!" на ягоным "аўтарскім твары"! Нарэшце ліст 55-гадовага генія, ён узрушае зместам вешчага сну. У верасні 1855 года Адам Міцкевіч прызнаваўся Тамашу Зану, як вестка пра смерць Яна Чачота яго "наскрозь працяла". І далей: "Якраз у тыя часы, калі яго не стала, вельмі часта ён сніўся мне і усё аднолькава; заўсёды адалася мне, што ён прыхаў у мястэчка, дзе цяпер я асеў, і што шукае мяне; я ізноў, здавалася, забыўся, як адшукаць яго жыллё, і сам сябе дакараў за такое нядбалства. Сон гэты паўтараўся некалькі дзесяці разоў, аж тут прыйшла вестка пра яго смерць, і ў астатні раз мне здалася, што ён нібы запрашае мяне да сябе". Пра гэта геніяльны творца паведамляў з Парыжа сваёму сябру менш чым за тры месяцы да сваёй смерці.

У дадатак да радкоў з пісьма пра вешчы сон скажу, што яшчэ ўроскевіч сваіх фізічных і творчых сіл Міцкевіч у санеце "Грабніца Патоцкай" як бы прадказваў, што яго магілу вясчун убачыць блізка ад грабніцы памершай у Бахчысарай паланянкі. Прадказанне аказалася блізкае да рэальнасці. Бо, як вядома, паэт памёр у Канстанцінопалі, на чужыне, як і яго зямлячка Патоцкая. Праўда, пахаваны быў у прыгарадзе Парыжа, а праз 35 гадоў перазахаваны палякамі ў Кракаве, у падзямеллі кафедральнага сабора Вавельскага замка.

Пра выключную чуйнасць унікальнай асобы Міцкевіча сведчыць і Антоні Эдвард Адынец. У 1829 годзе ён пісаў: "Апошні час ён быў заняты працай над найарыгінальнай "Гісторыяй будучыні". Ён піша па-французску, і ў яго ўжо напісана больш за трыццаць старонак... Аповяданне пачынаецца з 2000 года і павінна ахапіць два стагоддзі... Уся гэтая гісторыя, як мне казаў Адам, закончыцца ўстаўленнем сувязі паміж зямлёй і планетамі..."

У "Філаматах і філарэтах" шмат можна знайсці незвычайных, рэдкіх матэрыялаў. Думаю, не раз нашы настаўнікі, школьнікі і студэнты шукалі і не знаходзілі выказванні Міцкевіча-генія пра духоўную спадчыну беларускага народа, яго мову. Вось што ён пісаў і казаў пра гэта: "У іх казках і песнях ёсць усё. Пісьмовых помнікаў у іх мала, толькі "Літоўскі Статут" напісаны іхняй моваю, самай гарманічнаю і з усіх славянскіх моваў найменш змененай". І яшчэ не менш красамоўныя словы пра нашу галоўную нацыянальную святыню: "На беларускай мове, якую называюць русінскай альбо літоўска-русінскай, ...размаўляе каля дзесяці мільёнаў чалавек; гэта самая багатая і самая чыстая гаворка, яна ўзнікла даўно і выдатна распрацавана. У перыяд незалежнасці Літвы вялікія князі карысталіся ёю для сваёй дыпламатычнай перапіскі".

Не мая задача характарызаваць творы філаматаў і філарэтаў, уключаныя ў "калектыўны" том. Гэта — асобная гаворка. Думаю, даўно наслух час скажаць сваё слова прафесійным, самым дасведчаным крытыкам пра якасць выдадзеных кніг, пра дасягненні і магчымыя пралікі ўкладальнікаў, аўтараў артыкулаў, перакладчыкаў. Дарэчы, з сямі выдадзеных тамоў 200-томнай бібліятэкі чатыры — перакладныя. А на старонках прэсы — ні слова з боку спецыялістаў пра ўзровень перакладаў. Маўчанне ці замоўчванне, вядома, не на карысць ні аўтарам, ні чытачам. Перакладчыцкая справа патрабуе ад творцы процым вольнага часу, многа намаганняў і ювелірнай працы, таму, пэўна, аднаму чалавеку цяжка дамагчыся ідэальных перакладаў, скажам, усіх дваццаці з гакам аркушаў паэзіі, асабліва, калі тут прыкметнае месца займае паэзія геніяльнага Міцкевіча. Менавіта ж такую важную і адказную ношу ўзвалі на сябе Кастусь Цвірка. Бо, як я разумю, чакаць, што гэта калі-небудзь зробіць хто-небудзь, не выпадала. І шукаць таленавітых ахвотнікаў, каб шчыравалі, не думаючы пра высокі ці хоць бы ўвогуле гарантаваны ганарар, гэтаксама, відаць, не выпадала. "Беларускі кнігазбор" — арганізацыя і не дзяржаўная, і не камерцыйная, а на выданне кніг патрабуюцца ўсе большыя сродкі...

Мой водгук на чарговы том вядомай і прэстыжнай бібліятэкі — гэта не раздзія. Але так хочацца, каб усё ў выданнях "Беларускага кнігазбору" было ідэальнае. У тым ліку і мова.

Цяпер усё радзей сустракаюцца ў друку гаворкі пра адраджэнне беларускае нацыянальнае свядомасці. Але, галоўнае, яшчэ сее тое робіцца. І ў гэтым шэрагу — прарыў "Беларускага кнігазбору" праз усё перашкоды на ціхім фронце кнігавыдання, а па сутнасці — вяртанне каласальнай духоўнай спадчыны народа.

Васіль ЖУКОВІЧ

3 журналістыкі — у літаратуру

Апошнім часам у сталічнай перыёдыцы (найперш у "Ліме", часопісах "Маладосць", "Польмя") пачалі з'яўляцца апавяданні Людмілы Дрожжы, у якіх закранаюцца маральна-этычныя праблемы, а персанажы — галоўным чынам людзі маладыя ці тыя, у жыцці каго настала часіна, калі можна заняцца першым падрахункам пройдзенага шляху, — задумваюцца над сваім месцам у жыцці, спрабуюць пераасэнсаваць колішнія ўчынкi.

А прыйшла Л. Дрожжа ў літаратуру з журналістыкі. Нарадзілася на Капыльшчыне — адным з куткоў Бацькаўшчыны, асабліва багатым на таленты. Скончыла факультэт журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, працуе ў дзіцяча-юнацкай рэдакцыі рэспубліканскага радыё. З першымі праявімі творамі выступіла на старонках капільскай раённай газеты "Слава працы". І вось кніга "Нечаканае прызнанне" з "Бібліятэкі часопіса "Маладосць".

У кнігу ўвайшло 18 апавяданняў. "Запіскі журботнага чалавека", "Рэпетытар", "Абноўка для настаўніка Васільева", "У дарагім кафэ", "Зубная доктарка" і іншыя — гэта па сутнасці сама плынь жыцця. Жыцця такога, якое яно ёсць. І адначасова спроба аўтара змадэляваць для чытача той варыянт, які найбольш прымальны падчас асэнсавання таго, што адбываецца з персанажамі.

Дакладна вызначыў сутнасць прозы Л. Дрожжы ў невялікім уступе Анатоль Казлоў: "Адметнасць праявіўшы твораў Людмілы Дрожжы адзначаеш для сябе адразу ж пасля першага знаёмства з навісамі. Лірызм і глыбокае псіхалагічнае пранікненне аўтаркі ў лёсы і жыццё сваіх герояў запамінаюцца, хваляюць, ускальваюць думку і ўяўленне. Людміла Дрожжа сваімі творами запрашае чытача далучыцца да няпростых жыццёвых сітуацый, у якіх знаходзяцца героі навел. Падтурхоўвае зразумець іх, успрыняць, а калі героі варты таго, то і паспачуваць, знайсці месца ў душы для падтрымкі жыццёвай пазіцыі, тых, каму баліць. Навелы Людмілы — гэта шматгранны і разнастайны, багаты і каларытны свет, у якім мы, людзі, штодзённа знаходзімся".

Т. Т.

Аб'яднала творцаў "Муза"

Развіццё роднай мовы (працэс усё ж незваротны), прага творчасці выявіла на Ушаччыне нямала талентаў. Адны пішуць вершы, другія ствараюць песні, трэція спяваюць... І ўхвальна, што пры раённым Доме культуры працуе аматарскае аб'яднанне "Муза", назва якога гаворыць сама за сябе.

На першае, восенскае пасяджэнне яго былі запрошаны якраз творчыя людзі гарпасёлка. Ва ўтульнай абстаноўцы адбылася цёплая сустрэча за чаем — усё прадумала метадыст раённага метадычнага цэнтра аддзела культуры райвыканкама Людміла Смыслова. А прымалі ўшачаўцы гасцей з суседняга, Глыбоцкага раёна.

Было прыемна бліжэй пазнаёміцца з паэтам Алесем Жыгуновым і яго творчасцю. Уразіла членаў аб'яднання і песеннае майстэрства самадзейнага кампазітара Браніслава Грамакоўскага, у якога каля ста ўласных твораў. Свае вершы на рускай мове прачытала Святлана Новік.

Не засталіся ў даўгу і гаспадары. З уласнымі творамі пазнаёміла прысутных і выканала песні на асобныя з іх урач Святлана Лапіцкая. Праспявала сваю песню Інеса Папок. Задумаліся гучалі раманы ў выкананні работніцы Любы Кулак. Парадавала сваімі вершамі настаўніца Людміла Цяцэра. Амаль кожны з прысутных прадэманстраваў, на што здатны. А "Муза" аб'яднала прадстаўнікоў самых розных прафесій.

Гарантуе ж новыя пасяджэнні аб'яднання дырэктар РДК Соф'я Тарасеня, якая выдзеліла са спецрахунка сродкі для пачастункаў.

Галіна ВАРАТЫНСКАЯ, кіраўнік літаратурнага аб'яднання "Неруш" пры Ушацкай раённай газеце

"І вечнасць знікае..."

Што сумна мне, ніхто не вінаваты —
Ні мёртвы дождж,

ні горкі смак гарбаты
Халоднай, нібы лёд, нібыта вецер.
Ні дзень мінулы і ні гэты вечар —
Ніхто не вінаваты, як заўсёды.
І падаюць з нябёсаў самалёты,
Нібы фанера, што лятаць не ўмею.
Чаму ўсё так — ніхто не разумее:
Ні гаспадар, ні вецыя халопы.
І мы баімся, як агню, Еўропы.
А родны кут гаротны

ды ўсё ж мілы,
Бо тут жывём,
тут прашчураў магілы...
Што сумна мне, ніхто не вінаваты.
І сум начны халоднае гарбаты
Няспешна прад вакном

праз сон глытаю
І горла, як вуголлем, аплякаю.

Элегія адзіноты

На кухні з крана капае вада
І больш нічога ў свеце не чуваць.
А за вакном, як бездань, цёмната,
З якой анёлы ў вочы мне глядзяць.

І мне здаецца — я зусім адзін
Застаўся ў свеце, што да зор ляціць,
Нібыта лісце з восенскіх асіп
Да вогнішча, якое шчэ дыміць.

І я гляджу спакойна ў цёмнату,
Бо я адзін, як гэта цёмната.
Я з крана п'ю, нібы жыццё, ваду
І, як жыццё, канчаецца вада.

І больш нічога ў свеце не чуваць.
Перада мной нязведаны прастор.
І страшна неахвота паміраць
У свеце, што не даляцеў да зор.

Нарэшце снегу прычкакалі мы,
І ўжо, глядзіш, не любім мы зімы,
Бо холадна, бо дзень, як цепь, ляціць,
Як гэты снег, якога не спыніць,
Бо гэта снег, бо гэта белы час,
Які ляціць, асвечваючы нас,
На чорнае зямлі, дзе нам калець
І сутнасці сваёй не разумець.
Нас снегам засыпае, як пяском,
А мы жывём, а мы яшчэ жывём,
Бо ведаем, што трэба сёння жыць,
Як гэты снег, што з воблакаў ляціць,
Каб тут растаць і бруднаю вадоў
Сцячы ў пясок з самотнаю вясной...

Нарэшце снегу прычкакалі мы
І белымі зрабіліся дамы,
Як прывіды на прывіднай зямлі,
Дзе мы яшчэ, як людзі, не жылі.

У вечнасць, дзе нам адзінока,
Жанчына прыходзіць святлом.
І вечнасць, як пыл, — у аблоках.
І вечнасць ільцеца віном.
І мы беражом адзіноту,
Як волю, якой не спазнаць,
Штодня ідучы на работу,
З работы, каб есці і спаць.
І вечнасць знікае, як мроя,
Як стомлены дым цыгарэт.
І неба над мною начное,
Нібыта Петраркі санет,
Гучыць і ў сусвеце знікае.
Жанчына прыходзіць святлом

І вечнасць у нас забірае,
Як пляшку з чырвоным віном.

Мне не стаць сусветна знакамітым
Між балотных пустак і раўнін.
Я магу быць ні за што забітым,
Быць забытым, бо я славянін.

Толькі вось шкадую, што нічога
Для бацькоў змяніць я не магу, —
Як мяне, не адракліся Бога,
Пражылі, што ў клетцы, у граху.

Мне не стаць сусветна знакамітым
Покуль, як балота, мой народ.
Прада мной стаць віно адпітым
І шкада мне высахлых балот.

Першы тыдзень без цябе

(асацыятыўны партрэт)

ПАНЯДЗЕЛАК

Позна прачынаюся помнячы панядзелак
Ахоўнага анёлка адпрэчаю
Няхай небу нясе навіны
Я
Дзякую што ёсць гэты дзень
Зноў знікаю з цішыні
Еду
Лістапад літароў у лужынах
Ахвота адшукаць адзіноту
Кубачак кавы купіць

АЎТОРАК

Адному адзіноце
Увечары ўчуць уздыхаеш
Ты тутэйшая
Одум
Ружа раніцы расой расквеціцца
Адразу адкрыецца абшар
Кляштар князёўны каханай

СЕРАДА

Смуга сонца слепіць
Енчыць
Рэха ў ракавіцы рачной
Абрыдла
Думаць дайсі дачакацца
Амаль атрута

ЧАЦВЕР

Чаканне
Абудджае адвечнае
Ціхае цёплае
Выдумаць вежу ветразь
Ехаць
Ростань радніць розных

ПЯТНІЦА

Помніцца погляд панядзелак
Яблык
Тоіць таксама Тое
Навокал наша невядомасць
Імзненне
Цёмна ціха
Альтанка і анёлы ў аблоках

СУБОТА

Сумна сядзець у скверы
Уздыхаць узірацца
Бачыць былое блізка як бераг
Оду
Табе трызніць
Аднак адчуваць адчай

НЯДЗЕЛЯ

Нічога новага як Ной
Я
Дзіўлюся дню
Заўтра зноў
Еду
Лета ляціць
Як у яму.

З цыкла "Чырвоны піктар" Балада Наташкі

Стала ты прыгожай і багатай
І як родны дом твой — рэстаран.
А была вавывай і смаркатай
І жыццё было ў цябе — туман.
Можна, і мне калісьці Бог паможэ
І зраблюся я, як фон барон,
Маладым і, як кінжал, прыгожым
І не буду піць свой самагон.
А пакуль што я прышоў з сябрамі
Да цябе прасіць даляраў пяць.

Не дала, сустрэла мацюкамі,
І сказала больш не турбаваць.
Ну нічога, мы і так на пляшку
Знойдзем без цябе і будзем жыць.
Рыжы кажэ, што цябе, Наташка,
Нам ужо даўно пара прышыць.
Будзеш ты ляжаць у ціхім скверы
І крывёй, халодная, сцякаць.
Знойдуць там цябе пенсіянеры,
Стануць маладоў шкадаваць.
А пакуль што ты яшчэ жывая,
Можна, і нас перажывеш яшчэ.
Ну а мы падохнем пад трамваем
І віно з нас брудна пацячэ.

Балада Джона

Стройная, як пляшка віскі,
маркітантка
З лёгкім пахам мыла і адкалона
Па начах, як кайф, прыходзіла
да Джона,
І знікала ў сонных туманах світанка.

І быў Джон шчаслівы,
нібы кот марцовы.
Толькі ў свеце вечнага няма нічога —
Стрэла маркітантка Карласа храмога
І за ім пайшла, як за бычком каровы.

І наш Джон стаў злосным,
як сабака дзікі,
І сказаў:
"Нажом іржавым маркітантку
Я зарэжу ноччу ў Карласа на ганку
І ніхто не ўчые маркітанткі крыкі!"

І, напэўна б, выйшла ў Джона ўсё,
як трэба.
Ды напіўся Джоні трапіў пад машыну,
І машына раздушыла ўміг мужчыну,
І душа бязгрэшна адляцела ў неба.

Пахавалі Джона пад камень вялікі,
Каб не ўстаў
ніколі ён з зямлі халоднай,
Каб не ўчуў ніколі ён з таверны роднай
Маркітанткі адзінокай смех і крыкі.

Балада наркаманкі

На багатым востраве Тайвань
Ты піла з кітайцамі шампань.
І ў зялёным парку Чан-Кай-шы
Кайфавала ты ад апашы.
А цяпер ты ў Міцску п'еш віно
І глядзіш праз бруднае вакно
На лісцё, што аблятае з дрэў
І на дом насупраць, што як хлеў,
Пад дажджом пад восенскім стаіць.
Гэткае надвор'е — толькі піць!
Я табе, самотнай, пазваню,
Бы ў скляпенне прынясу агню,
І на міг ты ачуняеш зноў,
Як трава сухая ад дажджоў.
Толькі больш не з'ездзіш на Тайвань.
Не пап'еш з кітайцамі шампань.
Пракурыла ты свае грашы
У зялёным парку Чан-Кай-шы.

Балада залатога ланцужка

Ты любіла насіць ланцужок залаты
І было ўсё табе да звязды, да звязды,
Бо дачушкай была ты
ў багатых бацькоў
І магла ты купляць і віно, і любоў.
Ну а ён сірата і, як воўк, малады,
Ён таксама хацеў ланцужок залаты.
І аднойчы цябе ён сустрэў у начы,
Не змагла ад яго ты дамоў уцячы.
І парваўся ў начы ланцужок залаты,
І было ўсё табе да звязды, да звязды...

Мы з табой сустрэліся ў трамваі.
Каб багатым быў я і блатным,
Я б сказаў: "Паедзем на Гаваі,
Дзе над морам белых чаек дым..."

Быццам бы манах, стаю маўкліва
Прад табой прыгожай і зямной.
Ты магла б зрабіць мяне шчаслівым,
Я ж цябе — няшчаснай і май...

Вось і ўсё. Цябе няма ў трамваі,
І мы больш не ўбачымся, відаць.
Можна, ты і з'ездзіш на Гаваі,
Можна, і табе іх не спазнаць...s

У цемрадзі вёскі

Восеньскі вецер шалёна, здавалася, з нейкай апантанай сілай хвастаў калючым дажджом і мокрым снегам па шыбах вокнаў, і ўсю гэтую чорную ноч гарэла святло ў хаце старога настаўніка. Ён, узяўшы на рукі трохгадовага ўнука, хадзіў па рыпучых маснічынах ад парога да вакна, бязгучна шаптаў нешта сваё, і ягоны бледны, увесь у маршчынах твар крывіўся ад нутранага болю.

Унук задыхаўся ад астмы; дыханне, здавалася, то зусім ападала, і тады дзед у роспачы кідаўся за адгародку, у спальню, дзе на канапе драмала жонка, і яны абодва, як маглі, расцірлі кволенькае целца. І малы зноў ажываў, перарывіста смькаў губкамі, спяшаючыся ўхапіць

дарозе. Не можа быць, каб не дапамог". Белы дамок стаіць убаку ад вуліцы, збоч канторы, і стары ўздыхнуў з палёгкай. Лёгенька пастукаў у крайняе вакно, схакаў і зноў слаба забарабаніў пальцамі па мокрай раме, а сэрца ад хвалювання чакання і цяжкай хады ледзь не выскаквала з грудзей. Нямоцна гукнуў у цёмную шыбу:

— Еўдакімавіч, чуеце! Адчыніце...
Белая фіранка адсунулася ўбок, і настаўнік ад неспадзеўкі адхіснуўся. У хаце запалілася святло, адчынілася фортка, і ў яе светлым праёме паказаўся твар мужчыны.

— Хто тут? — голас недаверлівы, насцярожаны і злосны.

— Я, я, Еўдакімавіч, — стары борздзенька пасунуўся на святло, хутка, глытаючы словы, хрыпата загаварыў. — Нас-

носіў з лясной чашчобы слабы ветрык. Паляўнічыя-ваўчатнікі высачылі шэрага, які абраў гэты гушчарнік для начоўкі, з вечара хуценька абклалі лясок чырвонымі сцяжкам; і васьмь цяпер, калі добра разднее, зрадзее туман, трэба выгнаць ваўчыну на луг, на адкрытае месца. А тут вывучаная на звера зграя хартоў возьме ляснога драпежніка.

Каржакаваты, мажны егер, зірнуўшы з-пад брыля кепкі на луг, узняў стрэльбу і бабахнуў уверх. Гэта быў сігнал. Здалёк, ад таго боку ляска, ад дарогі рушылі загоншчыкі.

Ваўчына, малады, але дужы і ўжо біты звер, які, стаіўшыся пад вываратнем елкі, меркаваў аддзяцца ў гэтым глухім лесе; калі ж рушылі загоншчыкі, уцяміў, што ў гушчарніку не адлежыцца. Угнуўшы лабастую галаву, ушыўся ў на-

хартамі. Ён мог неўпрыкмет абысці чалавека са стрэльбай, стаіцца, перачакаць небяспеку, узяць казуло, дзіка, аленя, упалаваць зайца, але ў яго не было вопыту змагання з гэтымі стварэннямі, якія заўсёды нападаюць гуртам.

Лаўцы адпусцілі сабак, і тым ўсёй зграяй з шалёным, злосным брэхам, віскаценнем панесліся за зверам, які ўжо мінуў лужок. Іх сухія, мускулістыя целы, здавалася, у імклівым лёце не датыкаліся да зямлі; зграя імпэтна набліжалася да адзінокага ваўка. Звер адчуў, што сабакі васьмь-васьмь насцігнуць яго, і адчайна, з апошніх сіл ірвануўся да недалёкіх копкаў саломы.

Зграя дагнала яго, з лютым брэхам кінулася на ахвяру; воўк імгненна крутнуўся, ашчэрнуў страшную пашчу, кляцнуў зубамі, баронячыся ад сабак; але іх было многа, вёрткіх, няўлоўных, шалёных у злосці ворагаў. Адзін з іх злаўчыўся, імгненна ззаду скачыў наперад, усадзіў іклы ў спіну ваўку, другі балюча цапнуў за нагу. Нясцерпны боль, прага жыцця надалі зверху сілы, ён круціўся сярод раз'юшанай зграі, але ніяк не мог ухапіць зубамі спрытных сабак. Угнуўшы галаву, адчайна рынуўся наперад, ірвануў за шыю пярэдняга харта, і той з крывавай ранай пакаціўся на дол, звіскасеў, канаючы. Воўк вырваўся ад раз'юшанай зграі, скокнуў да капы саломы, але ўмомант яго насціглі раз'ятраныя ў бойцы харты, рвалі зубамі за бакі, балюча ўпіваліся ікламі ў жывое целца.

Звер не хацеў паміраць, адчай, з усіх сіл змагаўся за жыццё. Яшчэ адзін харт, ікласты, самы нахабны, які неасцярожна высачыў наперад, упаў з разарваным бокам. Зграя падалася назад. Харты круціліся вакол зраненага, але яшчэ страшнага ў сваёй рашучасці ляснога звера, злосна віскацелі, ды ніхто болей не адважваўся напасці. Сабакі так і не змаглі разарваць яго.

Сіл ужо не было, і воўк лёг на бруха, але нікога не падпускаў да сабе, шчэрнуў пашчу, паказваючы вострыя іклы.

Падбеглі паляўнічыя, шастом прыціснулі зняможанага ваўка долу, накінулі сетку, звязалі. Звер злуча кляцаў зубамі, вочы, налітыя крывёю, з нянавісцю зіркілі на людзей і сабак.

Нават канаючы, горды, дзікі лясны звер не скарыўся чалавеку. І было ў гэтай смерці нешта патаемнае, недаступнае людзям, што моўчкі стаялі вакол. А харты залівалі раны, узбуджана віскацелі.

Слабыя, каб напасці на мошнага, незразумелага ім духам, збіраюцца ў зграю і бяруць верх у шалёнай, бязладнай сутычцы. Інакш ім не адолець яго.

Стары егер моўчкі зняў шапку. Нават яго, які ўсё жыццё забіваў, уразілі мужнасць, характар, прага да жыцця гордага звера, род якога прырода стварыла для вольнага жыцця.

— Хай жыве, — ціха сказаў егер. — Раны заживуць, памесцім у вальеру. Заслужыў шэры.

Хацеў пажыць

Ціхаходная "Чайка" ўспыхнула імгненна; нібы шэры матылёк, гайданула крыльцамі і, цягнуць за сабой звільстоўную палоску чорнага дыму, бездапаможна пайшла ўніз, а "Месершміт", бліснуўшы на сонцы вастрасомым жаўтлявым тулавам, пераможна разярнуўся над вёскай, узнёсся ў бяскрылы блакіт неба і знік.

Самалётнік падаў на лес, але раптам узвыў маторам, запаволіў падзенне, з натугай узняў тупы нос; у гэты момант узнік цёмны камячок, амаль адразу распушыўся белым парашутам і паволі папльў ўніз. Глухі выбух данёсся да вёсачкі: ні дыму, ні полымя — відаць, самалёт упаў у лясное балотца.

На другі дзень, калі бабы падаілі кароў, калі ноч апусцілася на зямлю, з лесу з асярагой выбіўся чалавек у вайсковай форме, пільна аглядзеўся і паўз платы пасунуўся да крайняй хаты, моцна прыпадаючы на левую нагу. Але яму не адчынілі. У суседнім двары забрахаў сабака, і вайсковец апасліва паўзіраўся ў мрок нешырокай вулачкі, шчыльна абсаджанай дрэвамі, хуценька памкнуўся ў цень шыткетніка. Насупраць рыпнулі дзверы, і нехта ў белым вызірнуў на вуліцу. Вайсковец на ўсякі выпадак выцягнуў з кабуры "ТТ", спіной падаўся назад, за глухую сцяну хаты і, не азіраючыся, павалоўся да лесу.

Другія суткі яго мучыў голад, і васьмь цяпер, у цемні забрыўшы ў вёсачку, пабаяўся напасці хоць што з яды. Убаку, кіламетры за тры, увесь дзень па брукаванцы ішлі нямецкія машыны, на ноч рух спыніўся, і вайсковец меркаваў, што немцы маглі значаваць у хатах.

(Працяг на стар. 12)

Тры навелы

Алесь ДЗЯТЛАЎ

нямоглымі лёгкімі хоць глыток паветра.

Дзеда змяняла бабка, а той цягнуўся да лаўкі, прысядаў на колькі хвілін, каб адпачылі ногі, спасцярожліва і пакутліва-чакальна касавурыўся на цёмныя вокны і апускаў галаву.

Дачку, мясцовую настаўніцу, учора паклікалі на нараду ў раён, і яна заначавала ў горадзе ў старэйшай сястры, бо не паспела на апошні аўтобус. Муж, п'яніца, пакінуў яе яшчэ да нараджэння дзіцяці, і стары настаўнік, разважыўшы, нават быў рады, што баламут некуды з'ехаў у свет; як мог, заспакойваў дачку. Віцька, унучак, нарадзіўся слабым, ледзь-ледзь выжыў, і васьмь на трэцім годзе жыцця прычапілася да яго гэта хвароба. Вазілі да дактароў, лячылі, але німач не адступалася, і асабліва ўвосень, у самую халепу, душыла маленькае кволае целца.

— Ідзі, Іван, ідзі, — голас жонкі квола, пакутліва задрыжаў. — Ці "хуткую" выклічы, але ж не дабярэцца па гэтых дарогах. Тады папрасі ў старшыні "Ніву". Укол трэба...

І ён, ужо не цямачы, што робіць, пашоў на кухню, спяшаючыся, уздыў боты, накінуў на плечы ватоўку, нацягнуў на галаву старую шапку-аблавуку і, яшчэ раз зірнуўшы ў адчыненыя дзверы на жонку і ўнука, выпхнуўся за парог.

Вецер ірвануў лёгкія дзверы веранды, ён не ўтрымаў іх за клямку, і яны бразнулі ў сцяну, ад удару спружынілі; слабой, старэчай рукою ён ухапіўся за іх, пераадоляючы напор ветру, прычыніў і трушком, грузнучы ботамі ў раскіслай зямлі, збоч платоў патэпаў у цемь. Вецер як не лютваў, балюча сек у твар.

Старшыня жыў на тым канцы вёскі ў цагляным катэджы, побач з калгаснай канторай. Прыслалі Зялёнку ў мінулы годзе з горада, рабіў там у нейкай устаноўе. Толькі разы два ці тры бачыў яго стары настаўнік. Стаяў неяк у магазіне ў чарзе па хлеб, і ўціснуўся ў натоўп маладжавы, з круглым, поўным тварам мужчына, лёгка прашыўся да прылаўка і поверх галоў працягнуў грошы. Прадаўчыца падала яму дзве буханкі, і той, уцэпіста ўхапіўшы іх, пасунуўся да дзвярэй, трымаючы хлеб над галавой.

— Бач ты, налаўчыўся, — буркнула адна кабета, калі старшыня выйшаў.

— Сціхні, Мар'я, да ягоных вушэй данясучь, бяды не абярэцца, — папярэдзіла яе суседка.

А нека папрасіў настаўнік прывезці дровы — знаёмы ляснік прадаў танкамеру, то мо з месца чакаў машыну. "Але ж тут чалавек хворы, мо і адгукнецца, — думаў стары. — Няўжо душы няма".

Ён мінуў могілкі, вырашыў ісці не вуліцай, дзе было гразка, а напасцяк, утравелай дарогай, якая ішла па выгане і дзе было сушэй. Каля копанкі, у канцы вёскі, зноў выбіўся на вуліцу, вочы ўжо трохі прывычаліся да цямырчы, хаця вецер як не валіў з ног. "Яшчэ трохі, яшчэ дзве хаты, — заспакойваў сябе настаўнік. — Паможа старшыня, у яго ж "Ніва", яна пройдзе па любой

таўнік я, Кавалевіч, у калгасе жыву. Машыну трэба... Унук захварэў, памірае, у бальніцу адвезці...

— Якую машыну? — нацяргліва перапытаў старшыня, відаць, незадаволены тым, што яго разбудзілі пасярод ночы.

— Унук хворы. Астма, у бальніцу трэба.

— А, астма, — здалося, з расчараваннем адказаў старшыня, адступіўся ад форткі. — У такую цемь? Дзе ж цяпер праедзеш поначы? Пачакай да раніцы. Трыгуб на "Зіле" ў горад едзе, скажу, каб падкінуў.

Настаўнік у адчаі падаўся тварам да самай форткі, закрываў у роспачы, каб той, хто за сцяной, пачуў яго просьбу:

— Унучак памірае, вы што? У вас жа "Ніва". Памажыце! Настаўнік я, дзяцей тут сорак гадоў вучыў.

— Ты што? Якая цяпер "Ніва"? Шафёр спіць, — голас у старшыні нецярглівы, злосны. — Скажаў жа — раніцай Трыгуба прышло на грузавой.

Стукнула фортка, у пакоі патухла святло, а стары разгублена глядзеў на цёмнае вакно, за якім бялелася фіранка. І толькі праз хвіліну даўмеў, што ніякай машыны не будзе, што без помачы задыхаецца яго ўнук, і ён адзін у гэтай глухой і страшнай цемрадзі вёскі, абыякавай да ўсяго на свеце.

— Сука! — з нянавісцю, сухім ротам выхрыпнуў у цёмнае, шырокае вакно. — С-сука!

Нехта ззаду датыкнуўся рукою да пляча, і стары азірнуўся, але ў цемры не пазнаў чалавека.

— Ідзём, Сцяпанавіч, пазвонім у горад з канторы. Тамака тэлефон.

— А, Пятро, — па голасе настаўнік пазнаў калгаснага вартаўніка.

— Драмлю на лаўцы, ажно чуо, што бытта галасы нейкія, — Пятро ўклучыў ліхтары, патэпаў наперадзе. — Трапло еты дармаед. Плонь у морду, калі дзе стрэнеш, — гудзеў ён сабе пад нос.

Пятро пазваніў у горад, у "хуткую", і там паабяцалі выехаць неадкладна.

— Ты, ета самае, бяжы дахаты, а я іх на дарозе папасу, завярну ў твой бок. Калі сюды даграбуцца, то вуліцай ужо праедуць.

"Хуткая" не прабілася ў вёску, заседа ў гразі на паўдарозе, і толькі к шасці гадзінам раніцы ўрач з медсястрой дабылі пеша. Але было позна...

Паядынак на мокрым лузе

Світанак павольна, бышчам нехаця, праклёўваўся над мокрым лугам, зрудзелай пожныя, на якой сям-там тырчалі невысокія цёмныя копкі саломы; туман, заблытаўшыся ў елках недалёкага ляска, цурыўся ў нізвінку, пакрысе радзеў, адкрываючы вольную прастору.

На ўзлеску, у нешырокім, зарослым кустоўем ярку, паляўнічыя, трымаючы на павадках хартоў, чакалі, пакуль добра вывіднее. Маладыя сабакі, выцягнуўшы доўгія вострыя морды, хваліваліся, нецяргліва павіскавалі, прадчуваючы гон. Відаць, яны чулі ваўчыны дух, які пры-

моклае кустоўе, крадком, шэрым цемнем пасунуўся наперад, далей ад стрэлаў і крыкаў людзей. Моцны і кемлівы лясны звер, у самым росквіце сіл, які прывык перамагаць усіх, хто трапляўся на яго шляху, прагнуў жыць. Магутны інстынкт захавання роду веў яго наперад, да незразумелых, страшных чырвоных шматкоў, якія пахлі чалавекам і не давалі яму вырвацца на волю.

Воўк чуйна прыпыніўся, прысеў, бышчам рытуваючыся да скачка, але жудкі страх перад чырвонымі аначкамі, якія нізкавата віселі ў кустоўі, працяў яго. Ды ззаду насоўваліся людзі, якія галёкалі на ўвесь лес, неслі яму смерць. Звер ведаў, што яны васьмь-васьмь пакажуцца з-за камлёў дрэў, таму з асярагай, нюхаючы паветра, пасунуўся ў кусты, угнуўшыся, патрухаў узбоч сцяжкоў, шукаючы ратунад. У адным месцы быў вольны праход, які паляўнічыя пакінулі змарок для выхаду драпежніка з лесу. Але воўк пра гэту пастку нават не здагадаўся; ён прысеў на брусе, апасліва прапоўз наперад, узняў угору морду. Здаецца, ніякай небяспекі няма, наперадзе вольны прагалак — там канчаўся лес. Звера не палыхала чыстае поле, неаднойчы ён пакідаў гушчар, хаваўся ад паляўнічых там, дзе яны нават не маглі палумаць. І на гэты раз ваўчына, не раздумваючы, нырнуў у праход; там была воля, і яна цягнула яго неадольна. У яго хуткія ногі, сіла і спрыт, кемлівая галава; пакуль паляўнічыя выб'юцца на ўзлесце, ён будзе далёк.

Егер-ваўчатнік у рэдкаватым тумане першы заўважыў шэры цень, што выткнуўся на ўзлесце з гушчэцы кустоўя, падаў знак падрыхтавацца. Ён усё дакладна разлічыў: калі звер выбежыць на лужок, аддаліцца ад лесу, то тады трэба пускаць хартоў. А воўк не чуў ні сабак, ні паляўнічых, якія сцярожліва сачылі за ім, таму што ветрык цягнуў ад яго, і няспешна трухаў па мокрай, ужо зрудзелай траве лужка.

Сабакі блізка ўчулі звера, завішчалі, рвалі павадкі з рук лоўчых, дрыжалі ад нецярглівага пагоні. Паляўнічыя ледзь стрымлівалі іх. Ужо на сярэдзіне лужка воўк учуў сабакае павіскванне, прыглышаньня галасы людзей, павярнуў галаву і скеміў, што трапіў у пастку, пастаўленую людзьмі. Але іншага выйсця, як уцякаць з усіх сіл, не было. Звер хацеў жыць, усімі клеткамі цела адчуваў небяспеку і таму вялікімі скачкамі пасігаў па лузе.

Воўк заўсёды апасаўся людзей, ненавідзеў іх і баяўся. Гэта жыло ў ім з нараджэння, перадалося ад маці-ваўчыцы. Сабак жа ён ніколі не баяўся, пагарджаў імі і мог, пры неабходнасці, справіцца з цэлай зграяй беспардонных дварнякоў. Але лясны драпежнік не ведаў, што на гэты раз уступіць у бойку з хартамі, рослымі, моцнымі і бязлітаснымі, якіх людзі выводзілі вякамі, трэніравалі на ліса, ваўка, зайца. Гэтыя хуткія сабакі ніколі не ўпусцяць здабычу, дагоняць і разарвуць любога, на каго іх выпусціць чалавек.

Воўк ніколі ў жыцці не сутыкаўся з

"Ёсць у мяне зямля, край светлых мрояў..."

Ужо амаль цэлы год крочыць па краіне юбілейны чын Адама Міцкевіча, сьліннага нашага суайчынніка, геніяльнага паэта, класіка польскай і беларускай літаратуры. Шырока адзначаецца юбілей і на Брэстчыне — прайшла Міжнародная канферэнцыя, адкрыўся мемарыяльны комплекс "Завоссе", выходзяць з друку кніжкі, ладзяцца юбілейныя выставы і многае іншае. А на мінулым тыдні адміністрацыя Ленінскага раёна абласнога цэнтру і Брэсцкі дзяржуніверсітэт сумеснымі намаганнямі правялі свята паззіі "Пад сузор'ем Адама Міцкевіча" ля помніка паэта на вуліцы ягонага імя ў Брэсце.

Ушанаваць памяць генія, паслухаць яго творы сабраліся моладзь і школьнікі, прыхільнікі таленту, звычайныя прахожыя, якія становіліся паўнаважымі гледачамі і слухачамі. А пачуць, пабачыць і паслухаць было што і каго. Спецыяльную праграму, у якой гучалі міцкевіцкія творы на рускай, беларускай і польскай мовах, да свята падрыхтавалі студэнты аддзялення "руская мова і літаратура, польская мова і літаратура" універсітэта на чале з дацэнтам кафедры літаратурнага народнага свету Аленаю Ківакай, пранікнёна гаварылі пра значэнне творчасці Адама Міцкевіча дактарант Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук Геннадзь Праневіч, краязнаўца Віталь Клімчук, аўтар навукова-папулярнай кнігі "...Жаль перастаць быць лівонію..." Сява творы чыталі пазты Аляксандр Каско і Васіль Дзёбіш, гучалі песні Вольгі Сідарук, хор моладзі пад кіраўніцтвам М. Трафімука з музычнага каледжа. Хораша аздабляла азначанае мерапрыемства выстава твораў мастачкі Тамары Паўлючук.

А галоўнае, мусіць, у тым, што прысутныя адчулі прыцягальную сілу неўміручага слова Адама Міцкевіча, першастваральны дух ягонай паззіі, пабагацелі душою, атрымалі дадатковы імпульс радаснага жыццесварджальнага аптымізму, які натхняе кожнага чалавека, прымушае яго падзяліцца набыткам з родзічамі, сябрамі, калегамі, заклікае яшчэ і яшчэ раз узняць у рукі томік твораў Адама Міцкевіча, каб атрымаць асалоду і прычасце.

Уладзімір ТАРАСЮК

Векапомнасць слова песняра

75-годдзю "Новай зямлі" прывячалася вечарына, што прайшла ў Мінскім энергетычным тэхнікуме. Гаворку пачала работніца бібліятэкі гэтай установы Людміла Кольчанка. Студэнты прачыталі ўрыўкі з паэм, затым рэй павёў старшы навуковы супрацоўнік музея народнага паэта Іван Курбёка. Ён запрапанавалі слухачам галасы песняраў Беларусі Якуба Коласа і Янкі Купалы. Урыўкі з "Новай зямлі" пачытаў (з магнітнай стужкі) незабыўны прапагандыст творчасці вялікага паэта дзядзька Юзюк, малодшы Коласаў брат.

З увагай слухалі студэнты выступленне вядучага інжынера-канструктара Мінскага завода колавых цягачоў Язэпа Гарэцкага. Ён па-майстэрску выканаў урывак з новазямельнага раздзела "Дзядзька-кухар".

Сустрэчу завяршыў "магнітафонны" Данчык, міла, задзіраўна праспяваўшы песню "Мой родны кут".

С. ІВАНЧЫК

Пісаў на ідыш і па-руску

Лазар Кацовіч (нарадзіўся 5 кастрычніка 1903 года, памёр 13 жніўня 1953-га) літаратурную працу пачаў у 1920 годзе з вершаў, але прызначанне знайшоў у прозе. Выйшлі кнігі апавяданняў для дзяцей "Кіфка-лгунішка", зборнікі "Гумарэскі", "Коротка і ясна", пароды "Прабачце, сябры мае", а таксама кнігі апавесцяў на рускай мове "Возвращение к жизни" і "Красный факел". У 1946 годзе ў перакладзе на беларускую мову пачыла свет апавесць "Сям'я". Л. Кацовіч — аўтар п'есы "У тым дні", аднаактоўкі "Жукі ў калгасе". А нарадзіўся пісьменнік у Мінску. У 12-гадовым узросце стаў "хлопчыкам для паслуг" у мануфактурным магазіне, потым быў кур'ерам у банку. З 1922 года — артыст, памочнік рэжысёра гарадскога тэатра і вандруйнага калектываў, гравёр-літограф у друкарні. У 1937 годзе скончыў сцэнарны факультэт Дзяржаўнага інстытута кінематографіі ў Маскве. Працаваў на кінастудыях у Мінску, Ташкенце. У 1943—1946 гадах з'яўляўся рэдактарам Усесаюзнага радыёкамітэта. У пасляваенны час жыў у Мінску.

"Я сонца збіраю..."

ЗГАДКА ПРА Рудольфа ПАСТУХОВА

Роўна два гады назад на дачы ў Чамырах, што на Слонімшчыне, мы адначалі 60-годдзе паэта Рудольфа Пастухова. На юбілей прыехалі яго самыя блізкія сябры. Быў сонечны і цёплы верасень. Былі ўсмешкі сяброў, пажаданні і вершы, прысвечаныя юбіляру:

За вёскай Чамыры палеткі і бары — прыгожа так, што не знаходзіш слова. І хоць абрыдла жыць, а добра тут павыць на сотках у Рудольфа Пастухова.

Рудольф курьў, быў вельмі спакойны і ішчалівы.

— Чумарыкі прыедуць усе, — сказаў ён і ўсмінуўся.

— Хто, хто? — пацікавіўся я.

— Чумарыкі. Такое ў нас ёсць сяброўскае таварыства. Мы яго самі прыдумалі і стварылі. Сюды ўваходзяць тыя, хто добра разумее гумар і жарты, хто фізічна здаровы і мае здольнасці ў літаратуры, журналістыцы, музыцы і г. д., — растлумачыў Рудольф Аляксеевіч. А пасля дадаў: — Сёння на маім юбілей ў чумарыкі прымем і цябе. Ты ў нас будзеш самым маладым чумарыкам.

Калі сабраліся ўсе госці, пачалася працэдура прыняцця мяне ў чумарыкі. Смеху было на ўсю чамароўскую дачу. Нават вядомая тэлеперадача "Белы папугай" не змагла б канкураваць у той дзень з вясёлай кампаніяй слонімскай чумарыкаў.

Такім запомніўся мне той апошні юбілей Рудольфа Пастухова — тутэйшага паэта, інтэлігента, шчырага, вясёлага чалавека і аддачнага сябра. Хто мог тады падумаць, што праз год, у верасні, яго не стане? Раптоўна і нечакана...

Мы ж з ім шмат што думалі напісаць.

Разам працавалі над п'есаю "Камера", якая засталася незакончанай. Ён рыхтаваў свой другі зборнік паззіі (першы і адзіны пад назваю "Судьба" выйшаў з друку ў Слоніме ў 1994 годзе), займаўся перакладамі і многім іншым.

Часта Рудольф Пастухаў прыносіў мне свае вершы. "Няхай будуць у тваім хатнім архіве. Можна, калі спатрэбяцца", — гаварыў ён. Нядаўна перачытаў іх. Цудоўныя творы! Вось гэтыя радкі запалі ў душу назаўсёды:

Это просто ставни скрипят,

Как шаги на снегу...

...Я во сне на подушке распят —

Но к тебе распятым бегу.

Калі мне рабілася сумна і адзінока, я званіў Рудольфу Аляксеевічу. "Прыязджай да мяне", — казаў ён у тэлефонную трубку і чакаў майго візіту. Мы гутарылі пра жыццё, пра палітыку, пра літаратуру. Ён ніколі нікому не зайздросціў, заўсёды быў шчырым старэйшым сябрам, дарадцам, кансультантам. Такім ён і застаўся ў маёй памяці.

А лёс Рудольфа Пастухова не пёсціў. Рана застаўся без бацькоў. Рос і выхоўваўся ў ГУЛАГу. Першы верш з'явіўся ў насценнай газеце Буйскай дзіцячай працоўнай калоніі Кастрэмской вобласці ў 1951 годзе. Аб чым ён быў, нават сам аўтар не памятаў.

Шляхі-дарогі паэта кідалі па ўсёй былой вялікай дзяржаве. У 1970 годзе ён прыехаў у Слонім, каб застацца тут на ўсё жыццё. Праз год у Слонімскай райгазеце з'явілася яго першая пазтычная падборка. А аднойчы, напісаўшы добрую ніжку вершаў, паехаў Рудольф Пастухаў у "Гродзенскую праўду" да Васіля Быкава, які працаваў тады ў гэтай газеце літкансультантам. Васіль Уладзіміра-

віч уважліва прачытаў творы, а праз пэўны час лепшыя з'явіліся на старонках абласной газеты. Пасля былі новыя публікацыі. Вершы нашага земляка друкаваліся ў часопісах "Неман", "Крыніца", штогодніку "Дзень паззіі-98", альманаху "Золак над Шчарай", што-тыднёвіку "Літаратура і мастацтва", расійскіх і беларускіх газетках.

Быў час, калі Рудольф Пастухаў актыўна займаўся грамадска-палітычнай дзейнасцю, выбіраўся дэпутатам Слонімскага гарсавета. І заўсёды і ўсёды пісаў вершы. Пісаў іх за кратамі, у тайзе, на лесапавале, у каменным кар'еры, у доме культуры, на фабрыцы... А лепш за ўсё пісалася дома ў Слоніме ці на дачы ў Чамырах:

Я сонца собираю по лучам,
В охапку, как большой букет сирени.
Несу тебе — пусть светит по ночам,
Убрав из жизни сумерки и тени...

Ужо год, як няма Рудольфа Пастухова. А яму 28 верасня споўнілася б толькі 62.

Сяргей ЧЫГРЫН

ТРЫ НАВЕЛЫ

(Працяг. Пачатак на стар. 9)

На ўзлесе, на голым грудку стаяла нейкая доўгая, прыземістая будыніна, а ўзбоч яе, бліжэй да вёскі, хатка-вартоўня з адным вакенцам. Вайсковец пасунуўся ў сярэдзіну, у цямноце намацаў шырокую лаўку і аспярожна прысеў, прыхінуўся да сцяны, няўзак праваліўся ў зыбкае, ненадзейнае мроіва сну.

Ён прагнуўся, калі ўжо добра ўднела, рыўком ускочыў з лаўкі і войкнуў ад болю, які прастроміў усё цела, ледзь не зваліўся на падлогу, але ўтрымаўся рукой за вушак, няўдзямна паглядзеў на запыленае, запягнутае павуціннем вакенца, у якое касымі промнямі біла нізкае, яркае сонца. І адразу ўспомніў усё, што з ім адбылося. Адчыніў рыпуцьня дзверы, зажмурыўся ад яркага святла, аслабела пахіснуўся, галава закружылася. "Чорт вады, у мяне ж пісталет, — падумаў з адчайнай распушчэннем. — Калі што, не зламся". Але іншая думка, турботная і бяссільная, пранізала мозг, адняла апошнія сілы. "Нага, інвалід, куды пойдзеш? Хіба ўцячэш ад іх? Сядзі, стаіся, перачакай".

Ад бяссільна, ад роспачнай безвыходнасці лётчык скрынуў зубамі, застаннаў. Ён, малады, дваццацічатырохгадовы, ніяк не мог змірыцца з тым, што гэтак нечакана быў збіты "Месершмітам", які вынырнуў аднекуль зверху; у адно імгненне страціў усё, што было, і апынуўся ў гэтых лясах, на тэрыторыі, па якой паўзлі на ўсход без супыну калоны немцаў, якіх бацьку з вышні. Якая дзікая, ачмурэлая сіла прэцця на ўсход.

Прысеў на нізкі, стаптаны і пасечаны сякерай парог, выпрастаў апухлую нагу, уздыхнуў, стомлена заплюшчыў вочы. "Сасна віратавала, так бы канец. Позна выкінуўся, думаў пасадзіць самалёт. Дурань, трэба было раней... А мо і добра, што прамарудзіў. Немец бы дабіў. Што яму? Хай бы сеў на маё месца, у гэты "ішачок", талы б паглядзеў, хто пайду да сваіх. Не можа быць, каб не спынілі немца. Дзве ракі — Бярэзіна і Днепр — наперадзе, не дурні ж нашы, замацоўваюцца і пагоняць назад. Усё будзе добра, Семяніхін, не гаруй. Вось бы што пажаваць. Нічога, знайду, свае ж людзі тут".

Ён нечакана, быццам што калнула ў галаву, адплюшчыў вочы і ўбачыў перад сабой маладую жанчыну; рэзка ўсхапіўся на ногі, зморшчыўся ад болю, прыхінуўся да шурпатых, цёплых бёрнаў хаткі, якія пахлі старымі мохам і трухляшчам. Жанчына ўскрыкнула, падалася назад, бязліва азірнулася, на яе прыгожым твары ўзнік

спалох. Яны абое моўчкі колькі секунд глядзелі адзін на аднаго, і яна першая апылілася, папытала ціхім голсам:

— Вы наш?

Ён не адказаў, зноў апусціўся на парог, бо не мог стаяць, пахмурна, з недаверам глядзеў на жанчыну.

— Ой, пра што я пытаюся, — спыхалілася яна. — Вы лётчык? Паранены?

Жанчына нясмела, быццам перад ёй была вузкая кладка, ступіла крок наперад, паўзірала ў вайскоўца.

— Вы адзін? Я вам памагу.

— Лётчык я, наш, не палохайцеся, — ён адчуў, што жанчына можа дапамагчы яму. — Збілі, гады, — вымавіў бы вінавата, хрыпатым ад хвалявання голсам.

Яна зноў памкнулася да яго, нахіліўшыся, прамовіла:

— Заўчора, над лесам... Я бачыла. Самалёт гарэўся, упаў. Плакала, што лётчык загінуў. Я здагадалася, што нашага збілі, бо нямецкі нізенька, над самай школай праляцеў. А вы камандзір? — паказала пальцам на каўнер гімнасцёркі, дзе быў адзін вішнёвы кубік.

Лётчык не адказаў, ледзь прыкметна ўсмінуўся.

— Калі б не нага, ужо быў бы ў сваіх. Тут недалёка. А так... — Голас задрыжаў.

Жанчына са спагадай глядзела на лётчыка і не ведала, як дапамагчы чалавеку, які гэтак нечакана трапіў у бяду. У любы момант могуць прыехаць немцы і забіць яго. На яе твары адбіўся спалох.

— Я ў школе жыў, тут вась, недалёчка, — паказала рукой у процілеглы ад лесу бок. — Там настаўнік стары з жонкай, больш нікога. А я настаўніца, мужа ў першы дзень забралі на вайну.

Лётчык з намаганнем, апіраючыся рукой на вушак, устаў, апусціў галаву, іха папрасіў:

— Мо што ёсць у вас? Два дні не еў... Ну, вярнуся, расквітаюся...

— Ой, якая ж я дурніца, — усклікнула жанчына. — Ідземце да мяне.

— Не, прынісіце сюды, — ён адмоўна пахітаў галавой. — Я пайду, вась пухліна ападзе — і пайду.

Ён быццам апраўдваўся перад ёй за сваю немач, за тую няўдачу, што напаткала яго ў небе каля гэтай вёсачкі.

— Я хуленька, я мігам, — усклікнула жанчына і лёгка пабегла да школы. Азірнулася, на хадзі дзалека кінула: — А вы чакайце, не бойцеся.

Не ведала ні настаўніца, ні лётчык, што ў гэты час з лесу за імі пікаваў яшчэ адзін чалавек, культавы, кашчакаваты Сымон Буднік. На ўсходзе сонца па расе прыгнаў на ўзлесе карову, паціху

тупаў за ёй сярод кустоў і, прыкмеціўшы на парозе вартоўні вайскоўца, стаіўся і пачаў назіраць сацыць.

...Праз тры дні лясную вёсачку на дасвечці, яшчэ цёмнаю, ачапіў нямецкі карны атрад. Калі заднела, на ўзлесе, каля вартоўні пачуліся стрэльы: спататку два ці тры адзіночныя, пісталетныя, а потым застрэчыў аўтамат, забухала вінтоўка.

Трое карнікаў вывелі лётчыка. Невысокага росту, хударлявы, у вайсковым галіфе і карычневым світэры, босы, з акрываўленым тварам, ён ішоў пад канвоем рослых, мардатых немцаў.

Настаўніца ўбачыла ў вакно, што вядуць яго, выбегла насустрэч і пачала тлумачыць канваірам, блытачы беларускай і нямецкай словы. Неמעц у касцы, з аўтаматам на грудзях адхінуў жанчыну, рэзка, адрыўвіста гергетнуў. Лётчык раптам прыпыніўся, узняў угору руку і паволі апусціў долу. Удар аўтамата у спіну, і, спатыкнуўшыся, злоўлены ў апошні раз азірнуўся, змучана ўсмінуўся. Толькі цяпер яна даўме-ла, што не вызваліць яго, маладога рускага хлопца, які гэтак мала пажыў на зямлі.

У той дзень больш нікога з вёскі не ўзялі.

Падскокваючы на скалечанай назе, па вёсцы бегаў Буднік і кожнаму стрэчанаму даводзіў:

— Во лярва, вучыцелька ета, здала немцам лётчыка. Во, людцы, што дзе-еца...

Але яму ніхто не верыў.

Неўзабаве немцы паставілі Сымона Будніка старастам, а ў сорок другім, вясной, калі пачалі хадзіць партызаны, збег у нямецкі гарнізон, у мястэчка, пад сховы немцаў і палінаў.

Судзілі яго ўлетку сорок чацвёртага, як прыйшлі нашы.

Праз дзесці годоў нека надвечоркам, каб не кідацца людзям у вочы, у вёсцы з'явіўся культавы, аблезлы чалавечак, пратэпаў вясковай вуліцай. Ніхто не пазнаў у дзядку Сымона, нават жонка, старая Настуля.

А нека, добра падпіўшы, Буднік прызнаўся:

— Ета ж я тады высачыў летуна. Меркаваў, што калі здам, то якая палёгка выйдзе ад немцаў. Плявузгалі, бытта тры гектары нарэжуць. Прахвіндзеі, не адолелі большавікоў, а так бы пажыў. Э-эх, жызня, дзсятку сваю адкляпаў па самае горла...

І тросся ў нямоглым, старэчым сме-ху, паказваючы ў сліявым роле два жоўтыя, пракураныя зубы, чуючы нянавісьць да ўсіх.

ВАЛЯНЦІНА ГАЯВАЯ...

Чую, як замірае душа пры адной толькі згадцы пра Вас, народную артыстку Беларусі. І хочацца абняць неабдымнае, дасягнуць недасяжнага, далацець у недаляцелае...

Валянціна Іванаўна, я гэтак люблю Вас! Так любяць неба, калі душа апячэцца-апаліцца аб грубае ды нікчэмнае. Так любяць светлыя аблогі, прадчуваючы, што хутка ўжо і да іх, што толькі ў іх — ціша і супакенне...

Даруйце мне, Валянціна Іванаўна, маё доўгае маўчанне. Гэтулькі часу праляцела, гэтулькі дарог і сцяжынак прамільгнула, гэтулькі дрэў прашумела, гэтулькі птушак прашчабятала! Шмат вярбін, Валянціна Іванаўна, пахілілася, і я вось — таксама ўжо старою стала, толькі Вы — усё тая ж, маладая і прыгожая, поўная рамантычнай сілы і свежасці. Нібыта й няма і ніколі не было над Вамі грозных гадоў, нібыта наваліныцы не

Я здзівілася: каб такі светлы паэт ды не змог абгукнуцца пра з'явішча ў мастацтве, пра зорку, якая ўзыходзіць над нашым краем?! І — аднойчы я пачула (на жаль, праз гады):

*Далоняў гулкасць —
Столь не зруш!
Далоняў шчодрасць —
Вам, "Харошкі".
У воплесках-маленне душ:
Яшчэ, яшчэ! Яшчэ хоць трошкі!
Зноў кожны гук і рух прыспеў
На светлы круг,
На ўзлёт высокі.
Зваротны непайторны спеў.
Узвышаных пачуццяў скокі.
Прыспеўшы свой п'явучы крок
Шляхетны Фёдар Балабайка.
З рук бубен*

*поўняю
ў падскок —
І ёсць смяшыначцы дабаўка...*

мыя нізкія заробкі — у работнікаў культуры, літаратуры...

Як зусім незразумелае ўспрыняла я і горкі ўздых Валянціны Іванаўны Гаявой па радзі: — З Міністэрства культуры адказалі, што

25 гадоў — не юбілей для ансамбля. Так што святкаванне не будзе...

— Як?! — узвілася тады не толькі мая душа, думаю. Узвіліся на гэтую заяву многія і многія. 25 гадоў адтанцаваць на сцэне і з нязменным поспехам, пастаянна радуючы і здзіўляючы глядачоў — і няма юбілею?! Дабіліся-ткі людзі жаданага, будзе святкаванне 25-годдзя слаўнага харэаграфічнага ансамбля "Харошкі", не проста ансамбля, а сапраўднага Тэатра нацыянальнага беларускага танца. А гэта значыць, будзе найперш яшчэ раз пацверджаны Яе, народнай артысткі Беларусі Валянціны Гаявой, незвычайны поспех, а папраўдзе — подзвіг у імя народа нашага.

Я ўжо хвалююся, я чакаю гэтага юбілею,

другі раз — як сапраўднага творцу, даў крылы для палёту. Шмат гадоў праляцела з тае шчаслівай пары, калі Вас, маладою і прыгожую, поўную творчых задум і прагі творчасці, прывёз у Магілёў таленавіты танцоўшчык і харэограф Мікалай Дудчанка. Далёка-далёка ўжо тыя сумесныя задумы, сумесная, рука ў руку, душа ў душу, праца па стварэнні "Харошак". Абавязковае прыпомненне Валянціны Іванаўны карэспандэнтам: "Разам з Мікалаем Рыгоравічам мы пачыналі ствараць наш ансамбль".

Яна, Валянціна Іванаўна, старалася, каб закрасаваў беларускі танец, каб узняўся ён над вялай самадзейнасцю, якая доўга не шукае, не выношае ў сваім сэрцы яго паззію, а схопіўшы бубен, адно і тое ж выкаблучае на сцэне. Можна, для некага і тое — творы мастацтва, але толькі не для яе, Мастака ў душы ад прыроды! Не, яе ніколі не задавальнялі такія "перлы" мастацтва, як сакабочаны бусел са скрыўленым гнездзішчам над танцорамі-самадзейнікамі, якія толькі гэтым і падкрэслівалі сваю "адметнасць", "беларускасць".

— Маё глыбокае перакананне, што без культуры душы, без адухоўленасці нічога вартага не створыш, як ні піся, як ні крычы, што ты шчыры беларус... Адны і тыя ж, без фантазіі па і каленцы не выручаць, калі ўнутры — пуста, — неяк сказала яна ў задуменні.

З зайздрасцю ўглядалася я ў дзетак, якія займаюцца ў танцавальнай студыі пры "Харошках". Каб там займацца, акрамя здольнасцей, патрэбна яшчэ і здароўе. Добрае здароўе, якога, на жаль, няма сёння ў маёй дачкі і ў многіх-многіх беларускіх дзяцей. Калі я сказала пра іх, нашых дарагіх хлопчыкаў і дзяўчынак, Валянціна Іванаўна не змагла схаваць сваёй трывогі і болю:

— І ў мяне баліць душа за ні ў чым не павінных дзяцей. Колькі іх сёння хворых! А далёка ж не ўсё робіцца ў нас па іх выратаванні, далёка не ўсе хворыя дзеці маюць магчымасць як след аздаравіцца нават у межах нашай краіны...

І мо таму вось такой была яе чуйная рэакцыя на паведамленне адміністратаркі філармоніі, што ладзіцца дабрачынны канцэрт для хворых дзяцей:

— "Харошкі" будуць. Аднымі з першых выступілі!

І я помню тых няшчасных хворых дзетак на тым канцэрце, помню, як забывалі яны на свае хваробы і радысна пляскалі ў далонькі, убачыўшы незвычайнай красы танцы "Харошак"...

Я радуся, калі мне шчасціць трапіць на канцэрт вядомага ансамбля. Было, стоячы па чатыры гадзіны, прыхінуўшыся дзе-небудзь да сценкі бельэтажа, не заўважала нават гэтай нязручнасці. Як не зважалі на тое і дзесяткі іншых глядачоў, якія таксама былі шчаслівымі ўжо толькі таму, што іх пашкадавала білецёрка ці адміністратарка ды пусціла па ўваходным білеце, і яны вось маюць магчымасць радавацца сапраўднаму хараству, што цвіце на сцэне. Гэта не проста танцы, гэта сапраўдныя, відовішчыныя спектаклі з жыцця беларускага народа, карціны яго, выхапленыя ці то з мінуўшчыны, ці то з сённяшняга дня. І як жа яны бліскуча, зіхотка ажываюць перад вачыма!

Хмялела, п'яная душа, уражаная дзівосным хараством музыкі, пластыкі чалавечага цела, незвычайным суладдзем гэтай гармоніі: музыкі душы і музыкі жыцця. І ахопліваю гонар, што не зламаўся, выстаў, выжыў Беларусі, нягледзячы на віхуры-навалы, жыве, змагаецца з непагаддзю...

Якое ж гэта шчасце — выказаць сябе гэтак, каб людзі захоплена выгукалі: "Во-о гэта да-а! Во гэта скокі! Ух ты, трэба ж так!" Колькі разоў чула я такія воклічы ў гарадах і ў вёсках! Колькі разоў здзіўлена, захоплена не стрымлівалася і сама, шукаючы адпаведнага слова ўбачанаму-адчутому! І, як правіла, не знаходзіла, акрамя гэтага — прамога, заўсёды цёплага, як плячо друга, надзейнага: "Я люблю вас, любыя артысты!" І — бегла, ляцела думкаю і сэрцам да Яе, усімі вядомай, усімі любімай — Народнай, прызнанай.

Да скону дзён буду я паланянкай гэтага незвычайнага, дзівоснага таленту — дарыць людзям радасць, вяртаць ім памяць, гонар свой, высокае імя сваё. І я міжволі ўжо аглядаю і сваё пражытае, і вяртаюся туды, дзе мне было некалі хораша і ўтульна. Там — мая дарагая тураўская зямля, куды звезлі мяне малою бацькі, дзе я расла і вучылася, зямля, яшчэ не акрытая чорным полагам чарнобыля. На старадаўнім тураўскім замчышчы, дзе яшчэ няма помніка Кірылу Тураўскаму, я слухаю як дыхае мая старажытная зямля, былінкай прыпадаю да былых і паданняў яе, і яшчэ не ведаю, што сюды спяшаецца і руская па паходжанні, вялікага сэрца і душы, уся са святла, з праменняў сонца дзівосная жанчына — таксама слухаць яе:

— О, мая зямля, залатымі літарамі напішы гэтае імя: Валянціна Гаявая!..

Марыя ПАНКОВА

Са святла, з праменняў сонца...

секлі, нібыта маланкі Вас не палілі, бураны-вятры з ног не валілі, нібыта заўсёды — толькі сонца і зоры над Вамі!

Любуюся і чаруюся Вамі, Валянціна Іванаўна! Думаю пра Вас, бягу да Вас, калі мне дужа цяжка, калі, ведаю, — дарэмна да каго іншага. Не палюхайцеся: гэтак я — толькі ў думках. Я дажыла ўжо да такой радасці, калі нагамі не бяжыцца, словамі, услых ні аб бядзе, ні аб любові не крычыцца. Я дажыла да радасці чуць і бачыць, хто ёсць ХТО на гэтай зямлі. І цяпер, калі перабіраю ў памяці свае самыя дарагія, падараныя мне Богам сустрэчы, перад вачыма заўсёды Вы: самотная і строгая, чуллівая і ўладная, вялавая і энергічная, уся — парыві і натхненне, з праменняў ранішняй зары і вечаровага одуму Жанчына-Песня, Жанчына-Мара, Жанчына-Тайна. І я — сумую па Вас, сумую па нашай гаворцы, якая адбылася ці не гадоў пяць назад, сумую па той сустрэчы, якая б магла перарасці ў дружбу, ды так і не перарасла. Не сталася, не адбылося між намі нечага самага-самага, як, між іншым, не адбываецца шмат чаго на зямлі. Супакенне адно: мая душа ў нечым усё-такі адбылася. Калі яна гэтак тужыць, так абдымае яшчэ свет Харашыні і Святла, калі гэтак цягнецца да Вас, гэтак звініць пры адным толькі ўспаміне, што я сядзела ля Вас, гаварыла з Вамі, глядзела ў Вашы светлыя, як неба, вочы, калі гэтак хоча яшчэ раз паглядзець у іх, заглябіцца, засяродзіцца на Вашай Песні, Вашым чароўным лёсе.

Але, але, Ваш лёс — як падараная мне Богам дзівосная паляна Хараства між мітусні і тлumu, шэрасці і звычайнасці. На гэтай паляне я забываюся на нягоды, тут мне зноў цёпла і хораша. Я нібы зноў там, у 1974-ым... А мо ў 1975-ым?.. Дакладна не памятаю ўжо год і дату, памятаю толькі лета, толькі харашыню луга і поля, прастор неба, роднай зямлі. Я бягу па дарозе праз луг і поле, праз лес, бягу, уражаная песняй Аляксея Васільевіча Пысіна пра Вас. Я прыехала на радзіму, я ўрэшце зразумела, што Магілёўшчына, як і Палессе, — цікавы, самабытны край, дзе вольна дыхаецца пазтам і мастакам. Колькі цікавага, светлага падарыві мне тады наш вядомы паэт пра Вас!

— Вось убачыш, Валянціна Гаявая апяе наш край. Не глядзі, што яна руская. У ёй ёсць любасць да людзей, да зямлі, дзе жыве. Бачыў я на аглядзе мастацкай самадзейнасці, як яна цікавала за дзядзямі-бабулямі, як за імі ўсюды ідзе, і едзе, зразумеў, што гэта — незвычайная адоранасць, чалавечы талент, які пакажа сябе, праявіцца на сцэне. Вось ужо і імя ансамбля ад назвы прыдняпроўскай вёскі ўзяла — "Харошкі". Чуеш, якая сапраўды харашыня ў адной толькі назве. А як падумаеш, што яна — ад нашых людзей, нашых беларусаў, — цёпла, сонечна на душы робіцца. Такіх бы талентаў паболей нашай зямлі! — гаварыў Аляксей Васільевіч. Ён шмат пісаў пра адораных ад прыроды людзей, нават выдаў кніжачку "Бярозка ля кожных варот", якую падарыві мне са светлым пажаданнем, каб і я, як ён, палюбіла свой радзінны край.

Аляксей Васільевіч, памятаю, папрасіў мяне:

— Ты б напісала пра яе. У яе і муж харошы — таксама танцоўшчык, харэограф Мікалай Дудчанка. Разам яны ўсюды. Вельмі цікавая пара! Пра іх разам і пісаць трэба! Сам я ці змагу...

Памятаю, я прыдзіралася да гэтай "дабаўкі", бачыла ў ёй нешта штучнае, толькі дзель рыфмы, — маўляў, рыфмы пазтаў абмяжоўваюць у выказванні сваіх думак, пачуццяў, нават самых тонкіх. Аляксей Васільевіч толькі задуменна, мудра ўсміхаўся, пацельваўся: "Вось ты сама і напішы!" Адносіўся ён да мяне тады хораша — як да дачкі, як да свайго вучня ў паззіі, у якога верыў, якому прадракаў таксама і поспех, і шчасце, ды... ні таго, ні другога ў маім жыцці не сталася!

І самотна ўспамінаю я сёння тую гаворку з ім пра Яе, незвычайную Актрысу, высокую, недасяжную цяпер для многіх і многіх. Самотна дачытваю Ягоня радкі пра "Харошкі":

*"Харошкі" — чараў сувязны.
Ёсць над Дняпром сяло Харошкі.
"Харошкі" — з поля, з баразны,
"Харошкі" — з жыта, як валюшкі.*

І тут я міжволі плачу. На той дзівоснай паляне ёсць і гэтае светлае імя — Аляксей Пысін, чароўная сціпласць нашай Паззіі, яе высокае задуменне. І я зноў вяртаюся да той магілёўскай клінікі, зноў бягу па той дарозе, па якой Яго везлі з дому, затым — на старадаўняй магілёўскай могілкі...

Я не ведаю, ці была Валянціна Іванаўна на тым пахаванні, але ведаю: яе імя звязана з імем цудоўнага Паэта, ён пакланяўся ёй, ён любіў яе, захапляўся яе танцамі, ён ведаў яе!

О, не абсыпайся журбою, мая паляна, мы створаны і па сёння музей Аляксея Пысіна ў Магілёве (а ён заслужыў яго, усім сваім жыццём, і сваёй высокай паззіяй у першую чаргу!). Мы, беларусы, і па сёння не навучыліся як след шанаваць свае таленты, мы паранейшаму больш думаем, як выжыць, як пракарміцца ў гэтым свеце. Паранейшаму Духоўнае — на апошнім плане, нізка ацэньваецца, як след не шануецца, не беражэцца. Нішчацца літаратурныя таленты, ледзьве дыхаюць мастакі, кожны — у одуме, як пражыць, як пракарміць сябе, свае сем'і. Са-

дарагога для душы свята. Мне хочацца паднесці ёй сноп жыта, абвіты васількамі (валюшкамі, пра якія пісаў Аляксей Пысін). Мне хочацца выслаць духмяным жытам тую сцяжыну, якая прывяла яе да шырокай дарогі ў мастацтва. Сцяжыну, якая пачыналася з Магілёўшчыны, ад вёскі Харошкі, і якая вывела яе ў шырокі свет. Добра ведаюць ужо Валянціну Іванаўну і яе знакамітых харошкаўцаў і ў далёкім замежжы. Ім апладзіравалі і апладзіруюць у Англіі і Германіі, Францыі і Італіі, Іспаніі, Галандыі... О, што там, як там Вы, дарагая Валянціна Іванаўна? Чаму я гэтак тужу! Чаму мне гэтак хочацца плакаць пры адной толькі думцы, што там, за акіянам, — жыццё харашэйшае, цяплейшае для мастакоў-творцаў? Каб не было так, не пакідалі б Айчыну творцы, не сплывалі б за мяжу нашы вядомыя вучоныя, не паварочвалася б вачыма інтэлігенцыя на Захад... Мне цяжка зразумець гэта, бо іншых земляў, акрамя сваёй, гаротнай, Богам ад нараджэння суджанай, я не ведаю. Але я добра ведаю іншае: птушкі пасля доўгага выраю вяртаюцца на сваю Бацькаўшчыну.

Шчымымі сачу і за кожным Вашым вяртаннем, дарагая Валянціна Іванаўна. Што новае, дасюль нязнанае ў Вашай песні з'явіцца? Якою музыкай будуць прасякнуты новыя танцы, якія вятры, якія мроі будуць у іх біцца? Пасюль помніцца мне Ваш разгублены ўздых па тым, што нашы мастакі, артысты, іншыя творцы змушаны кідацца ў пошуку заробку, што адна творчасць, на жаль, не пракорміць, матэрыяльна не забяспечыць, каб жыць дастойна, адчуваючы сваю годнасць...

Ды, нягледзячы ні на што, Вы вяртаецеся на Беларусь! Вяртаецеся дзівоснаму беларускаму, хоць ведаю, што нарадзіліся, выраслі Вы на Доне, на прытоку яго — рэчцы Мядзведзіцы, у станицы, што не так далёка ад шлохаўскай. Сталася ж так, што мая зямля, мой беларускі край нарадзіў Вас у

На карысць гісторыі

“У лістках календара” Максіма Танка ёсць запіс, дзе Яўген Іванавіч згадвае верш Віктара Гамуліцкага “На Белай Русі”, называючы яго “прыгожым і прарочым”. Асабліва спадабаліся М. Танку заключныя радкі твора:

*О беларускі люд!
Калі міне ўсё гора,
Шчасліваю парой
Пачуецца*

*ў звучаным славянскім хоры
Свабоды голас твой.*

Сам верш быў напісаны па-польску, а на беларускую мову яго пераклалі Н. Душэўская (“Гоман”, 1918, N 28) і А. Стаповіч. Ёсць у В. Гамуліцкага і яшчэ адзін беларускі верш — “Пра Яся салдата”. Тэма Беларусі закранаецца і ў аповесці В. Гамуліцкага “На беларускіх разлогах”. У прыватнасці, аўтар закранае аспекты нацыянальнага і сацыяльнага прыгнёту беларусаў, гаворыць аб самабытнасці культуры і мовы беларускага народа. З жыццём жа Беларусі В. Гамуліцкі пазнаёміўся бліжэй у 1907 годзе, калі зрабіў падарожжа па нашым краі.

А нарадзіўся ён — літаратар, публіцыст, крытык — у горадзе Астрэлэнка (Польшча). Цікавіўся В. Гамуліцкі і беларускай гісторыяй. Сабраў рукапісы многіх вядомых асоб, дзейнасць якіх звязана з Беларуссю. Дзякуючы В. Гамуліцкаму захаваліся сямейны архіў Храптовічаў, што часава ахоплівае праежак з 1644 па 1721 год, лісты мінскага ваяводы А. Хмары, датаваныя 1754—1790 гадамі, аўтографы родаў Касцюшкаў (1645—1792 гады), Міцкевічаў (1706—1824 гады).

Віктар Гамуліцкі прыязна паставіўся да выдання газеты “Наша Ніва”.

17 кастрычніка спаўняецца 250 гадоў з дня нараджэння гэтага выдатнага чалавека (памёр 14 лютага 1919 года).

Спявае ў “Вечарынцы”

У вольны ад заняткаў час выкладчыца Ходцаўскай музычнай школы Сянінскага раёна Наталля Паўлоўская (на здымку) спявае ў ансамблі “Вечарынка”, створаным пры раённым аддзеле культуры.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА

І па-эстонску...пазяхае бегемот

70-годдзе адзначыла эстонская паэтэса Хельві Юрысан. Хельві Мікалаеўна скончыла ў 1953 годзе Тартускі дзяржаўны ўніверсітэт, з 1956 года выступае ў друку. Аўтар некалькіх паэтычных кніг, а да ўсяго займаецца перакладчыцкай дзейнасцю, у тым ліку і з беларускай мовы. Дзякуючы Х. Юрысан эстонскі чытач змог пазнаёміцца з паэмамі П. Броўкі “Заўсёды з Леніным” і “Голас сэрца” (у зборніку “А дні ідуць...”), выбранымі вершамі Я. Купалы (зборнік “А зязюля кукавала”, пераклад зроблены разам з М. Веетам), Я. Коласа (зборнік “Звон шыбаў”), М. Танка (зборнік “Летні дождж”) і іншымі. Пераўвасобіла Хельві Мікалаеўна па-эстонску і кнігу Р. Барадуліна для дзяцей “Ці пазяхае бегемот”.

СУСТРЭЧЫ

АДРАЗУ за Саколкай паабпал дарогі леглі туманы, і нованароджаны месяц выблытваўся з іх, як з пляюшак.

У Беластоку позна вечарам мы марна шукалі ўказальнік на Гайнаўку і дзівіліся, чаму яго няма. Мясцічка гэтае нам уяўлялася ледзве не другой сталіцай краю. Яго ведаюць у нас і па Беларускаму музеі, і па фестывалях духоўнай музыкі, і па многіх іншых культурніцкіх акцыях. Невыпадкова менавіта тут адбываюцца літаратурныя польска-беларускія сустрэчы. Меркавалася, праўда, што праходзіць яны будучы па чарзе — то ў Польшчы, то ў Беларусі, але такое ўжо наша “сэ ля ві”: зноў дэлегацыя з СБП прыбывае ў “другую сталіцу” Беластоцкыні. У склад групы на гэты раз уваходзяць старшыня саюза У. Някляў, яго

матчыны момант саступіў жаданню знайсці агульнае ў пазіцыях і поглядах на свет і літаратуру. Канцэптуальным было слова Уладзіміра Някляева, рэдактары расказалі, як мацуюцца творчыя сувязі з блізкім і далёкім замежжам, у чым цяжкасці і асаблівасці сённяшняга дня. Цэнзура ёсць, але нельга сказаць, каб яна станаўлася на горла. “Пры камуністычным часе часцей клікалі “на дыван” і давалі прачуханцу”, — прызнаўся Сяргей Законнікаў. Ён аказаўся, дарэчы, адзіным з нашых калегаў, хто можа пахваліцца польскамоўным выданнем. У выдавецтве пана Карася за няпоўныя паўгода пераклалі і выдалі дзве ягоныя паэмы, між тым як немцы тое самае робяць шосты год. Рэдактар старэйшага часопіса паабяцаў адзін з нумароў “Польмя” прысвяціць польскай літаратуры.

мяркуючы па ўсім, ён размаўляць развучыўся, аднак не страціў жывой цікавасці да роднага: на аснове ўласных запісаў фальклору з ваколіц Лідчыны — дзе і нарадзіўся — выдаў кнігу пад назвай “Цёплыя вечары, халодныя ранкі”. З. Фядэцкі сыпаў паказкамі і прымаўкамі, цытаваў найбольш яркія радкі з народных песень і нават парадаваў застолле аўтэнтычным выкананнем. А спяваць давалося ў адказ на віншаванні: стройнаму эlegantнаму пану споўнілася ў тыя дні 75.

Прывяду адзін з узораў народных досціпаў, “агучаны” ў прыватнай гаворцы:

- А хто ты?
- Акавіта.
- А з чаго ты?
- З жыта.
- Пашпарт ёсць?

Там салаўі пяюць па-беларуску

намеснік У. Мачульскі, рэдактары асноўных часопісаў С. Законнікаў і Г. Далідовіч, а таксама я — карэспандэнт “ЛіМа”.

На першую сустрэчу, помніцца, ездзілі сярод зімы, добрым марозам, а зараз заспелі сонца і не апалую яшчэ лістоту. Спыніліся ў невялікім утульным Доме настаўнікаў, што па вуліцы Пілсудскага. Расказвае журналіст, супрацоўнік салідарніцкай газеты “Współczesna” Янка Целушэцкі. Яму, тады яшчэ маладому настаўніку, давалося ў 1962-м годзе прысутнічаць на адкрыцці дома. Неўзабаве там закіпела жыццё: працавалі кавярня, бібліятэка, драматычны і спартыўны гурткі, групаваліся мастакі. Дом быў настолькі папулярным, што сюды прыходзілі бавіць вольны час нават партыйныя функцыянеры.

Літаратурны настаўніцкі клуб узначальваў Юльях Ойжаноўскі, чый драўляны бюст не забыліся ўстанавіць у зале паседжанняў. Шыльда паведамляе, што гэта настаўнік прафесійнай школы, дзясць Саюза польскіх настаўнікаў, Таварыства аховы прыроды, Таварыства прыяцеляў дзяцей (апошні выраз скалькаваны з-за адсутнасці мясцовых адпаведнікаў), папулярызатар ведаў пра Гайнаўку.

З той пары тое-сёе перамянілася: знеслі наніз з другога паверха педагагічную бібліятэку (баяліся за моц падлогі), не шуміць кавярня, затое дасюль папулярны размешчаны тут жа гатэлік. Першага дырэктара Антона Семенюка замяніла яго ўдава пані Вольга, якой мы і абавязаны камфортным пачуваннем.

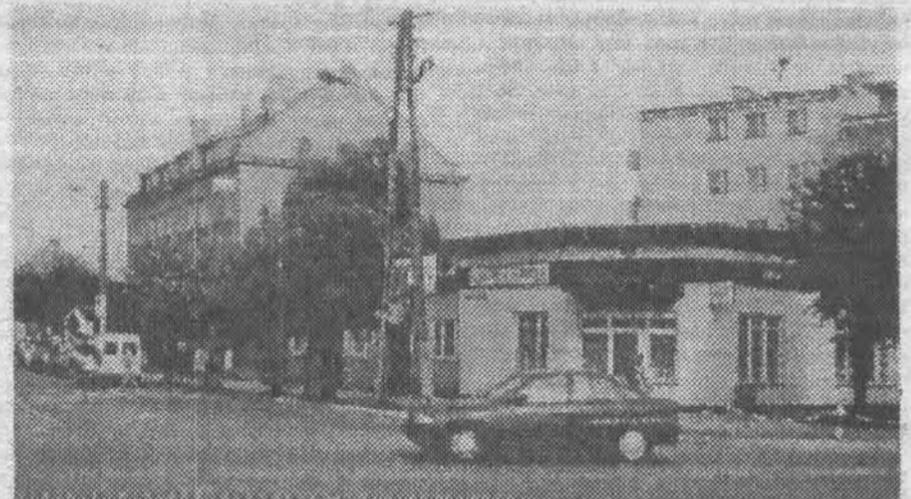
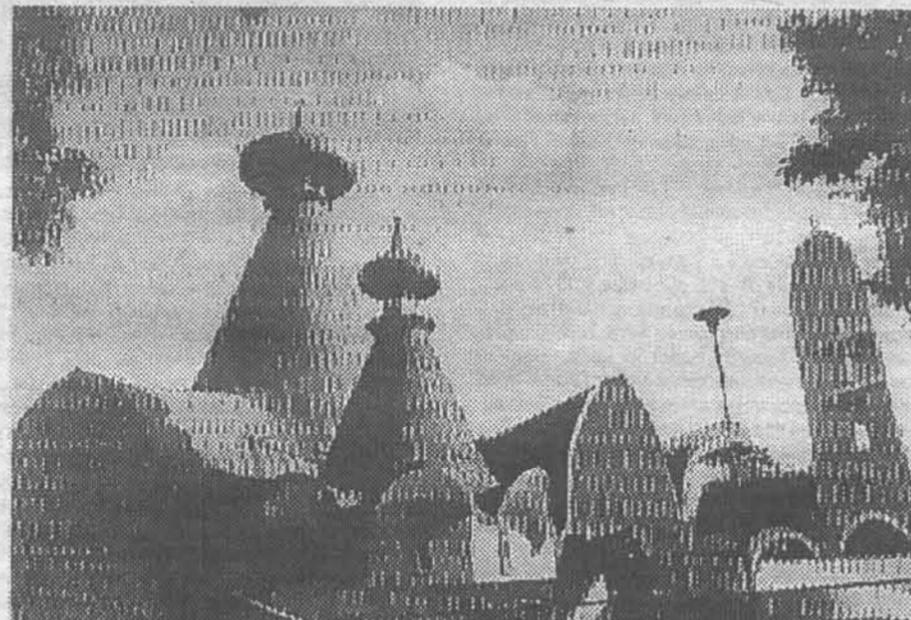
Непадалёку, амаль цераз дарогу — II Гайнаўскі ліцэй з беларускай мовай навучання. З групы там выступаў Генрых Далідовіч і быў у захапленні ад агульнага ўзроўню навучэнцаў: тыя запатрабавалі на гадзіну прадоўжыць сустрэчу, засыпалі цікавымі пытаннямі. Прысутнічаў і дырэктар ліцэя Яўген Сачко. Мне пашанцавала менш: у новым, прыгожым будынку васьмігодкі дзеці ні па-беларуску, ні па-польску слухаць не хацелі, і беларусістка Тамара Грыгарук мусіла выбачацца за сваіх неслухаў. Усцешыла, праўда, тая акалічнасць, што сама яна абараняла магістарскую дысертацыю па лімаўскіх матэрыялах.

Пленарныя паседжанні былі “цвіком” нашай сустрэчы, веў іх добра вядомы ў мінскіх літаратурных колах Алякс Барскі (ён жа прафесар філалогіі: Алякс Баршчэўскі). Неаднаразова ўключаліся ў размову далікатны мяккі чалавек, польскі прэзаіт Еўгеніюш Кабатц, якому і належала ідэя падобных літаратрыцкіх спатканняў. Выдавец Рамуальд Карась ды дырэктары выданняў — Дзянісіў Сідорскі (“Nowe kontrasty” і Юры Хмялеўскі “Czasopis”) у гаворку амаль не ўступалі, літаратуразнаўца Тэрэза Занеўская таксама адно сціпла слухала, любіцель парадоксаў Сакрат Яновіч кідаў рэплікі, а супрацоўніца беларускай рэдакцыі Польскага радыё Наталля Грышкевіч па адным выводзіла ўдзельнічаў для інтэрв’ю. Якой жа была яе скруха, калі аднойчы тэхніка падвяла і не запісала пятнаццаціхвіліннай гутаркі!

Гэтым разам на сустрэчы суседзяў больш было разваг, спрэчак, абмену думкамі і менш справаздач — дзе што выдалі. Праг-

Г. Далідовіч заклікаў беластоцкіх аўтараў дасылаць рукапісы ў літаратурны дадатак “Маладосці”, ён жа прывез у падарунак вужкі том — анталогію беларускіх паэтаў, якія пісалі па-польску, з серыі “Літаратурныя помнікі Беларусі”. Па дарозе як “пашпартны паляк” Генрых стаў аб’ектам няясных жартаў: маўляў, упершыню едзе роднай зямлі пакланіцца... З большай падставай гэтыя жарты можна было адрасаваць Уладзіславу Мачульскаму, чые карані сапраўды адтуль.

Пытанне нацыянальнай ідэнтычнасці і яе фарміравання не аднойчы падымалася на паседжаннях. “Цяжка быць беларусам”, — зазначыў хтосьці з беластоцкіх. “Гэта няшчасце”, — змрочна паправіў Сакрат. “Мы існуем паміж паблагліваасцю рускіх і пагардай палякаў”, — без лішніх эмоцый канстатаваў наш “шэф”. “Мова не з’яўляецца крытэрыем нацыянальнай ідэнтычнасці”, — гэта перакананне Міхала Ягель, былога намесніка міністра культуры, а зараз дырэктара нацыянальнай бібліятэкі Польшчы.

Што пытанне не такое простае, сведчыць прыклад прысутнага віленскага беларуса Зімавіта Фядэцкага. На беларускай мове,

- Няма.
- Дык вось табе турма.
- А ці ведаеце вы, як салавей пье па-

Старонкі класічнай венгерскай паэзіі

беларуску? — пытаецца юбіляр і сам адказвае: "Паскроб, паскроб. — Дзе, дзе, дзе? — Ту, ту, ту. — Аць-ць-ць..."

Сімвалам польска-беларускага яднання назваў вядучы Ядвігу Рудзінскую-Патэюк. Бурмістр Гайнаўкі не толькі дапамагла таварыству "Польшча—Беларусь" у прыёме гасцей, але і аддала нам нямаля свайго часу. Другая частка прозвішча — Патэюк — у яе ад мужа-беларуса. У такіх сем'ях, лічыць галава горада, не бывае "альбо-альбо" ў сэнсе самавызначэння. Слова "мяшанец" там не носіць абразлівага адцення.

Зрэшты, у пані бурмістра, як і паўсюль, галава найперш баліць з-за клопатаў эканамічных і сацыяльных. У Беластоцкім краі разгарнулася дыскусія наконт будучыні Белавежскай пушчы, якую палякі са свайго боку збіраюцца абвясціць нацыянальным паркам.

Справа ў тым, што гістарычна Гайнаўка пачалася з тартакоў: у 1916-м годзе падчас акупацыі іх збудавалі немцы. Польская дзяржава мела адносна пушчы навуковы інтарэсы і якраз дзеля гэтага (так расказваюць) у Сталіна пасля перамогі папрасілі частку Белавежы. Той абяцаў параіцца і шчодро размахнуўся на цэлую вобласць. Пушчу дасюль працягваюць высякаць. Дайшло да таго, што, каб зняць пра яе дакументальны фільм, давалося ехаць на беларускую тэрыторыю, дзе захаваліся неруш і прыроднае багацце.

Калі пушча, як абяцаюць, займее новы статус, то ў Гайнаўцы, якая звыкла жыць з лесу, зменіцца інфраструктура і з'явіцца новыя праблемы.

Існуе і яшчэ адзін аспект, звязаны з пушчай, — турысцкі, ён хвалюе мастака, сябра Таварыства аховы пушчы Віктара Кабатца. На беларуска-польскай мяжы пры Савецкім Саюзе ў лесе праклалі драцяную агароджу ў два метры вышыні. Турыстаў яна сёння непрыемна здзіўляе. У польска-славацкіх Татрах можна без дакументаў і спецыяльнага дазволу на 30 км заглябіцца на чужы бок, а тут засталася (і нават паднаўляецца) другая "берлінская сцяна". Між тым на пушчы абедзве дзяржавы маглі б няблага зарабляць: заходні турыст неамалую суму гатовы выкласці, каб пабачыць тая ж Козлікі — участак паміж Нарвай і Нараўкай, дзе быў падпісаны прысуд савецкай імперыі. А пакуль польскія экалагі спрачаюцца з гаспадарнікамі, стогадовыя дубы працягваюць гінуць.

Гэтакасама зводзіцца — сама па сабе, як занябаны сад — аўтахтонная культура Беластоцчыны. Беларускую мову тут вывучаюць "па жаданні", і тых жадаючых з кожным годам менш і менш. Няма лепшага спосабу звесці мову, чымся пазбавіць яе практычнай карысці, — сказаў прафесар філалогіі, і цалкам меў рацыю. С. Яновіч, як заўсёды, настроены апакаліптычна:

— Дакуль мы будзем цешыць сябе ілюзіямі? Давайце зірнем праўдзе ў вочы: на нашым пакаленні Беларусь закончыцца.

А сам, між іншым, пралануе ратаваць беларушчыну "метраполіі" перакладамі з польскай класікі. Наўрад ці дапаможа такі "рэцэпт"... Усё, што дзеецца ў самой Беларусі, вакол мовы, сімвалікі і нацыянальнай культуры, не менш хвалюе беларускіх літаратараў Польшчы. Што Беларусь ізалявана эканамічна і палітычна — заслуга самой Беларусі, лічаць яны. Адзінае, што магло падняць іх дух у апошні час, — вялікая сума, выдзеленая беларускай дзяржавай на музей Міцкевіча і аднаўленне комплексу ў Завоссі. Палітыка і ў агульнае свята ўнесла свае карэктывы: на юбілей вялікага паэта ў Наваградак не прыехалі ні міністр культуры Польшчы, ні хтось іншы з афіцыйных асоб. Вось чаму так важна, як падкрэсліваў М. Ягела, сябраваць бібліятэкамі, школамі, гарадамі. Ён паведамаў пра цыкл кніжных выстаў у галоўнай бібліятэцы краіны пад назвай "Нашы суседзі. Новы погляд". Праведзены Дні беларускай культуры ў Варшаве, маюць месца лакальныя кантакты і мерапрыемствы. Напрыклад, Гайнаўка сябруе і абменьваецца дэлегацыямі з горадам Свіслач. Калі палітычны барометр паказвае на непагадзь, самы час актывізавацца на роднай дыпламатыі.

...На развітанне Баляслаў Хмялінскі, наш галоўны арганізатар і аляжун, кожнага з нас моўчкі абняў, і гэты душэўны жэст быў красамоўнай за самыя пранікнёныя словы. Старшыня СБП паабяцаў прыкласці намаганні для таго, каб наступным разам мы сустракліся ўжо ў Мінску. Каб сказанае ды Богу ў вушка — гавораць у такіх выпадках...

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

На здымках: бурмістр Гайнаўкі Я. Рудзінская-Патэюк і краявіды горада.

Эндрэ АДЗІ

(1877—1919)

Коршакаў асенняе вяселле

Мы адлятаем. Чакае нас Восень.
Крык развіталы пад неба выносяць
Коршакаў двух аслабелых крылы.

Пара драпежнікаў новых у Лета:
Крылы ўсутыч, сэрцы страцю

Жарсці ідзе неспатоўнай змаганне.

З Лета імкнём, даганяе трывога,
Мабыць, у Восені спыніць знямога
Нас, ап'яных ад часася дашчэнту.

Гэта — сустрэча і развітанне:
Прагна кахаем — ані шкадавання...
Коршакі два на апалай лістоце.

Восень на вуліцах Парыжа

Восень пракралася ўчора ў Парыж.
Душным бульварам Святога Міхала
Ціха плыла і пад засенню дрэў
Крок мой дагнала.

Брыў я да Сень няспешна якраз.
Песенкі-іскры вярэдзілі сэрца,
Дымныя, дзіўныя песні тугі —
Веснікі смерці.

Восень спыніла, шапнула мне штось.
Дрыгнуў ажно ўвесь бульвар анямелы,
А па дарогах-сцяжынах усіх
Лісце ляцела.

Момант — ачнулася лета, і ўраз
Восень з Парыжа пабегла са смехам.
Сведчым пра ўсё гэта я ды лістоў
Ціхае рэха.

Камень

Камень кінуты — долу вяртае.
Так да цябе кожны раз, родны край мой,
Сын твой вяртаецца.

Вежаў далніх наведвае сховы.
Голаў кружыць яму, але зноў ён
Падае ў родны пыл.

Сумны, хоча ўцячы і не можа
Дум пра Айчыну пазбыцца...
Трывожаць
Яго штохвіліны.

Сын я твой, з маім распачным крыкам,
І з маюй, і з любоўю вялікай —
Сумна-самотны венгр.

Падаў долу без волі той камень.
Край мой, разам з табою вякамі
Еднасьць тварылі мы.

Кінь мяне ты хоць сто раз — шкадую,
Толькі зноў жа дадому прыйду я,
І ўжо — назаўсёды.

Тваё берагу святло

Слабая рука мая
Рук тваіх чуе цяпло,
Вачамі сваімі я
Тваё берагу святло.

Праз апраметнай агонь,
Як дзікі паганскі звер,
Прышоў да цябе...
Свайго
Чакаем часу цяпер.

Слабая рука мая
Рук тваіх чуе цяпло,
Вачамі сваімі я
Тваё берагу святло.

І, можа, нядоўга зару
Бачыць з табой змагу, —
Ды чую пляшчоту рук,
Сінь тваіх воч берагу.

Дэжа КОСТАЛАНІ

(1885—1936)

Падвечорак

Пустою шклянкай — вечаровы час:
Нат рэхам не азвецца без прыпукі.
Так сумна жыць.

На боль мой дай адказ,
Жыццё маё: нашто былі ўсе мукі?

Панеслі лета ластаўкі ад нас.
Над галавой драптоў чарнеюць рукі.
Туман і золь. Марудны дзень мой згас,
Няма ні слёз, ні песень — хрыпнуць гукі.

Прышоў бы час вясель внаграду,
Ды смерці боль заспеў, падкраўся заду.
Прачнуўся б. Ну, а тут — зіма,
мароз — бач...

Над вялаю душой самлела распач,
І чуеш ты пры развітанні горкім:
Звіняць у далёнай далечы пагоркі.

Саба ЛЁРЫНЦ

(1900—1957)

Лета

Лета. Дворык. Сонца свеціць
Неба. Травы. Дрэвы. Вецер.
Пчолаў зумкат. Стома ружы.
Вялы вусень. Муха кружыць.
Добра вокал. Анігадкі.
Толькі побач дрэмле хатка.
Ціха. Светла. Лёгка мроям.
Хатка. Вочы. Сэрцы. Двое.

Арпад ТОТ

(1886—1928)

Світанак на кальцавой дарозе

Світае. Золь і бруд.
Шкляных вачэй
Ад спу не разляпілі магазіны,
Адно што растрывожаны цячэ
Над брукам пыл, ды дворнікі яшчэ
Спуюць у ім, бы кобальды ці джыны.

І раптам, разамкнуўшы сценаў стын,
З усходу сонца выкаціла разам.
У сотнях шыбін — сонечная пльня,
І ў пыле вуліцы, куды ні кінь,
Каціліся зіхоткія алмазы.

Знямеў, як заварожаны, бульвар.
Акацыя святло з жывой крыніцы,
Хмялеючы, піла, нібы нектар,
І ўпершыню прыгожы яе твар
Вясны дарунак — цуда-завушніцы.

Яшчэ святла не ўспрыняла зямля.
Адно звінелі жаўраначкі кветак,
Ліловай нотаў гальштук цвіў здаля
У шкле вітрыны; потым, спакаяя
Папльгу высокі гул званоў над светам.

Збіраў гудок заводскі талаку.
Трамвай звінеў,
на плошчу браў кірунак.
Пачаўся новы дзень. І ніадкуля
Не бачаць, як дзяўчыне на руку
Шле сонца залаты свой пацалунак.

Ёжаф АТЫЛА

(1905—1937)

Безнадзейна

Ну, вась і кон твой, чалавек:
Пясак, туман, самотны лог...
Задумны, мудры з-пад павек
Пагляд на пыл, на шал дарог.

Хачу зірнуць і я назад —
Ці вольна, шчыра мог ісці.
А свет сярэбраны ляза
Жыве ў таполевым лісці.

І сэрца недзе на мяжы
Прадоння і, як мой дакор,
Нягучна, кволае, дрыжыць
Пад ціхім, вечным бляскам зор.

З чыстым сэрцам

Ні айчыны, ні бацькоў,
Ні багоў, ні сваякоў,
Ні калыскі, ні радна,
Ні каханай, ні віна.

І не ем я трэці дзень.
Сам жыю, як дух, як цень.
Маю дваццаць год усіх,
Ды хачу прадаць я іх.

Не прымаецца цана —
Хай бярэ хоць сатана!
З чыстым сэрцам я тады
Нараблю ліхой бяды.

А як зловаць, за пятлёй —
Дол маёй зямлі святой.
А на сэрцы пакрысе
Кветка смерці прарасце.

Міклаш РАДНАЦІ

(1909—1944)

Смяротнік

Туды-сюды, смяротнік, кроц!
Січх вецер з кошкай у кустах.
І рухнуць змрочных дрэў рады
Перад табой, і жах бяды
У горб збялелы выгне шлях.

Пажухні, зьянь, асенні ліст!
Жуды, жахлівы свет, не сей!
З нябёсаў холадам імжыць,
І на паньных траў іржы
Свой цень пакінуў клін гусей.

Паэт, сумленны сёння будзь!
І вольны, нібы з гор вятры.
Трымайся шчыра, годна ты,
Нібы бязгрэшныя Хрысты
На ціхіх абразах старых.

Як воўк, што мноства мае ран,
Стоіць цвёрда, не упадай у зман.

Пераклаў з венгерскай
Мікола АЛЯХНОВІЧ

Беларускі ўніверсітэт культуры

АБ'ЯЎЛЯЕ КОНКУРС НА ЗАМЯШЧЭННЕ ПАСАД:

— загадчыкаў кафедраў: філасофіі, арганізацыі тэатральнай творчасці, народных рамёстваў, мастацтва эстрады;
— прафесараў кафедраў: замежных моў;
— дацэнтаў кафедраў: псіхалогіі і педагогікі, аўтаматызацыі бібліятэчна-інфармацыйных сістэм, менеджменту сацыякультурнай сферы, арганізацыі тэатральнай творчасці, народных рамёстваў, інфармацыйных тэхналогій у культуры, харавога мастацтва, харэаграфіі;
— старшых выкладчыкаў кафедраў: гісторыі і музеязнаўства, філасофіі, фізічнага выхавання і спорту, бібліяграфіі і дакументаз-

наўства, педагогікі сацыя-культурнай дзейнасці, рэжысуры свят, арганізацыі тэатральнай творчасці, беларускай і сусветнай мастацкай культуры, беларускай народна-песеннай творчасці, духавой музыкі, народна-інструментальнай творчасці;
— выкладчыкаў кафедраў: гісторыі і музеязнаўства, народных рамёстваў, харавога мастацтва, мастацтва эстрады.
Наш адрас: 220001, г. Мінск, вул. Рабкорайскай, 17. Адрэс кадраў.

Аплату гарантуем. Наш разліковы рахунак 304100000129, філіял 523 АСБ Беларусбанк, г. Мінск, код 295.

ЛІТАРАТУРА
МАСТАЦТВА

ЗАСНАВАЛЬНІКІ
Саюз беларускіх
пісьменнікаў;
рэдакцыя газеты
"Літаратура і мастацтва"

ВЫХОДЗІЦЬ
З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар
Уладзімір
НЯКЛЯЕЎ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,

Мікола ПЛЬ —

намеснік галоўнага
рэдактара

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,

Жана ЛАШКЕВІЧ,

Алесь МАРЦІНОВІЧ,

Барыс ПЯТРОВІЧ —

першы намеснік
галоўнага рэдактара,

Віктар ШНІП —

адказны сакратар

АДРАС

РЭДАКЦЫЯ:

220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прымемная рэдакцыя —

2848-461

намеснікі галоўнага

рэдактара — 2848-525,

2847-985

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 2848-204

пісьмаў і грамадскай

думкі — 2847-985

літаратурнага

жыцця — 2848-462

крытыкі

і бібліяграфіі — 2847-985

паэзіі і прозы — 2848-204

музыкі — 2848-153

тэатра, кіно

і тэлебачання — 2848-153

выяўленчага мастацтва,

ахова помнікаў — 2848-462

навін — 2848-462

мастацкага

афармлення — 2848-204

фота-

карэспандэнт — 2848-462

бухгалтэрыя — 2366-071

Пры перадруку просьба

спасылацца на "ЛІМ".

Рукапісы рэдакцыя

не вяртае і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі

можа не супадаць

з меркаваннямі

і думкамі аўтараў

публікацыяў.

Набор і вёрстка

камп'ютэрнага цэнтра

тыднёвіка "ЛІМ"

Выходзіць раз на тыдзень

на пятніцах

Друкарня

"Беларускі Дом друку"

(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856.

Наклад 3631

Нумар падпісаны ў друк

15.10.1998 г. у 17.30.

Рэгістрацыйнае

пасведчанне № 999

Заказ 6078/Г

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

КАБ ЗРАЗУМЕЦЬ паэта, трэба пабыць на яго радзіме. Каб зразумець мастака, трэба наведаць яго майстэрню. Пасля знаёмства з амерыканскай мастацкай і пісьменніцай Тамарай Стагановіч паве-рыў у невпадковасць гэтых прапісных высноў.

Спадарыня Тамара запрасіла мяне ў госці за некалькі дзён да сваёй першай вандроўкі на Беларусь, дзе мелася быць яе персанальная выстава "Амерыка, мая Амерыка". Я з прыемнасцю прыняў запрашэнне, бо хацеў спаткацца з мастацкай да ад'езду, пакуль яе думкі

сам, што гэта была мая першая ў жыцці выстава. Па сённяшні дзень я ўцякаю ад рэчаіснасці ў сваё дзяцінства, якое памятаю вельмі добра. Там маёй душы светла і радасна, бо там я на радзіме.

Мае бацькі былі свядомымі беларусамі і такімі ж выхавалі сваіх дзяцей. Мая мама з вёскі Косы Двор, а тата з Несуціч. Гэта на Наваградчыне. Мой тата быў беларускім паслом у польскім сейме. За сваю беларускую дзейнасць быў асуджаны і прасядзеў пяць гадоў у турме. А калі ў 1939 годзе прыйшлі саветы, тата зноў быў падвергнуты рэпрэсіям. Не-

віку. У 1958 годзе, калі будавалася царква ў Кліўлендзе, я па просьбе тамтэйшых беларусаў малявала іконы для іх святыні. Тая праца заняла ў мяне чатыры гады. Але рабіць яе мне было вельмі прыемна і адказна. Я ўспрымаю ўсіх праваслаўных святых не як жывых людзей, а хутчэй як увасабленне ў чалавечым вобразе сімвала святасці. У іканаграфіі я прыхільніца візантыйскага стылю. Кліўлендскія іконы па сённяшні дзень служаць людзям. Іканаграфія мяне заўсёды цікавіла і цікавіць. Я намалявала іконы для бацькоў. У сваёй хаце маю

Яны ткалі паясы на этнічных фестывалях. Беларускія паясы заўсёды былі для мяне нечым містычным і мне хацелася асвоіць тэхніку ткацтва, каб самай ствараць іх. Цяпер на беларускіх фестывалях я паказваю свае паясы амерыканцам і расказваю, як яны робяцца. Цікаваць неймаверна!

— **Больш, чым да карціны?**

— Карціны — іншая справа. Карціны я не прыдумваю. Я перадаю свой настрой пры дапамозе фарбаў. Часцей за ўсё праз краявіды, бо я вельмі закаханая ў прыроду. Прырода найвялікшы ма-

ліся толькі ўспаміны маленства, а ўсё астатняе я прыдумала на падставе прачытанага ці пачутага. Мае беларускія карціны — гэта мае трызненні аб бацькаўшчыне.

— **Што найбольш уплывае на вашу творчасць?**

— Народная музыка, беларускія песні.

— **А на асабісты настрой?**

— Супакой, рэдкія хвіліны шчасця. Тады мне хочацца маляваць. І хоць кажуць, што мастак павінен сам прайсці праз боль і пакуты, каб пасля намаляваць гэта, я не згодна з такім сцвярдзеннем. Калі мне баліць душа, я не магу маляваць. Напрыклад, я ніколі не змагу намаляваць Чарнобыль. Боль і смутак скоўваюць не толькі маю душу, але і пальцы...

— **Вы згодні, што мастак, каб тварыць, павінен увесць час быць закаханым?**

— О, так! Гэта праўда. Закаханы чалавек увесць час у паднябесным настроі і думкі яго светлыя.

— **У паўсядзённым жыцці вы размаўляеце па-беларуску?**

— Звычайна па-ангельску, хоць дасканала валодаю беларускай мовай. А ў беларускім асяродку — заўсёды па-беларуску.

— **Свае творы вы падпісваеце псеўданімам Тамара St. St. — значыць, святая?**

— Барані Божа. Я не ёсць святая! Гэта маё мастацкае імя. Але такое пытанне мне задавалі ўжо неаднойчы. Я нават маю лісты ад аднаго святара, які пытаецца, хто я такая. Некаторыя папраўдзе думаюць, што маё імя належыць святой ці манашцы. Я не тлумачу паходжанне псеўданіма. Бо калі яны зразу-меюць, што гэта проста дзве першыя літары майго прозвішча, карціны ў іх успрыманні страціць нейкі элемент таямнічасці...

— **Вам хочацца прызнання ў Беларусі?**

— Аб гэтым марылася ўсё жыццё. Дзеся гадоў я штодзень бяру ў рукі пэндзаль.

— **У Амерыцы вы прэзентуеце Беларусь, а ў Беларусі — Амерыку. Тут вы беларуска, а там, на бацькаўшчыне, амерыканка. Гэта што: наканава-насць жыць з раздвоенай душой?**

— Магчыма, такі мой лёс. Беларусь — зямля маіх бацькоў. Я там нарадзілася і яе дачка. Я памятаю гэта і буду памятаць увесць час, адведзе-ны мне Богам. Мая беларускасць даламагла мне выжыць у чужым свеце, за яе мяне палюбіла Амерыка. Мой талент ад беларускай зямлі і я заўсёды гэтым ганаруся. У Беларусі жывуць мае сваякі, там магілы маіх дзядоў. З гэтай прычыны таксама я пасабляю цёпла і шчыра думаю пра гэтую краіну. Я люблю Амерыку, але Беларусь мая бацькаўшчына! Таму ў рэальным ніякай раздвоенасці няма. Душа мая належыць Беларусі. Толькі ёй. Адно!

...Пакуль мы размаўлялі, цёплы вільготны вешар непрыкметна апусціўся на лес. Праз густыя вершаліны дрэў яшчэ віднеліся апошнія сполахі асенняга сонца. У сіняватай цемры між зялёнага лісця каліны ледзь угадаліся чырвоныя гронкі недаспелых ягад. Адмаўклівых соснаў веяла супакоем і вечнасцю... Душа была сцішанай і прасветленай. Нібы пабыў дома. Нібы. Бо пад нагамі была зямля вялікай і прыгожай, але чужой мне краіны: цяперашняй радзімы Тамары Стагановіч — самай рамантычнай беларускі, якую я калі-небудзь сустракаю.

Леанід ПРАНЧАК

Жыццё

З раздвоенай душой

У МАЙСТЭРНІ МАСТАЧКІ Тамары СТАГАНОВІЧ

не былі абязжараны беларускімі ўражаннямі, пакуль яна жыла чаканнем сустрэчы, пра якую марыла ўсё сваё жыццё...

Мы імчалі па роўных, як стол, дарогах Нью-Джэрсі, любаваліся асеннімі краявідамі, прыпыняліся пады-хаць салёным паветрам і паслухаць надзіва спакойны для гэтага часу Атлантычны акіяны...

Аўтамабіль звярнуў з асфальту і парулў па лясной сцежцы. Сярод ляснога гушчара паказаўся прыгожы двухпавярховы дамок.

— Вось і прыехалі. Амерыканскія беларусы называюць гэтае месца райскім куточкам, — не без гонару заўважыла спадарыня Тамара. — Вунь вінаград, тут слівы, гэта індыйскія яблыні. Я выпісала іх з гадавалніка.

— **А гэта каліна?**

— Так, я чула, што на бацькаўшчыне расце каліна і доўга шукала яе па ўсёй Амерыцы, пакуль не знайшла ў аднаго садавода. Ён прыслаў мне саджанцы, і яны прыняліся. А цяпер, хадзіце, я пакажу сосны... Дзеся іх мы і купілі гэтую зямлю. Вельмі ж яны мне спадабаліся.

— **Сосны нагадваюць вам Беларусь?**

— Так, для мяне яны сімвал радзімы. Я магу гадзінамі глядзець на іх і вельмі люблю маляваць...

Мы зайшлі ў хату, больш падобную на музей альбо выставу. Спадарыня Тамара запаліла свечкі і паставіла на стол кошкі з маляванымі велікоднымі яйкамі ("Мы так робім заўсёды, калі ў нас госці"). За шырокімі на ўсю сцяну вокнамі маўчаў лес.

— **У вас вельмі ўтульна, — я не змог утрымацца ад кампліменту. — Тут добра пісаліся б вершы. Вы не спрабавалі?**

— Не спрабавала, але быў такі час, калі словы самі складаліся ў радкі, радкі ў строфы. Шкадую, што не запісала. Гэта былі хвіліны азарэння і спасціжэння недаступнай да-толькі таямніцы. Засталося толькі адчуванне таго на-строю, а словы забыліся.

Калісьці мы прыехалі ў эміграцыю толькі з валізкамі. Найвялікшай марай пасля столькіх гадоў бадзання па свеце была мара пра свой дом. І мы яго пабудавалі, каб жыць тут і працаваць...

Я з самага маленства хацела быць мастацкай. Яшчэ не хадзіла ў школу, а ўжо малявала акварэллю. Мае малюнкi настаўнік мясцовай школы выстаўляў для пака-зу на адным з бацькоўскіх сходаў. Цяпер я жартую ча-

ўзабаве мы даведаліся, што наша сям'я ў спіску на высылку ў Сібір. Мама падрыхтавала для дзяцей мяшчкі з вопраткай і ежай і паказала, дзе яны ляжаць. Мы ведалі: калі нас прыедуць забіраць, трэба з сабой узяць свой мяшчак. Тады я ўпершыню адчула, што такое страх.

Ад таты — мая беларускасць. Ён усё сваё жыццё больш за ўсё думаў пра Беларусь. Калі я была малая, я спытала ў яго: каго ён больш любіць, мяне ці бра-тоў. Я была меншай і спадзявалася, што ён скажа — мяне. А бацька сказаў, што больш за ўсё на свеце ён любіць Беларусь. Мяне гэта вельмі ўразіла. З малых год бацька выходзіў мяне. Яго адданасць Беларусі мяне заўсёды захапляла. Я пераняла ў яго гэтую рысу.

— **А як вы апынуліся ў Амерыцы?**

— Я прыехала ў Амерыку з Нямеччыны — з лагера для перамешчаных асоб, дзе скончыла ўкраінскую гімназію. Наш выпуск у гімназіі быў апошнім. Я падала аплікацыю, што хачу вучыцца на мастачку, і яна трапіла ў рукі кіраўнікоў прыватнага жаночага каледжа ў Агаю ў ЗША. Мне далі стыпендыю і я стала вучыцца там. У Амерыцы прыйшлося пачынаць жыццё з нуля. Тату давялося працаваць на розных цяжкіх работах, каб пракарміць сям'ю. А яму ж было ўжо 60 гадоў. Калі пайшоў на пенсію, заняўся грамадскімі справамі і быў адным з закладчыкаў Беларускай аўтакефальнай праваслаўнай царквы. Мара яго жыцця — пабачыць незалежную Беларусь — не пакідала яго да апошніх дзён жыцця. Калісьці ён не хацеў ехаць у Амерыку. Яму падабалася Францыя. Ён жыў там 6 гадоў пасля першай сусветнай вайны. Ён казаў: з Францыі, калі Беларусь стане вольнай, я і пешшу дайду дадому, а з-за акіяна — не. Мы прыехалі ў ЗША, каб як мага далей ад'ехаць ад вайны і тора, каб вярнуцца да новага жыцця і забыць усе жахі, што выпалі на долю нашай сям'і.

Калі я была малая, бацька казаў мне: вырастеш, пойдзеш вучыцца ў Сарбону. У Амерыцы, пасля каледжа ў Агаю, я вучылася ў Калумбійскім універсітэце, які лічыцца тут найбольш прэстыжным. І тата быў задаволены гэтым.

— **А бацька не далучыў вас да царкоўнага жыцця?**

— Як прыхаджанку і як мастачку. Наша сям'я належала да царквы Жыровіцкай Божай Маці ў Нью-Бранс-

каленскую калекцыю ікон з усяго свету. Вельмі люблю старадаўнія беларускія іконы. Я свядома ніколі не малявала людзей. Было некалькі выключэнняў, але яны звязаны з маімі асабістымі перажываннямі і асацыяцыямі. На другім фестывалі беларускага мастацтва, які мы ладзілі тут, я ўпершыню ўбачыла жывую беларускую жанчыну ў нацыянальным строі. Гэта была Надзя Кудасава. Я была так уражана, што мне захацелася намаляваць яе.

— **Магчыма, яна нагадала вам страчаную бацькаўшчыну?**

— Я заўсёды адчувала, што мяне пазбавілі маёй радзімы, што я адарвана ад яе. Я хацела ведаць свае песні, традыцыі, абрады, легенды. Я хацела дыхаць яе паветрам. У мяне ёсць сяброўка — харватка. Дык яна і раней ездзіла на сваю радзіму, калі мы нават баяліся думаць пра гэта. Я не раз казала ёй, ты шчаслівая. А я толькі сніла сваю бацькаўшчыну. Па сёння ў вачах стаіць дзядулева хата. У сне я шмат разоў падыходзіла да яе, але ніводнага разу не пераступіла парог. Было страшна... Адчуванне страху засталася з вайны. Я не змагла пазбавіцца яго за ўсё сваё жыццё. І ў сне, і ў рэальнасці. Калі мы былі ў Нямеччыне, Берлін бамбілі два разы ў дзень. Я баялася, каб мяне не забіла бомбай. І таму, як пачыналася бамбэжка, я старалася заснуць, каб нічога не бацьчы. Некалькі гадоў таму, працуючы ў сваім агародзе, я пачула гул самалётаў і так спужалася, што кінулася ўцякаць. І толькі ля хаты апамяталася, куды гэта я бягу? Гэта ж не вайна...

— **А што яшчэ, акрамя страху, вас цягне на Беларусь, што не дае забыцца пра яе?**

— Мае беларускія гены, мая беларуская душа. Я вельмі цікаўлюся гісторыяй Вялікага княства Літоўскага, музыкой Міхаіла Агінскага, паэзіяй Міколы Гусоўскага, беларускай археалогіяй... Найпершае маё зацікаўленне — беларускі ўмельствы. Я ніколі не бачыла спраўданага лёну на полі. Толькі мама расказвала, што калі ён цвіце, — поле сіняе-сіняе, як неба ўвесну. Я памятаю, як у нашай вёсцы ткалі дзяржужкі, і мне вельмі хочацца навучыцца ткаць кросны. Паясы я навучылася ткаць у Амерыцы.

— **Беларускія паясы?**

— Так, я навучылася ад беларускіх жанчын-эмігрантак — спадарыні Каранеўскай і спадарыні Згірскай.

стак у свеце. Яна сфармулявала мой стыль. Свае карціны я адчуваю, як можна адчуваць жывую істоту. І колер, і кампазіцыю, і настрой я ніколі не шукаю: яны прыходзяць самі па сабе. І заставаюць фарбамі на палатне... Калі я вучылася ў Калумбійскім універсітэце, у Амерыцы вельмі папулярным быў абстрактызм. Але гэта не для мяне. Я не магу адарвацца ад усяго зямнога і жыць толькі ўяўленнямі і марамі.

Я жыву ў прыродзе. Мы з мужам маем два акры лесу, дзе паставілі свой дом, астатні лес пакінулі некрунтым. Гэта наш парк. Мы афіцыйна зарэгістравалі яго. У лесе жывуць звяры — вавёркі, яноты, казулі. Мы купілі ім сланечнікавыя семкі, кукурузу, падкарміваем іх. На сваёй зямлі я вырошчваю гародніну і даглядаю кветкі.

— **Каб пасля маляваць іх?**

— О, так! І не толькі кветкі, і гэтыя сосны, і звяроў. Я вывучаю іх. Так было, напрыклад, з вавёркамі. Я доўгі час назірала за імі, здымала на камеру, рабіла накіды будучых малюнкаў і апісвала, як яны лаводзяць сябе — ад нараджэння і да таго часу, пакуль не пакінуць маці і не пачнуць дорослае жыццё. Мая кніжка "Чыкары — рыжая вавёрка" мела поспех у Амерыцы і вытрымала два выданні.

— **А пра што вашы іншыя кнігі?**

— Я пішу толькі пра тое, што добра ведаю. Акрамя сваіх, я аформіла чатыры кнігі для розных амерыканскіх выдавецтваў пра гульні, прамыслы і забавы розных народаў. Усе мае кнігі адрасаваны маленькаму чытачу. І я рада, што сваім мастацтвам далама-гаю ім спасылаць наваколны свет, а, магчыма, і палюбіць яго так, як люблю я.

— **Я ведаю, што ваша творчасць вельмі папулярная сярод індзейцаў Амерыкі...**

— Нейкі час мы з мужам шмат вандравалі па Амерыцы. І вось падчас адной з такіх вандровак заехалі да індзейцаў. Я засталася ў вялікім захапленні ад іх культуры, побыту, ладу жыцця, прыроднай прыгажосці. І стала маляваць індзейскія краявіды. Цяпер гэта мая ўлюбёная тэма.

— **Заміж беларускай?**

— Беларуская тэма існуе ў маёй падсвядомасці. Па вяхаванні я амерыканка, а сваімі традыцыямі, поглядамі, ладам жыцця — беларуска. Але ж я так мала памятаю Беларусь. У мяне заста-